

Ειδική Έκθεση
2020

Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Η παρούσα Έκθεση αποτελεί προϊόν επεξεργασίας υλικού από το σύνολο των τομέων αρμοδιότητας του Συνηγόρου του Πολίτη, το οποίο συγκέντρωσε η ομάδα που συγκροτήθηκε με σκοπό την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (άρθρο 72 ν. 4488/2017). Στην ομάδα συμμετέχουν οι ειδικοί επιστήμονες: Χρυσούλα Αντωνίου, Νίκος Βίττης, Κατερίνα Βλάχου, Θεοδώρα Βούλγαρη, Άρτεμις Καλαβάνου, Μαρία Καραγεώργου, Ιωάννα Κουβαριτάκη, Κωνσταντίνος Μπαρτζελιώτης, Ευανθία Μπενέκου, Έλενα Σταμπούλη και Αργυρώ Τζώρτζη, υπό την εποπτεία των Βοηθών Συνηγόρων Καλλιόπης Λυκοβαρδή και Ευανθίας Σαββίδη.

Επιμέλεια σύνταξης:	Καλλιόπη Λυκοβαρδή
Κεντρική Συντακτική Ομάδα:	Ιωάννα Κουβαριτάκη, Ευανθία Μπενέκου
Συντονισμός έκδοσης:	Αλεξάνδρα Πολιτοστάθη
Σχεδιασμός, σελιδοποίηση:	ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΕΒΕ, Νικολέττα Μιχαλάκη info@kambili.gr

Επιτρέπεται η δωρεάν αναπαραγωγή του κειμένου αυτής της έκδοσης σε οποιαδήποτε μορφή ή μέσο, υπό την προϋπόθεση ότι αναπαράγεται με τρόπο ακριβή και μη παραπλανητικό.

Είναι απαραίτητη η αναφορά στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του Συνηγόρου του Πολίτη και στον τίτλο της έκδοσης. Σε περίπτωση που περιλαμβάνεται υλικό τρίτων, πρέπει να ζητηθεί η άδεια από τον αντίστοιχο κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων.

Για ερωτήματα σχετικά με την έκδοση παρακαλώ επικοινωνήστε στο **press@synigoros.gr**

Η Ειδική Έκθεση για το 2020 τυπώθηκε το 2021 σε 300 αντίτυπα από τη Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων και διατίθεται στην πλήρη της μορφή στην ιστοσελίδα της Αρχής: www.synigoros.gr

© **Συνήγορος του Πολίτη**

📍 Χαλκοκονδύλη 17, 104 32 - Αθήνα

☎ Τηλ.: (+30) 213 1306 600

🌐 **www.synigoros.gr**

📘 ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ – THE GREEK OMBUDSMAN

🐦 @Synigoros

Διαστάσεις: 16,5X23,5

Σελίδες: 96

ISSN: 2732-8368

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΤ' ΑΡΘΡΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	19
Άρθρα 1 έως 4 - Γενικές αρχές και υποχρεώσεις	21
Άρθρο 5 - Ισότητα και μη διάκριση	21
Άρθρο 6 - Γυναίκες με αναπηρία	22
Άρθρο 7 - Παιδιά με αναπηρία	22
Άρθρο 9 - Προσβασιμότητα	23
1. Προσβασιμότητα στο δομημένο περιβάλλον	24
1.1. Τροποποιήσεις και συμπληρώσεις του Νέου Οικοδομικού Κανονισμού	24
1.2. Προσβασιμότητα σε ιδιωτικά ιατρεία	26
1.3. Πινακίδες πρατηρίων υγρών καυσίμων	27
1.4. Κεντρική Επιτροπή Προσβασιμότητας στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας	27
2. Προσβασιμότητα στο ψηφιακό περιβάλλον	27
Άρθρο 14 - Ελευθερία και Ασφάλεια του ατόμου	28
Μεταφορά φερόμενων ως ψυχικά ασθενών προς εξέταση για ακούσια νοσηλεία	29
Άρθρο 15 - Απαλλαγή από βασανιστήρια ή σκληρή, απάνθρωπη, ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία	30
1. Συνθήκες κράτησης ατόμων με αναπηρία	31
2. Χορήγηση προνοιακών επιδομάτων αναπηρίας σε άτομα που εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή	33

Άρθρο 19 – Ανεξάρτητη διαβίωση και ένταξη στην κοινωνία	34
Μεταφορά της φροντίδας από το ίδρυμα στην κοινότητα.....	35
Άρθρο 20 - Ατομική κινητικότητα	38
1. Προώθηση και διεύρυνση των δυνατοτήτων προσωπικής ανεξάρτητης μετακίνησης των ατόμων με αναπηρία.....	39
2. Ατελής διέλευση των ατόμων με αναπηρία από τους σταθμούς διοδίων των οδικών αξόνων με ΣΔΙΤ.....	40
3. Επίδομα κίνησης για παιδιά με βαριά κινητική και νοητική αναπηρία.....	41
Άρθρο 23 - Σεβασμός για την κατοικία και την οικογένεια	41
1. Μη χορήγηση της ειδικής άδειας των 22 ημερών σε γονείς δημοσίου υπαλλήλου που έχουν οριστεί δικαστικοί συμπαραστάτες ατόμων με αναπηρία χωρίς να τους έχει ανατεθεί και η επιμέλεια αυτών	42
2. Δικαστική συμπάρασταση σε ηλικιωμένους με επίκτητη νοητική αναπηρία λόγω ηλικίας.....	43
3. Κέντρα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών και ατόμων με αναπηρία	43
Άρθρο 24 - Εκπαίδευση	45
1. Δικαίωμα παιδιών με αναπηρία σε συνεκπαίδευση	46
2. Εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και έναρξη μαθημάτων για φοιτητές με αναπηρία	48
Άρθρο 25 - Υγεία	48
1. Παροχή υπηρεσιών υγείας σε παιδιά με αναπηρία	50
2. Αντιμετώπιση και προσβασιμότητα παιδιών με διαταραχές αυτιστικού φάσματος σε υπηρεσίες υγείας.....	51
Άρθρο 27 - Εργασία και Απασχόληση	52
1. Διαπιστώσεις σχετικά με την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην εργασία και την απασχόληση.....	53
2. Ζητήματα προσλήψεων ατόμων με αναπηρία.....	55
2.1. Ενεργοποίηση διατάξεων του ν. 2643/1998.....	55

2.2. Προσλήψεις βάσει της υπ' αριθμ. 3Κ/2018 προκήρυξης του ΑΣΕΠ.....	56
2.3. Προτάσεις του Συνηγόρου πριν από την ψήφιση και στο πλαίσιο της επεξεργασίας του ν. 4765/2021	56
Άρθρο 28 - Ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης και κοινωνική προστασία	57
1. Πιστοποίηση αναπηρίας.....	58
1.1. Μη χορήγηση ονομάτων και ειδικοτήτων ιατρών που συμμετέχουν στις υγειονομικές επιτροπές.....	58
1.2. Συμπεριφορά και νοοτροπία ιατρών που συμμετέχουν στις υγειονομικές επιτροπές	60
1.3. Μη αιτιολογημένη άσκηση προσφυγής από ασφαλιστικά όργανα κατά γνωματεύσεων Πρωτοβάθμιων Υγειονομικών Επιτροπών του ΚΕΠΑ.....	60
1.4. Χαρακτηρισμός των ψυχιατρικών περιστατικών κατ' οίκον	62
2. Εξάλειψη διακρίσεων μεταξύ κατηγοριών ατόμων με αναπηρία στη χορήγηση φορολογικών απαλλαγών.....	62
2.1. Η εξαίρεση κατηγοριών ατόμων με αναπηρία από την απαλλαγή υποχρέωσης καταβολής της ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης	62
2.2. Η φορολογική αντιμετώπιση του εξωιδρυματικού επιδόματος	63
2.3. Η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής των διατάξεων περί απαλλαγής από το τέλος ταξινόμησης και τα τέλη κυκλοφορίας.....	64
2.4. Παρέμβαση του Συνηγόρου προς την Α.Α.Δ.Ε.	64
3. Χορήγηση επιδομάτων αναπηρίας	64
3.1. Αναζήτηση αχρεωστήτως εισπραχθέντων επιδομάτων αναπηρίας.....	64
3.2. Αποκλεισμός επί μακρόν διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών εν γένει από τα επιδόματα αναπηρίας.....	65
3.3. Δυσμενής και μη νόμιμη μεταχείριση των συνταξιούχων του Δημοσίου που λαμβάνουν το ήμισυ του εξωιδρυματικού επιδόματος, παρότι δεν λαμβάνουν το επίδομα ειδικών παθήσεων λόγω παραπληγίας.....	67
3.4. Χορήγηση επιδόματος απόλυτης αναπηρίας σε συνταξιούχους γήρατος.....	67

Άρθρο 29 - Συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο	68
Άσκηση του εκλογικού δικαιώματος από πολίτες με αναπηρία.....	68
Άρθρο 30 - Συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή, την ψυχαγωγία, τον ελεύθερο χρόνο και τον αθλητισμό.....	69
Παροχή υπηρεσιών ξενάγησης στη νοηματική γλώσσα	70
Άρθρο 31 - Στατιστικά δεδομένα και συλλογή στοιχείων.....	71
Στατιστικά δεδομένα και συλλογή στοιχείων για παιδιά με αναπηρία	71

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΣΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ.....

Κοινωνική Ασφάλιση-υγεία.....	76
1. Παράταση ισχύος γνωματεύσεων ΚΕ.Π.Α.....	76
2. Διαδικασία αποστολής φαρμάκων σε ευπαθείς ομάδες και ασθενείς που βρίσκονται σε περιορισμό	77
3. Αναστολή προθεσμιών και παραγραφή αξιώσεων	78
4. Μέτρα για ευπαθείς ομάδες που διαβιούν σε κλειστές δομές.....	78
Παιδιά με αναπηρία και πανδημία.....	80
1. Παιδιά με αναπηρίες ή/και χρόνιες παθήσεις που διαβιούν σε ιδρύματα.....	80
2. Πανδημία και εκπαίδευση παιδιών με αναπηρία.....	81
Εργασία	82
Πανδημία και εργαζόμενοι με αναπηρία ή εργαζόμενοι φροντιστές ατόμων με αναπηρία.....	82
1. Χορήγηση άδειας ειδικού σκοπού στην περίπτωση που ο σύζυγος που δεν εργάζεται έχει αναπηρία χωρίς να είναι δικαιούχος επιδόματος του ΟΠΕΚΑ	83
2. Αίτημα εκπαιδευτικών για ειδική άδεια ή εργασία εξ αποστάσεως.....	84

Περιορισμός κυκλοφορίας και χρήση μάσκας	85
1. Σωματική άσκηση	85
2. Χρήση μάσκας.....	86
ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ.....	87

Πρόλογος - Εισαγωγή

Πρόλογος

Η παρούσα έκθεση, δεύτερη κατά σειρά από την ανάθεση στον Συνήγορο του Πολίτη της ειδικής αρμοδιότητας για την εξωτερική, ανεξάρτητη παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, ακολουθεί, όπως και η προηγούμενη, τη διάρθρωση της ίδιας της Σύμβασης, εξετάζοντας κατ' άρθρο πλημμέλειες, ελλείμματα και στρεβλώσεις στο επίπεδο της κείμενης νομοθεσίας, των δευτερογενώς κανονιστικών ρυθμίσεων, της διοικητικής λειτουργίας και πρακτικής. Καταγράφει τα πεδία πολιτικών, όπου έχει υπάρξει πρόοδος ως προς την εναρμόνιση του εθνικού πλαισίου με τις επιταγές της Σύμβασης, προβαίνει σε διαπιστώσεις καθυστερήσεων ή/και αλυσιτελών ρυθμίσεων, διατυπώνει, και συχνά επαναφέρει, προτάσεις για την ουσιαστική μετουσίωση των προνοιών της Σύμβασης σε κανονιστικού περιεχομένου ρυθμίσεις, σταχυολογεί προτάσεις της Αρχής που έγιναν αποδεκτές και διαμόρφωσαν επιμέρους νομοθετικές παρεμβάσεις, αποτιμά την αποτελεσματική εφαρμογή πολιτικών και αναδεικνύει τον βαθμό ετοιμότητας και ανταπόκρισης του διοικητικού μηχανισμού.

Από τα μέσα του 2019, οπότε και δημοσιεύθηκε η πρώτη κατά σειρά έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και έως το τέλος του 2020, διάστημα που καταλαμβάνει η παρούσα έκθεση, το ζήτημα της εναρμόνισης του εθνικού θεσμικού πλαισίου με τις πρόνοιες της Σύμβασης του ΟΗΕ έχει αποτελέσει επανειλημμένα αντικείμενο πολιτικών πρωτοβουλιών και νομοθετικών παρεμβάσεων. Κεντρική πρωτοβουλία στο διάστημα που πραγματεύεται η έκθεση αποτελεί η σύνταξη του πρώτου Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, ενός σημαντικού και αναγκαίου βήματος στην κατεύθυνση της υλοποίησης των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει η χώρα μας με την υπογραφή και την κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Ο Συνήγορος του Πολίτη, υπό τον θεσμικό του ρόλο αλλά και με την ειδική του αρμοδιότητα ως πλαίσιο προαγωγής της Σύμβασης, θα παρακολουθεί τον βαθμό υλοποίησης των στόχων του Εθνικού Σχεδίου, αξιοποιώντας την εξαγγελθείσα τακτική συνεργασία με τον Συντονιστικό Μηχανισμό και ενισχύοντας περαιτέρω τη διαβούλευση με το αναπηρικό κίνημα.

Στο δεύτερο μισό του 2019, και στο πλαίσιο της εξέτασης της πρώτης περιοδικής έκθεσης για την Ελλάδα, η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία δημοσιοποίησε τις καταληκτικές παρατηρήσεις της. Οι επισημάνσεις, οι ανησυχίες, οι προβληματισμοί και οι συστάσεις της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών καταγράφονται κατ' άρθρο στην παρούσα έκθεση, και αποτελούν μία πρόσθετη, ανεξάρτητη δέσμη κριτηρίων για την αξιολόγηση της

προόδου που είχε επιτελέσει η χώρα μας μέχρι του χρονικού εκείνου σημείου, καθώς και των προκλήσεων που καλούνταν να αντιμετωπίσει.

Υπηρετώντας πιστά τη συνταγματική του αποστολή, ο Συνήγορος του Πολίτη παραμένει σταθερά προσηλωμένος στην ουσιαστική προάσπιση, προώθηση και προαγωγή των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία.

Ανδρέας Ι. Ποττάκης

Συνήγορος του Πολίτη

Απρίλιος 2021

Εισαγωγή

Η πρώτη Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη με την ειδική του αρμοδιότητα ως πλαίσιο για την προαγωγή της εφαρμογής της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, συνέπεσε χρονικά με την πρώτη εξέταση της Ελλάδας το 2019 από την αρμόδια Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών. Οι περιλαμβανόμενες στην Έκθεση του 2019 επισημάνσεις του Συνηγόρου του Πολίτη σχετικά με την εναρμόνιση με τις πρόνοιες της Σύμβασης συνεκτιμήθηκαν μάλιστα σε μεγάλο βαθμό στις Καταληκτικές Παρατηρήσεις της αρμόδιας Επιτροπής των Η.Ε. Η Έκθεση του 2020 παρακολουθεί τις εξελίξεις που έχουν μεσολαβήσει και θέτει ή ενίστε επαναφέρει ζητήματα που ήδη είχαν τεθεί στην πρώτη Έκθεση, αναδεικνύοντας τα ζητήματα αιχμής της περιόδου που καλύπτει.

Η Έκθεση διαρθρώνεται σε τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα ζητήματα που αποτέλεσαν αντικείμενο παρεμβάσεων της Αρχής το έτος 2020, είτε πρωτογενώς είτε στο πλαίσιο παρακολούθησης παρεμβάσεων ή συστάσεων που παραμένουν σε εκκρεμότητα. Στο δεύτερο κεφάλαιο της έκθεσης περιλαμβάνονται οι δράσεις της Αρχής για τα άτομα με αναπηρία στο πλαίσιο της πανδημίας covid-19, είτε στο πλαίσιο εξέτασης ατομικών αναφορών είτε στο πλαίσιο κεντρικών δράσεων και παρεμβάσεων. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι βασικές παρατηρήσεις της Αρχής για το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΔ) στη χώρα μας.

Στην κεντρική ενότητα της Έκθεσης διατηρείται η κατ' άρθρο της Σύμβασης παρουσίαση των θεμάτων και προστίθεται η συνοπτική παράθεση των συστάσεων της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η σύνδεση των διαπιστωμένων προβλημάτων με το περιεχόμενο των προστατευόμενων στη Σύμβαση δικαιωμάτων, αλλά και η ανάδειξη της αλληλεπίδρασης της Σύμβασης και των προβλέψεών της με το πραγματικό κοινωνικό πεδίο που βιώνουν τα άτομα με αναπηρίες στη χώρα μας. Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα χρόνια προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία, όπως αυτά αναδεικνύονται στις αναφορές που κατέθεσαν είτε τα ίδια τα άτομα με αναπηρία είτε οργανώσεις του αναπηρικού κινήματος που τα εκπροσωπούν, αλλά και τα ειδικότερα ζητήματα που προέκυψαν εντός του έτους και αποτέλεσαν αντικείμενο ειδικών παρεμβάσεων της Αρχής.

Οι βασικές θεματικές που αναδεικνύονται στο πρώτο κεφάλαιο της Έκθεσης αφορούν ζητήματα σχετιζόμενα με την προσβασιμότητα στο δομημένο και ψηφιακό περιβάλλον, τις σοβαρές καθυστερήσεις στη μεταφορά της φροντίδας των ατόμων με αναπηρίες από το ίδρυμα στην κοινότητα, τα εμπόδια στην ανεξάρτητη μετακί-

νηση, τις δυσχέρειες ισότιμης πρόσβασης στην εκπαίδευση και στην εργασία, τα προβλήματα εφαρμογής θετικών μέτρων στην απασχόληση, ζητήματα σχετιζόμενα με την πιστοποίηση της αναπηρίας και τις διαδικασίες πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας, τους αποκλεισμούς ή τους αθέμιτους περιορισμούς κατά τη συμμετοχή στην πολιτική και πολιτιστική ζωή και τέλος, την ιδιαίτερη ευαλωτότητα των ατόμων με αναπηρία που τελούν σε ειδικές συνθήκες όπως οι συνθήκες κράτησης, οι συνθήκες διαμονής σε μονάδες φροντίδας ή σε κέντρα υποδοχής και φιλοξενίας μεταναστών και προσφύγων.

Τα χρόνια προβλήματα και ελλείμματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρίες αποτέλεσαν παράγοντες πολλαπλών πρόσθετων επιβαρύνσεων κατά τη διάρκεια της πανδημίας covid-19 και αποτελούν αντικείμενο του δεύτερου κεφαλαίου της παρούσας Έκθεσης. Η δυσκολία λήψης μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης δεδομένων μάλιστα των πρόσθετων αναγκών υποστήριξης που δημιουργήθηκαν, οι πολλαπλά δυσμενείς επιπτώσεις σε κλειστές δομές φροντίδας, σε μονάδες ψυχικής υγείας, σε παιδιά που διαβιούν σε ιδρύματα, σε εργαζόμενους με αναπηρία ή φροντιστές ατόμων με αναπηρία, οι δυσχέρειες πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη και στις πληροφορίες για την προστασία της δημόσιας υγείας, οι σοβαρές επιπλοκές στη λειτουργία υπηρεσιών, η αυξημένη ανάγκη χρήσης ηλεκτρονικών και ψηφιακών μέσων χωρίς πάντα την αναγκαία διασφάλιση προσβασιμότητας και προσαρμογής για τα άτομα με αναπηρίες, ανέδειξαν τη σημασία της συνεκτίμησης της διάστασης της αναπηρίας και του καθολικού σχεδιασμού στις εφαρμοζόμενες πολιτικές.

Στις 21.09.2020 αναρτήθηκε και τέθηκε σε διαβούλευση το πρώτο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΔ) στη χώρα μας. Πρόκειται για ένα σημαντικό και αναγκαίο βήμα στην κατεύθυνση της υλοποίησης των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει η χώρα μας με την υπογραφή και την κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Η κατάρτιση και η υιοθέτηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΔ) αναμένεται να αποτελέσει το σημείο αναφοράς για τον συντονισμένο σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών και δράσεων για τα άτομα με αναπηρία στις κατευθύνσεις που υποδεικνύει η ΣΔΑμεΑ και η αρμόδια για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Επιτροπή των Η.Ε. Στο πλαίσιο δε του ρόλου του Συνηγόρου ως πλαίσιο προαγωγής της Σύμβασης (αρ. 72 του ν. 4488/2017), ο Συνήγορος θα παρακολουθεί την πορεία εφαρμογής του ΕΣΔ, με σκοπό να αναδείξει τις καλές πρακτικές και να επισημάνει τυχόν αστοχίες που θα προκύψουν και θα διαβουλεύεται με όλους τους εμπλεκόμενους θεσμικούς φορείς για τις αναγκαίες έγκαιρες βελτιώσεις. Οι παρατηρήσεις επί του Σχεδίου αυτού αποτελούν το τρίτο κεφάλαιο της Έκθεσης.

Η Έκθεση αποτελεί προϊόν συγκέντρωσης και επεξεργασίας υλικού από το σύνολο των τομέων αρμοδιότητας του Συνηγόρου του Πολίτη. Η ανάλυση και ανάδειξη των ζητημάτων υπό την οπτική των προβλέψεων της Σύμβασης, αποτελούν έργο της διακυκλικής ομάδας της Αρχής η συγκρότηση της οποίας αποτέλεσε οργανωτική επιλογή του Συνηγόρου του Πολίτη για την ανταπόκριση στις απαιτήσεις της ειδικής αρμοδιότητας της Αρχής κατά το άρθρο 72 του ν.4488/2017.

Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη

Απρίλιος 2021

I. Ζητήματα κατ' άρθρο εφαρμογής της σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία

Ζητήματα κατ' άρθρο εφαρμογής της σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία

Άρθρα 1 έως 4 - Γενικές αρχές και υποχρεώσεις

Εξαιρετικά σημαντική εξέλιξη για το 2020 σχετιζόμενη με τα ως άνω άρθρα της Σύμβασης αλλά και την εν γένει εφαρμογή της αποτελεί η κατάρτιση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία¹. Επισημαίνεται ότι η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, κατά τη διαδικασία εξέτασης της πρώτης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας στις Καταληκτικές Παρατηρήσεις της τον Σεπτέμβριο του 2019², για τα άρθρα 1-4, καταγράφει την ανησυχία της: α) για την απουσία μιας συνεκτικής και μακροπρόθεσμης στρατηγικής για την αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης, β) για την έλλειψη στην εθνική μας νομοθεσία μιας προσέγγισης εναρμονισμένης με το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας και γ) για τη διατήρηση στοιχείων στην εθνική νομοθεσία συνδεδεμένων με το ιατρικό μοντέλο³.

Άρθρο 5 - Ισότητα και μη διάκριση

Η ισότιμη απόλαυση των δικαιωμάτων και η μη διάκριση των ατόμων με αναπηρία αποτελεί επιδίωξη που σχετίζεται ευθέως με το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας και τους σκοπούς της Σύμβασης. Άλλωστε η οπτική αυτή διατρέχει όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα που προστατεύονται στη Σύμβαση. Στην ειδική νομοθεσία για την ίση μεταχείριση (ν. 4443/2016) η ισότιμη μεταχείριση και η μη διάκριση, μεταξύ άλλων λόγων και λόγω αναπηρίας, αποτελεί αντικείμενο ειδικής προστασίας, μόνον στο πεδίο της απασχόλησης και της εργασίας. Συνεπεία αυτού, τομείς

-
1. Βλ σχετικές παρατηρήσεις της Αρχής στο Σχέδιο Δράσης παρακάτω σελ 89
 2. Committee on the Rights of Persons with Disabilities, Concluding observations on the initial report of Greece, CRPD/C/GRC/CO/1/19.09.2019
 3. Βλ. σχετικές παρατηρήσεις του Συνηγόρου και στην Έκθεση 2019 <https://www.synigoros.gr/?i=equality.el.nea.587484>

όπως η εκπαίδευση, η κοινωνική προστασία, η παροχή αγαθών και υπηρεσιών δεν εμπίπτουν στο ρυθμιστικό πεδίο του νόμου και στην προστασία που παρέχεται στο οικείο πλαίσιο. Μολονότι στο άρθρο 74 του ν.4448/2017 προβλέπεται εξουσιοδοτική διάταξη για την έκδοση προεδρικού διατάγματος με το οποίο θα επεκτείνεται οριζόντια το εύρος της ως άνω παρεχόμενης προστασίας σε περιπτώσεις παραβίασης της αρχής της ίσης μεταχείρισης λόγω αναπηρίας στους τομείς της εκπαίδευσης, της κοινωνικής προστασίας, της παροχής αγαθών και υπηρεσιών, η σχετική εξέλιξη δεν έχει ακόμη επέλθει.

Άρθρο 6 - Γυναίκες με αναπηρία

Το άρθρο 6 κατοχυρώνει την υποχρέωση των κρατών για τη λήψη μέτρων για την ανάπτυξη την πρόοδο και την ενδυνάμωση των γυναικών, αλλά και για την αποτροπή των πολλαπλών διακρίσεων. Η έμφυλη διάσταση στις υιοθετούμενες πολιτικές προσλαμβάνει επομένως ιδιαίτερη σημασία και αποτελεί αντικείμενο ειδικής εστίασης στη Σύμβαση, αλλά και στις παρατηρήσεις της Επιτροπής. Οι γυναίκες με αναπηρία, τα κορίτσια με αναπηρία, οι γυναίκες ρομά με αναπηρία, οι γυναίκες πρόσφυγες με αναπηρία, οι αιτούσες άσυλο με αναπηρία, οι μετανάστριες με αναπηρία αποτελούν ενδεικτικές περιπτώσεις των πολλαπλά επαχθέστερων επιπτώσεων που επιμέρους ιδιότητες ή χαρακτηριστικά μπορούν να έχουν στην απόλαυση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Η συνεκτίμηση επομένως της έμφυλης διάστασης στις δημόσιες πολιτικές για την αναπηρία αποτελεί αναγκαιότητα που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη⁴, σε συνδυασμό και με άλλες ιδιότητες ή καταστάσεις που προναφέρθηκαν και δρουν πολλαπλασιαστικά στην ευαλωτότητα των γυναικών με αναπηρία.

Άρθρο 7 - Παιδιά με αναπηρία

Το άρθρο 7 κατοχυρώνει την απόλαυση όλων των δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών για τα παιδιά με αναπηρία σε ίση βάση με όλα τα παιδιά, με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον τους και με επιδίωξη τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή των ιδίων των παιδιών με αναπηρία στις αποφάσεις που τα αφορούν.

4. Βλ σχετικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής στο άρθρο 6 της Σύμβασης

Στην πράξη μεγάλη πρόκληση παραμένει η αποϊδρυματοποίηση, η μεταφορά δηλαδή της φροντίδας των παιδιών με αναπηρία από το ίδρυμα στην κοινότητα, αλλά και η διασφάλιση προσβάσιμων υπηρεσιών για την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή των παιδιών με αναπηρία σε όλες τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που επηρεάζουν τη ζωή τους. Η αρμόδια Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών συνέστησε στη χώρα να μεριμνήσει για την ταχεία αποϊδρυματοποίηση των παιδιών με αναπηρία⁵ και να λάβει αποτελεσματικά μέτρα ώστε να διασφαλίσει το δικαίωμά τους να φροντίζονται από τους γονείς τους, την ευρύτερη οικογένεια, ή σε ασφαλή ανάδοχη ή θετή οικογένεια. Παράλληλα, συνέστησε να τους παρέχεται ποιοτική πρώιμη παρέμβαση καθώς και άλλες υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και εκπαίδευσης, διαθέσιμες εξίσου σε αστικές και αγροτικές περιοχές, με διασφάλιση επαρκών πόρων, σχεδιασμένων σε συνέχεια διαβούλευσης και εμπλοκής εκπαιδευτικών των παιδιών με αναπηρία και των γονέων τους. Τέλος, συνέστησε να αναπτυχθεί μια ολοκληρωμένη στρατηγική και προσβάσιμες υπηρεσίες για την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους σε όλες τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, προκειμένου να εγγυηθεί το δικαίωμά τους να λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις τους στα θέματα που τα αφορούν. Τα θέματα που σχετίζονται με τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρία αποτελούν αντικείμενο ειδικής εστίασης στην κατ' άρθρο παρουσίαση των θεμάτων και ιδίως στα θέματα υγείας, εκπαίδευσης, φροντίδας από το ίδρυμα στην κοινότητα κλπ.

Άρθρο 9 - Προσβασιμότητα

Στο άρθρο 9 της ΣΔΑμεΑ προβλέπεται η υποχρέωση του κράτους να προβεί σε όλα τα αναγκαία μέτρα για την διασφάλιση στα άτομα με αναπηρία της πρόσβασης σε ίση βάση με τους άλλους, στο φυσικό περιβάλλον, τα μέσα μεταφοράς, την πληροφορία και τις επικοινωνίες.

Σε ό,τι αφορά τη χώρα μας, η Επιτροπή των Η.Ε διαπίστωσε αργή πρόοδο ως προς την εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας για την προσβασιμότητα και καθυστέρηση έκδοσης του κατ'εξουσιοδότηση νομοθετικού πλαισίου και θέσπισης των αναγκαίων μηχανισμών εφαρμογής του. Η Επιτροπή επισήμανε επίσης την απουσία εθνικής στρατηγικής για την υλοποίηση των προτύπων προσβασιμότητας που διέπουν το δομημένο περιβάλλον.

5. Βλ. Και Καταληκτικές Παρατηρήσεις CRPD/C/GRC/CO/1/19.09.2019, Liberty and security of the person art. 14.

Βάσει των ανωτέρω διαπιστώσεων, πρότεινε τον καθορισμό ολοκληρωμένου εθνικού σχεδίου δράσης και μακροπρόθεσμης στρατηγικής για την προσβασιμότητα, με επαρκείς πιστώσεις προϋπολογισμού, συγκεκριμένες προθεσμίες, και αποτελεσματικό μηχανισμό παρακολούθησης, σε στενή διαβούλευση και με την ενεργό εμπλοκή των ατόμων με αναπηρία. Πρότεινε επίσης τη λήψη μέτρων για την εγγύηση της προσβασιμότητας στο δομημένο περιβάλλον, τα αγαθά και τις υπηρεσίες, καθώς και την κατάρτιση των παρόχων υπηρεσιών, μηχανικών, αρχιτεκτόνων και πολεοδόμων, σχετικά με τα προβλήματα προσβασιμότητας που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, σε συνέχεια των θεμάτων που ανέδειξε στην Έκθεσή του για την εφαρμογή της ΣΔΑμεΑ⁶, καταγράφει τις πρόσφατες θετικές νομοθετικές εξελίξεις αλλά και τις ελλείψεις που εξακολουθούν να υφίστανται τόσο σε σχέση με την προσβασιμότητα στο δομημένο περιβάλλον, όσο και στο ψηφιακό.

1. Προσβασιμότητα στο δομημένο περιβάλλον

1.1. Τροποποιήσεις και συμπληρώσεις του Νέου Οικοδομικού Κανονισμού

Α. Σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 1 του ν. 4067/2012, «*στους δημόσιους κοινόχρηστους χώρους του οικισμού επιτρέπονται κατασκευές για: α) τη διαμόρφωση του εδάφους, όπως κλίμακες, τοίχοι, διάδρομοι, κεκλιμένα επίπεδα, μηχανικά μέσα κάλυψης υψομετρικών διαφορών, καθώς και κατασκευές για την εξυπηρέτηση ατόμων με αναπηρία ή / και εμποδιζόμενων ατόμων [...]*Οι παραπάνω κατασκευές υλοποιούνται από τον οικείο Δήμο, από άλλους δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς ή νομικά πρόσωπα ή ιδιώτες, ύστερα από απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου και άδεια της Υπηρεσίας Δόμησης.»

Στην προαναφερόμενη παράγραφο προβλέπεται επίσης ότι «*με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας καθορίζονται οι κατηγορίες των κατασκευών ή εγκαταστάσεων για τις οποίες δεν απαιτείται Άδεια Δόμησης και η διαδικασία ελέγχου τους από άποψη ασφάλειας και αισθητικής*». Ο Συνήγορος είχε επισημάνει ότι η σχετική απόφαση, μετά την παρέλευση 8 ετών, δεν είχε ακόμη εκδοθεί, γεγονός που καθιστούσε και τυπικά ανενεργή τη διάταξη σε ότι αφορά την προσβασιμότητα.

Τελικά, η προβλεπόμενη απόφαση του Υφυπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας εκδόθηκε τον Δεκέμβριο του 2020⁷.

6. <https://www.synigoros.gr/?i=equality.el.nea.587484>

7. «Κατασκευές και εγκαταστάσεις στους δημόσιους κοινόχρηστους χώρους για τις οποίες δεν

Με την απόφαση αυτή, προσδιορίζονται οι κατηγορίες κατασκευών ή εγκαταστάσεων της παρ. 1 του άρθρου 20 του Ν. 4067/2012 στους δημόσιους κοινόχρηστους χώρους, για τις οποίες δεν απαιτείται οικοδομική άδεια. Επίσης, προβλέπεται ότι οι συγκεκριμένες κατασκευές θα υλοποιηθούν από τον οικείο Δήμο ύστερα από απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου και έγκριση της αντίστοιχης μελέτης από την αρμόδια τεχνική υπηρεσία.

Β. Στην παρ. 4 του άρθρου 20 του ν. 4067/2012, όπως ίσχυε μέχρι πρόσφατα, αναφερόταν ότι «εκτός της ρυμοτομικής γραμμής απαγορεύεται οποιασδήποτε μορφής κατασκευή, με την επιφύλαξη της τήρησης των διατάξεων ασφαλείας για την εγκατάσταση δικτύων κοινής ωφέλειας, μόνιμη ή κινητή για την εξυπηρέτηση του κτιρίου, όπως ράμπες, σκαλοπάτια, ζαρντινιέρες», ενώ βάσει του άρθρου 24 παρ. 3.4.1. του Κτιριοδομικού Κανονισμού⁸ «έξω από τη ρυμοτομική γραμμή απαγορεύεται να κατασκευάζονται βαθμίδες για την εξυπηρέτηση των κτιρίων».

Με το άρθρο 111 του νέου νόμου 4759/2020 «Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας και άλλες διατάξεις» η παρ. 4 του άρθρου 20 του ν. 4067/2012 τροποποιήθηκε.

Προβλέπεται πλέον ότι είναι δυνατή εκτός της ρυμοτομικής γραμμής η τοποθέτηση κινητών ή προσωρινών κατασκευών για την εξασφάλιση της προσβασιμότητας ατόμων με αναπηρία και εμποδιζόμενων ατόμων, μετά από αιτιολογημένη έγκριση της οικείας Περιφερειακής Επιτροπής Προσβασιμότητας, που εκδίδεται μετά από τη σύμφωνη γνώμη του οικείου δήμου.

Πρόκειται για πρόταση προς το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας την οποία είχε συμπεριλάβει ο Συνήγορος και στην Ετήσια Έκθεσή του για το έτος 2019⁹, επισημαίνοντας, μεταξύ άλλων, ότι η Διοίκηση συχνά επικαλείτο την απαγόρευση οποιασδήποτε κατασκευής εκτός ρυμοτομικής γραμμής, προκειμένου να μην επιτρέψει τη δημιουργία ράμπας για την πρόσβαση ατόμων με αναπηρία και εμποδιζόμενων ατόμων σε υφιστάμενα κτίρια¹⁰.

Γ. Στο άρθρο 9 παρ. 6 του ν. 4030/2011 προβλέπεται ότι «ο τρόπος σύνταξης και παρουσίασης των μελετών γίνεται σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες προδιαγραφές. Με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλο-

απαιτείται οικοδομική άδεια» (ΦΕΚ Β/5287/01.12.2020)

8. ΥΑ 3046/304 ΦΕΚ Δ 59 1989

9. Βλ.Ετήσια Έκθεση 2019 του Συνηγόρου του Πολίτη, κεφ. «Νομοθετικές και Οργανωτικές προτάσεις», σελ 169 https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.ehtisies_ektheseis_documents.643542

10. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.729391>

ντος, *Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής ορίζονται οι προδιαγραφές που αφορούν στη σύνταξη και παρουσίαση της μελέτης προσβασιμότητας της παραγράφου 2 του άρθρου 3*». Ωστόσο, το προαναφερόμενο Π.Δ. δεν έχει ακόμη εκδοθεί παρά την παρέλευση εννέα και πλέον ετών, γεγονός το οποίο τόνισε ο Συνήγορος και στην Έκθεσή του για την εφαρμογή της ΣΔΑμεΑ¹¹.

- Δ. Σύμφωνα με το άρθρο 26 παρ. 4 του ν. 4067/2012 υπήρχε υποχρέωση προσαρμογής των υφιστάμενων κτιρίων μέχρι το 2020 ώστε να καταστούν προσβάσιμα, «*άλλως τα κτίρια θα θεωρούνται αυθαίρετα*». Η προθεσμία έχει πλέον λήξει, ωστόσο μέχρι την εκπόνηση της παρούσας Έκθεσης, δεν είχε υπάρξει παράταση ή νεότερη τροποποιητική ρύθμιση.

1.2. Προσβασιμότητα σε ιδιωτικά ιατρεία

Η έλλειψη προσβασιμότητας σε κτίρια που στεγάζουν υπηρεσίες υγείας, οδηγεί σε περιορισμό των επιλογών των ασθενών με αναπηρία ως προς την πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας, κατά παράβαση του άρθρου 25 της ΣΔΑμεΑ.

Άτομα με αναπηρία κυρίως από τις νησιωτικές περιοχές, διαμαρτύρονται διότι οι ιατροί επιλέγουν, λόγω κόστους, τη λειτουργία ιατρείων σε παλαιά κτίρια, χωρίς καμία ειδική πρόβλεψη και χωρίς ανελκυστήρα, με αποτέλεσμα να είναι αδύνατη η πρόσβασή τους. Ο Συνήγορος διαπίστωσε ότι σχετικά πρόσφατα επιτράπηκε η λειτουργία ιατρείων σε κτίρια με χρήση κύριας κατοικίας. Για τα νέα κτίρια¹² με χρήση κατοικίας, η υποχρέωση προσβασιμότητας ισχύει μόνο για τους εξωτερικούς κι εσωτερικούς κοινόχρηστους χώρους. Όπως προαναφέρθηκε, για τα παλιά κτίρια, εφόσον έχουν χρήση χώρων εξυπηρέτησης κοινού¹³, υφίσταται υποχρέωση να καταστούν προσβάσιμα, με προθεσμία υλοποίησης το τέλος του 2020¹⁴. Μετά το πέρας της προθεσμίας, τα κτίρια που δεν έχουν προσαρμοσθεί θεωρούνται αυθαίρετα. Η διαπίστωση, όμως, των πολεοδομικών παραβάσεων δεν φαίνεται να συνδέεται με την παροχή των υπηρεσιών υγείας, αφού για τη χορήγηση άδειας λειτουργίας ιατρείου δεν εξετάζεται η τήρηση προδιαγραφών προσβασιμότητας. Ο Συνήγορος έχει θέσει το θέμα στα συναρμόδια Υπουργεία κι έχει προταθεί από το ΥΠΕΚΑ η σύσταση διυπουργικής επιτροπής για την έκδοση εγκυκλίων οδηγιών.

11. <https://www.synigoros.gr/?i=equality.el.nea.587484>

12. Δηλαδή όσα κατασκευάσθηκαν μετά το 2012

13. άρθρο 26 παρ.1 ΝΟΚ

14. Άρθρο 26 παρ. 4 ΝΟΚ

1.3. Πινακίδες πρατηρίων υγρών καυσίμων

Στο άρθρο 10 παρ. 6 του ν. 3710/2008 προβλέπεται ότι «οι υποχρεωτικές πινακίδες των πρατηρίων υγρών καυσίμων, υγραερίου (LPG) μικτών και αμιγών, αερίων καυσίμων και σταθμών αυτοκινήτων με αντλίες καυσίμων [...] δεν υπάγονται στις ρυθμίσεις του ν. 2946/2001 (ΦΕΚ 224/Α'), η δε θέση τους εμφανίζεται και καθορίζεται σε σχέδια οριζόντιας και κατακόρυφης σήμανσης, που συντάσσονται από τον κατά νόμο υπεύθυνο διπλωματούχο ή τεχνολόγο μηχανικό και εγκρίνονται από τη Διεύθυνση Μεταφορών και Επικοινωνιών της οικείας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης».

Στο πλαίσιο της προαναφερόμενης διαδικασίας έγκρισης, χρειάζεται να διαπιστώνεται ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία, τόσο ως προς το σημείο τοποθέτησης όσο και ως προς τις λοιπές διαμορφώσεις των πεζοδρομίων όπου τοποθετούνται οι υποχρεωτικές πινακίδες.

1.4. Κεντρική Επιτροπή Προσβασιμότητας στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας

Με το άρθρο 118 του Ν. 4759/2020 «Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας και άλλες διατάξεις» τροποποιήθηκε το άρθρο 19 του Ν.4495/2017 για την Κεντρική Επιτροπή Προσβασιμότητας και προβλέπεται εκ νέου η σύστασή της καθώς και ότι η συγκρότησή της θα γίνει με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Ο Συνήγορος εκτιμά ότι το αρμόδιο Υπουργείο θα πρέπει να προβεί άμεσα στη συγκρότηση της Κεντρικής Επιτροπής Προσβασιμότητας, στην οποία έχουν ανατεθεί σημαντικές αρμοδιότητες όπως, μεταξύ άλλων, η εισήγηση στον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας νομοθετικών προτάσεων για τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου που αφορά στην προσβασιμότητα των κτιρίων, των κοινόχρηστων χώρων και του φυσικού περιβάλλοντος από άτομα με αναπηρία και εμποδιζόμενα άτομα.

2. Προσβασιμότητα στο ψηφιακό περιβάλλον

Σε σχέση με την ψηφιακή προσβασιμότητα, σημαντική εξέλιξη υπήρξε η μεταφορά στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/2102 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Οκτωβρίου 2016, για την προσβασιμότητα των ιστοτόπων και των εφαρμογών για φορητές συσκευές των οργανισμών του δημόσιου τομέα. Η μεταφορά έγινε αρχικά με το Μέρος Α' του Ν. 4591/2019 και ήδη με το Κεφάλαιο Η' του Ν. 4727/2020 (άρθρα 36-47).

Ιδιαίτερα επισημαίνεται ότι, σε εφαρμογή της Οδηγίας, γίνεται πλέον παραπομπή σε συγκεκριμένα πρότυπα (άρθρο 38 περ. 3-5), δίνονται ορισμοί για την προσβασιμότητα και τις επί μέρους αρχές της αντιληπτικότητας, της χρηστικότητας, της κατανοησιμότητας και της σιβαρότητας (άρθρο 39) και προβλέπεται εξαίρεση λόγω δυσανάλογης επιβάρυνσης (άρθρο 40). Ως μέτρα διασφάλισης της αποτελεσματικής εφαρμογής των διατάξεων του Κεφαλαίου, προβλέπονται:

- η υποχρέωση των οργανισμών του δημόσιου τομέα να παρέχουν και να επικαιροποιούν άμεσα λεπτομερή, περιεκτική και σαφή δήλωση προσβασιμότητας των ιστοτόπων και των εφαρμογών τους για φορητές συσκευές (άρθρο 42)
- η δυνατότητα των ενδιαφερομένων να υποβάλουν παρατηρήσεις ή να ζητήσουν ενημέρωση για τη συμμόρφωση των ιστοτόπων και των εφαρμογών για φορητές συσκευές με τα πρότυπα και τις αρχές της προσβασιμότητας και να ενημερώσουν το Συνήγορο του Πολίτη σε περίπτωση μη ικανοποιητικής απάντησης στα αιτήματά τους (άρθρο 45), χωρίς, ωστόσο, η σχετική πρόβλεψη να έχει τύχει ευρείας αξιοποίησης.

Άρθρο 14 - Ελευθερία και Ασφάλεια του ατόμου

Το άρθρο 14 της ΣΔΑμεΑ προβλέπει ότι τα άτομα με αναπηρία απολαμβάνουν το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια, δεν στερούνται της ελευθερίας τους παράνομα ή αυθαίρετα, η δε ύπαρξη οποιασδήποτε αναπηρίας δεν αιτιολογεί τη στέρησή της σε καμία περίπτωση. Το κράτος υποχρεούται να διασφαλίσει ότι αν άτομα με αναπηρία στερούνται της ελευθερίας τους μέσω οποιασδήποτε διαδικασίας, θα δικαιούνται, σε ίση βάση με τους άλλους, εγγυήσεις σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου και θα αντιμετωπίζονται σύμφωνα με τους στόχους και τις αρχές της ΣΔΑμεΑ συμπεριλαμβανομένης της πρόβλεψης για «εύλογες προσαρμογές».

Κατά την εξέταση της Ελλάδας από την Επιτροπή των Η.Ε, ιδιαίτερη μνεία έγινε στην Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για την εφαρμογή της ΣΔΑμεΑ¹⁵ και τις επισημάνσεις της Αρχής για την πρακτική της ακούσιας νοσηλείας, τη στέρηση της ελευθερίας και τη χρήση περιοριστικών μεθόδων, όπως μηχανικών καθηλώσεων, σε άτομα με ψυχοκοινωνικές ή νοητικές αναπηρίες.

15. Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για την εφαρμογή της ΣΔΑμεΑ, σελ 17 <https://www.synigoros.gr/?i=equality.el.nea.587484>

Η Επιτροπή κάλεσε τη χώρα, μεταξύ άλλων, να καταργήσει όλους τους νόμους που επιτρέπουν την ακούσια στέρψη της ελευθερίας λόγω αναπηρίας, να τερματίσει τη χρήση αναγκαστικής θεραπείας, περιορισμών και καταναγκαστικών μεθόδων και να παρέχει αποτελεσματικά μέσα έννομης προστασίας σε άτομα με αναπηρία που στερούνται την ελευθερία τους λόγω της αναπηρίας τους.

Μεταφορά φερόμενων ως ψυχικά ασθενών προς εξέταση για ακούσια νοσηλεία

Το άρθρο 96 παρ. 5 του Ν. 2071/1992 σχετικά με την ακούσια νοσηλεία ορίζει ότι η μεταφορά του ψυχικά ασθενούς σε ψυχιατρική κλινική πρέπει να διενεργείται υπό συνθήκες που εξασφαλίζουν τον σεβασμό στην προσωπικότητα και την αξιοπρέπειά του, η δε παραμονή του εκεί για τις αναγκαίες εξετάσεις δεν μπορεί να διαρκέσει περισσότερο από 48 ώρες.

Κατ'εφαρμογή του ανωτέρω άρθρου, η μεταφορά των ακούσια εγκλεισμένων ασθενών θα έπρεπε να πραγματοποιείται με ασθενοφόρο ή με συμβατικά αυτοκίνητα και με τη συνοδεία νοσηλευτών. Μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, για την ασφάλεια του ασθενή ή τρίτων που εμπλέκονται στη μεταφορά, μπορεί να προβλέπεται συνδρομή της αστυνομίας, κατόπιν ειδικής εκπαίδευσης των αστυνομικών για την αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών. Ωστόσο, στην πράξη, η εκτέλεση της εισαγγελικής παραγγελίας, εναποτίθεται μέχρι σήμερα στα αρμόδια αστυνομικά όργανα, παρά το γεγονός ότι δεν περιλαμβάνεται ρητά μεταξύ των καθηκόντων τους.

Ο Συνήγορος έχει επισημάνει επανειλημμένως ότι οι πολίτες που μεταφέρονται προς εξέταση δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως συλληφθέντες παραβάτες. Η μεταφορά τους δεν μπορεί να γίνεται με τρόπο που προσβάλλει βάνουσα την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, οι δε χειροπέδες θωρούνται δυσανάλογο μέτρο δέσμευσης.

Τα αστυνομικά τμήματα επικαλούνται την υπ' αριθ. 3899/27-9-2007 Γνωμοδότηση του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, η οποία, μεταξύ άλλων, ορίζει ότι η παραγγελία του αρμόδιου Εισαγγελέα, φέρει χαρακτήρα εν ευρεία έννοια καταδικωκτικού εγγράφου και δικαιολογεί τη σύλληψη. Επομένως τα όργανα στα οποία απευθύνεται οφείλουν να την εκτελέσουν και το πρόσωπο που αφορά οφείλει να υπαχθεί στη φυσική εξουσία των πρώτων για τη μεταφορά του σε δημόσια ψυχιατρική κλινική. Έτσι, εφόσον το πρόσωπο δεν προσέρχεται οικειοθελώς, τα «... αστυνομικά όργανα είναι υποχρεωμένα να χρησιμοποιήσουν την προς τούτο αναγκαία βία [...]για την εκτέλεση της παραγγελίας, η οποία άλλως θα εξηρτάτο από τη θέληση του προσώπου[...]».

Ο Συνήγορος έχει ζητήσει από τον **Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου την έκδοση νέας σχετικής εγκυκλίου**¹⁶, θεωρώντας ότι η ανωτέρω Γνωμοδότηση παρερμηνεύεται από τις αστυνομικές αρχές και ότι σε αρκετές περιπτώσεις δεν σταθμίζεται η επικινδυνότητα, ούτε αξιολογείται η συνεργασιμότητα του ασθενούς κατά τη μεταφορά.

Η Αρχή έχει επίσης τονίσει ότι οι φερόμενοι ως ψυχικά ασθενείς πρέπει να προσεγγίζονται με κατάλληλο για την περίπτωση τους τρόπο, να ενημερώνονται για τον λόγο που οφείλουν να ακολουθήσουν τους αστυνομικούς και να τους γνωστοποιείται η ψυχιατρική κλινική στην οποία θα μεταφερθούν. Πρέπει να τους επιτρέπεται να ενδυθούν κατάλληλα, να συνοδεύονται, εφόσον είναι εφικτό, από κάποιο μέλος της οικογένειάς τους και να αποφεύγεται η δέσμευσή τους με χειροπέδες. Τέλος, δεν πρέπει να κρατούνται στο αστυνομικό τμήμα, ιδίως δε να διανυκτερεύουν σε αυτό, εκτός εάν κρίνεται απολύτως απαραίτητο για την αποτροπή άμεσου κινδύνου για τον εαυτό τους ή για άλλους και δεν είναι εφικτή η άμεση μεταφορά τους σε ψυχιατρική κλινική.

Άρθρο 15 - Απαλλαγή από βασανιστήρια ή σκληρή, απάνθρωπη, ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία

Σύμφωνα με το άρθρο 15 της ΣΔΑμεΑ, τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν αποτελεσματικά νομοθετικά, διοικητικά, δικαστικά ή άλλα μέτρα ώστε να αποτρέψουν άτομα με αναπηρία, σε ίση βάση με τους άλλους, να υποβληθούν σε βασανιστήρια ή σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία.

Μεταξύ των επισημάνσεων της Επιτροπής των Η.Ε. για την εφαρμογή του συγκεκριμένου άρθρου από την Ελλάδα, ήταν η απουσία νομοθετικού πλαισίου που να προβλέπει τα αναγκαία ειδικά μέτρα και την εξατομικευμένη στήριξη σε φυλακισμένους και κρατούμενους με αναπηρία προκειμένου να καλύπτουν τις καθημερινές τους ανάγκες, σε συνθήκες που να διασφαλίζουν τον σεβασμό της αξιοπρέπειάς τους.

Η χώρα κλήθηκε, ως εκ τούτου, να διασφαλίσει αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης ατόμων με αναπηρία σε ιδρύματα και δομές κάθε είδους. Κλήθηκε επίσης

16. Έγγραφο με αρ.πρωτ. 214991/22042/2019και 214991/49631/2019

να προβλέψει ειδικά μέτρα και εξατομικευμένη στήριξη σε φυλακισμένους και κρατούμενους με αναπηρία ώστε να καλύπτονται οι καθημερινές τους ανάγκες, καθώς και να ενισχύσει και να εφαρμόσει μέτρα διασφάλισης και μηχανισμούς παρακολούθησης ενάντια στην κακομεταχείρισή τους σε ιδρύματα και κάθε είδους εγκαταστάσεις.

Ο Συνήγορος, έχοντας επί μακρόν ασχοληθεί με τις συνθήκες κράτησης ατόμων με αναπηρία, έχει επισημάνει τα μείζονα προβλήματα που διαπιστώνονται σε σωφρονιστικά καταστήματα και έχει προτείνει σχετικές τροποποιήσεις στον Ποινικό Κώδικα. Σημαντική εξέλιξη για τη γενικότερη βελτίωση των συνθηκών ζωής των κρατουμένων, αποτελεί και η χορήγηση προνοιακών επιδομάτων αναπηρίας σε άτομα που εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή, σε συνέχεια επανειλημμένων σχετικών παρεμβάσεων της Αρχής.

1. Συνθήκες κράτησης ατόμων με αναπηρία

Οι Καταληκτικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των Η.Ε. προς την Ελλάδα βασίστηκαν σε μεγάλο βαθμό στην αναλυτική παρουσίαση των προβλημάτων στις συνθήκες κράτησης ατόμων με αναπηρία, που συμπεριέλαβε ο Συνήγορος στην Έκθεσή του για την εφαρμογή της ΣΔΑμεΑ¹⁷.

Η Αρχή είχε αναφερθεί εκτενώς στο Πόρισμα «Συνθήκες Κράτησης Ατόμων με Αναπηρία»¹⁸ (2011), το οποίο καταγράφει προβλήματα και προτάσεις που παραμένουν επίκαιρες.

Μεταξύ άλλων, ο Συνήγορος είχε τονίσει ότι η επανειλημμένη παραπομπή και μακρά παραμονή στο Νοσοκομείο Κρατουμένων δεν αποτελεί λύση για την αντιμετώπιση των πραγματικών αναγκών των κρατουμένων με αναπηρία. Ομοίως, η εθελοντική παροχή συνδρομής από συγκρατούμενους δεν αντισταθμίζει την έλλειψη εξειδικευμένης κρατικής μέριμνας. Αντίθετα, δημιουργεί συνθήκες εξάρτησης του κρατούμενου με αναπηρία και ανασφάλεια ως προς την κάλυψη των καθημερινών του αναγκών σε συνθήκες αξιοπρεπείς.

Το Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), από την πλευρά του, έκρινε ότι η κράτηση ατόμου με σοβαρή αναπηρία συνιστά εξευτελιστική μεταχείριση αντίθετη στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, όταν γίνεται σε συνθήκες ακατάλληλες για

17. Σελ. 15,16,17 <https://www.synigoros.gr/?i=equality.el.nea.587484>

18. <https://www.synigoros.gr/resources/docs/342965.pdf>

τον βαθμό και το είδος της αναπηρίας¹⁹. Το Δικαστήριο απεφάνθη επίσης ότι η ανάθεση στους λοιπούς συγκρατούμενους της παροχής συνδρομής σε κρατούμενους με σοβαρά προβλήματα υγείας και αναπηρία, από πλευράς του σωφρονιστικού ιδρύματος, δεν αποτελεί ενδεδειγμένη λύση και δεν αποδεικνύει διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκών κράτησης²⁰. Έκρινε δε ότι σε «ειδικές περιπτώσεις», κατά τις οποίες η κατάσταση της υγείας του κρατουμένου είναι «παντελώς ασυμβίβαστη» με την κράτησή του, το άρθρο 3 δύναται να απαιτεί την αποφυλάκιση του εν λόγω προσώπου υπό ορισμένες προϋποθέσεις²¹. Πρόσφατα, με την απόφαση Bayram κατά Τουρκίας της 04.02.2020, σχετικά με τις συνθήκες κράτησης παραπληγικού που δεν μπορούσε να μετακινηθεί μόνος του και η φροντίδα του ανατέθηκε σε συγκρατούμενους του, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η κράτηση ατόμων με αναπηρία σε ίδρυμα, στο οποίο δεν μπορούν να μετακινούνται με δικά τους μέσα, ισοδυναμεί με «εξευτελιστική μεταχείριση» κατά την έννοια του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

Σε ό,τι αφορά τις τροποποιήσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας που είχε προτείνει στο Πόρισμά του ο Συνήγορος, καταγράφονται οι ακόλουθες εξελίξεις:

- Αρχικά, έγινε δεκτή η πρόταση της Αρχής σχετικά με την επιβολή προσωρινής κράτησης για τα άτομα με ποσοστό αναπηρίας άνω του 67%²². Ωστόσο, στον νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ν. 4620/2019) καταργήθηκε κάθε αναφορά σε κατηγορούμενους με αναπηρία, τόσο όσον αφορά τον περιορισμό της επιβολής σε αυτούς της προσωρινής κράτησης, όσο και του κατ' οίκον περιορισμού.
- Με τον ν. 4322/2015, που τροποποίησε διατάξεις του προγενέστερου Ποινικού Κώδικα, ρυθμίστηκαν μεταξύ άλλων θέματα σχετικά με την επεικέστερη μεταχείριση ασθενών, ανάπηρων και υπερήλικων κρατουμένων, σε συνέχεια νομοθετικών προτάσεων του Συνηγόρου. Ο Νέος Ποινικός Κώδικας (ν. 4619/2019) φαίνεται να έχει αυστηρότερη προσέγγιση ως προς την υπ' όρον απόλυση κρατουμένων με αναπηρία. Κατοχυρώνεται όμως πλέον η δυνατότητά τους, σε περιπτώσεις σοβαρής αναπηρίας, να εκτίσουν την ποινή στη κατοικία τους (άρθρο 105).

19. πχ. Price κατά του Ηνωμένου Βασιλείου, 10.10.2001

20. Karykowski κατά Πολωνίας, 3.5.2009, παρ. 74

21. Rojkon κατά Ρωσίας, παρ. 4, 19.7.2007

22. Άρθρο 282 παρ. 4 εδ. 4 του προγενέστερου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας

2. Χορήγηση προνοιακών επιδομάτων αναπηρίας σε άτομα που εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή

Τον Συνήγορο του Πολίτη απασχόλησε το ζήτημα της μη χορήγησης αναπηρικών προνοιακών επιδομάτων σε άτομα που εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή²³. Κρατούμενοι διαμαρτυρήθηκαν ότι οι αρμόδιες Διευθύνσεις Κοινωνικής Προστασίας των Δήμων δεν τους χορηγούσαν το επίδομα βαριάς αναπηρίας, με το σκεπτικό ότι δεν δικαιολογείται η επιδότησή τους, αφού ήδη τα έξοδα διαβίωσής τους έχουν αναληφθεί από το Δημόσιο. Όπως προέκυψε, η Διοίκηση δεν είχε πάγια και σαφή άποψη επί του θέματος, με αποτέλεσμα άλλες Διευθύνσεις να μην εντάσσουν καθόλου ή να διακόπτουν την ένταξη κρατουμένων στο πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης και άλλες να την συνεχίζουν κανονικά.

Ο Συνήγορος ζήτησε²⁴ από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης την οριστική επίλυση του ζητήματος, επαναλαμβάνοντας την πάγια θέση που είχε διατυπώσει στο Πόρισμά του με τίτλο «Χορήγηση επιδόματος βαριάς αναπηρίας σε δικαιούχους που εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή» (Δεκέμβριος 2011)²⁵.

Η Αρχή επεσήμανε ότι οι κρατούμενοι σε σωφρονιστικά καταστήματα δεν συνιστούν εσωτερικούς ασθενείς ή τροφίμους σε δημόσιο νοσηλευτικό ή προνοιακό ίδρυμα το οποίο παρέχει συνολική φροντίδα ανταποκρινόμενη και στις ειδικές ανάγκες της βαριάς αναπηρίας. Ακόμη και αν θεωρηθεί ότι τα Καταστήματα Κράτησης καλύπτουν βασικές ανάγκες διαβίωσης και περίθαλψης των κρατουμένων, δεν διαθέτουν, ωστόσο, τις απαραίτητες υποδομές για να καλύψουν τις εξατομικευμένες ανάγκες που προκύπτουν από την αναπηρία, ούτε άλλωστε στοχεύουν σ' αυτό.

Το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης ανταποκρίθηκε αποσαφηνίζοντας²⁶ προς τους Δήμους της χώρας ότι, εφόσον πληρούνται οι προβλεπόμενες εκ του νόμου προϋποθέσεις, χορηγούνται προνοιακά επιδόματα λόγω αναπηρίας και σε άτομα που εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή.

23. Το ζήτημα αυτό συνδέεται επίσης με το άρθρο 28 της ΣΔΑμεΑ σχετικά με το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης και στην κοινωνική προστασία

24. Έγγραφο υπ'αρ. πρωτ. 233744/8784/2018/26-2-2018

25. <https://www.synigoros.gr/resources/docs/342965.pdf>

26. Έγγραφο υπ'αρ. Δ12α/Φ./Γ.Π.14542/308/24-9-2018 του Υπουργείου

Επίσης τα ποσά των επιδομάτων που στερήθηκαν όσοι κρατούμενοι είχαν τις προϋποθέσεις, τους χορηγούνται πλέον αναδρομικά²⁷. Με την έκδοση της εγκυκλίου, δικαιώθηκε η θέση του Συνηγόρου και οι μακροχρόνιες επίμονες παρεμβάσεις του προς τη διοίκηση.

Άρθρο 19 – Ανεξάρτητη διαβίωση και ένταξη στην κοινωνία

Σύμφωνα με το άρθρο 19 της ΣΔΑμεΑ, τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να αναγνωρίζουν το ισότιμο δικαίωμα όλων των ατόμων με αναπηρία να ζουν στην κοινότητα, με ίσες επιλογές με τους άλλους. Οφείλουν επίσης να λαμβάνουν αποτελεσματικά και κατάλληλα μέτρα για να διευκολύνουν την πλήρη απόλαυση αυτού του δικαιώματος και την πλήρη ένταξη και συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην κοινότητα, διασφαλίζοντας, μεταξύ άλλων, την πρόσβασή τους σε ένα φάσμα παροχής υπηρεσιών κατ' οίκον, υπηρεσιών στον τόπο διαμονής τους και άλλων υπηρεσιών υποστήριξης, με στόχο την πρόληψη της απομόνωσης ή του αποκλεισμού. Πρέπει τέλος να διασφαλίζουν ότι υπηρεσίες της κοινότητας και εγκαταστάσεις για τον ευρύτερο πληθυσμό είναι διαθέσιμες σε ίση βάση με τους άλλους στα άτομα με αναπηρία και ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους.

Η Επιτροπή των Η.Ε., στις καταληκτικές παρατηρήσεις της προς τη χώρα μας, τόνισε την ανάγκη να εφαρμοστεί μία ολοκληρωμένη εθνική στρατηγική, με σαφή και χρονικά δεσμευτικά μέτρα και διάθεση επαρκών πόρων, για αποτελεσματική αποϊδρυματοποίηση σε όλα τα επίπεδα. Επισήμανε επίσης ότι πρέπει να διασφαλιστεί η εμπλοκή των ατόμων με αναπηρία, μέσω των αντιπροσωπευτικών τους οργανώσεων, στην εκπόνηση στρατηγικών και προγραμμάτων αυτόνομης διαβίωσης που θα παρέχουν προσβάσιμες κοινοτικές υπηρεσίες, ειδικά σε τοπικό επίπεδο.

Ο Συνήγορος, έχοντας επί μακρόν ασχοληθεί ειδικότερα με το μείζον θέμα της αποϊδρυματοποίησης των παιδιών με αναπηρία, παραθέτει τις σημαντικότερες σχετικές δράσεις και παρεμβάσεις του.

27. Σχετικό το υπ' αριθμ. πρωτ. Δ12α/Φ.32/Γ.Π.20414/497/5-12-2019 έγγραφο του Τμήματος Ατόμων με Αναπηρία της Δ/νσης Ατόμων με Αναπηρία της Γενικής Δ/νσης Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης

Μεταφορά της φροντίδας από το ίδρυμα στην κοινότητα

Σύμφωνα με το νομοθετικό πλαίσιο για την ειδική προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού με αναπηρία²⁸, η μεταφορά της φροντίδας των παιδιών αλλά και ενηλίκων με αναπηρία από τα ιδρύματα στην κοινότητα κρίνεται επιτακτική.

Τα ζητήματα της φροντίδας των παιδιών με αναπηρία, της προστασίας των δικαιωμάτων τους σε εναλλακτική φροντίδα εκτός οικογένειας, των συνθηκών λειτουργίας των ιδρυμάτων όπου διαβιούν και συνεπακόλουθα το θέμα της μεταφοράς της φροντίδας από το ίδρυμα στην κοινότητα, απασχολούν διαχρονικά τον Συνήγορο του Πολίτη. Η Αρχή έχει επανειλημμένα παρέμβει²⁹ προς τα συναρμόδια Υπουργεία τόσο στο πλαίσιο της ειδικής της αρμοδιότητας για την προάσπιση και προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού όσο και υπό την ιδιότητά της ως μέλος του Ευρωπαϊκού Δικτύου των Συνηγώρων για το Παιδί³⁰.

Πέρα από το έλλειμμα που παρατηρείται στην εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας, εκείνο που επίσης διαπιστώνεται είναι ότι ακόμη και η κείμενη νομοθεσία δεν εναρμονίζεται πλήρως με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές αρχές του δικαίου, τα κατοχυρωμένα στη ΔΣΔΠ και τη ΣΔΑμεΑ δικαιώματα, ούτε τα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα για το παιδί. Σε επίπεδο διοικητικής δράσης εκείνο που παρατηρείται είναι απροθυμία ανταπόκρισης σε αιτήματα των δομών ώστε να βελτιωθούν έστω οι υφιστάμενες συνθήκες ζωής των φιλοξενούμενων παιδιών, εωσότου ολοκληρωθεί η μετάβαση της φροντίδας από το ίδρυμα στην κοινότητα.

Είναι ενδεικτικό ότι ήδη από το 2010, ο Συνήγορος είχε προτείνει με πόρισμά του προς το αρμόδιο Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης συγκεκριμένες άμεσες δράσεις, σχετιζόμενες με τις συνθήκες χρόνιας περίθαλψης παιδιών με αναπηρία σε ίδρυμα³¹. Ιδίως είχε προτείνει την εγκατάλειψη του ισχύοντος, μοντέλου κλειστής ιδρυματικής περίθαλψης, με παράλληλη υιοθέτηση θεσμικών και ουσιαστικών μέτρων για την αποϊδρυματοποίηση και την συναρτώμενη πρόληψη ιδρυματοποίησης, σύμφωνα με τις Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, ώστε να προωθηθεί η φροντίδα του παιδιού με αναπηρία μέσα στην οικογένεια με υποστήριξη από υπηρεσίες στην κοινότητα.

28. Βλ. ιδίως τις διατάξεις των άρθρων 5,7 και 23 της ΣΔΑμεΑ

29. <https://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el>

30. https://www.synigoros.gr/resources/dhmosia8esh_edsp_gia_paidia_me_anaphries.pdf

31. https://www.synigoros.gr/resources/kepek_porisma_tel--2.pdf

Στη συνέχεια, το έτος 2016 και στο πλαίσιο σύνταξης Κειμένου Αρχών για την Παιδική Προστασία³², ο Συνήγορος πρότεινε ειδικά για τα παιδιά με αναπηρία τα εξής:

- τη λειτουργία κατάλληλα στελεχωμένων υπηρεσιών ψυχικής υγείας και κοινωνικής πρόνοιας στην κοινότητα, διασυνδεδεμένων με υπηρεσίες και δομές εκπαίδευσης, φροντίδας και υγείας, για συστηματική υποστήριξη ιδίως των ευάλωτων οικογενειών, ως πολιτική πρόληψης της προστασίας των παιδιών
- τη ρύθμιση της φροντίδας του παιδιού που απομακρύνεται από την οικογένεια, στη βάση εξατομικευμένης αξιολόγησης των αναγκών του από ειδικά εκπαιδευμένους επαγγελματίες, με εξειδικευμένες γνώσεις και στις αναπηρίες, οι οποίοι θα υποστηρίζονται και θα εποπτεύονται
- τη θεσμοθέτηση διατομεακής και διεπιστημονικής συνεργασίας και πρωτοκόλλων ενεργειών και διαδικασιών
- την αναδοχή παιδιών με αναπηρία από κατάλληλους για τις ανάγκες τους αναδόχους.

Με νεότερες παρεμβάσεις το 2019 και το 2020, ο Συνήγορος εστίασε στο γεγονός ότι τα παιδιά με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις είναι πιο ευάλωτα σε παραμέληση, εγκατάλειψη και ιδρυματοποίηση, καθώς συχνά γονείς που δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στην πολυδιάστατη φροντίδα τους τα τοποθετούν από μικρή ηλικία σε «ασυλικού τύπου» δομές έως το τέλος της ζωής τους. Η πρακτική αυτή μάλιστα ακολουθείται χωρίς την αναγκαία στάθμιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Συγκεκριμένα, δεν εξετάζεται άλλη καταλληλότερη για τις ανάγκες του εναλλακτική φροντίδα, δεν επανεκτιμώνται σε τακτική βάση οι ανάγκες του και δεν διασφαλίζονται οι αναγκαίες δικαστικές εγγυήσεις.

Στα ιδρύματα, τα παιδιά με αναπηρία διαβιούν συχνά με ενήλικους με αναπηρία, απομονωμένα χωροταξικά, ψυχοσυναισθηματικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά, χωρίς ερεθίσματα, διαχωρισμένα από την οικογένεια, τα αδέρφια και τους συνομηλικούς τους. Στερούνται κατάλληλης για την ηλικία και τις ανάγκες τους εξατομικευμένης φροντίδας, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, ειδικών θεραπειών αποκατάστασης, δραστηριοτήτων ψυχαγωγίας, κοινωνικοποίησης και συνεκπαίδευσης. Οι παροχές και οι συνθήκες υγιεινής δεν είναι πάντα επαρκείς, ενώ οι πρακτικές περιορισμών και εγκλεισμού, ιδίως σε περιπτώσεις νοπτικής υστέρησης, αυτισμού και διαταραχών συμπεριφοράς αποστερούν τη δυνατότητα επαφής με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, καθιστώντας τα παιδιά αυτά, αόρατα στον κοινωνικό και δημόσιο βίο.

32. <https://www.synigoros.gr/resources/ee2016-18-paidi.pdf>

Επιπρόσθετα, η ανεπαρκής ενεργοποίηση διαδικασιών αναδοχής και υιοθεσίας, η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού, εποπτείας, πρωτοκόλλων ειδικής φροντίδας, θεσμικών και ουσιαστικών προδιαγραφών, υπονομεύουν την ουσιαστική απόλαυση των δικαιωμάτων τους.

Παράλληλα, η ιδρυματική κουλτούρα αντιλαμβάνεται το ανήλικο παιδί με αναπηρία ως έγκλειστο δια βίου ασθενή και όχι ως πρόσωπο με ανάγκη εξατομικευμένης φροντίδας και ως αυτοτελές υποκείμενο δικαιωμάτων.

Για όλους των ως άνω λόγους, η ανάγκη μετάβασης της φροντίδας από το ίδρυμα στην κοινότητα επισημάνθηκε σε παρέμβαση της Αρχής στον Γενικό Γραμματέα Πρόνοιας το 2019. Ιδιαίτερα τονίστηκε η ανάγκη ενίσχυσης των κοινωνικών υπηρεσιών των ΟΤΑ με θεσμοθέτηση ειδικών διατάξεων για τις αρμοδιότητές τους σε σχέση με την παιδική προστασία, την υποστήριξη των ευάλωτων οικογενειών και τη διασύνδεση τους με άλλες υπηρεσίες και φορείς καθώς και η θεσμοθέτηση πιστοποιημένων εργαλείων και πρωτοκόλλων για τις διαδικασίες αναφορικά με την παραμέληση ή κακοποίηση παιδιών, την αναδοχή και γενικότερα τη διαχείριση θεμάτων παιδικής προστασίας αλλά και τη διασφάλιση εκπαίδευσης των επαγγελματιών. Επίσης, τονίστηκε η σημασία λειτουργίας δομών με υπηρεσίες ανοικτής φροντίδας και δομών τακτικής και έκτακτης βραχείας φιλοξενίας παιδιών με αναπηρία προς υποστήριξη των γονέων (respite care) για πρόληψη κρίσεων ή στην κρίση και η θεσμοθέτηση προδιαγραφών για την εναλλακτική φροντίδα παιδιών με βαριές αναπηρίες και σύνθετες ανάγκες. Ο Συνήγορος ζήτησε επίσης την έκδοση του κατ'εξουσιοδότηση νομοθετικού πλαισίου για την αναδοχή (ν. 4538/2018) και των παιδιών με αναπηρία. Για την πρόληψη δε της ιδρυματοποίησης, τόνισε τη σημασία της υποδοχής σε δημοτικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς με κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό για τη φροντίδα και την κοινωνική ένταξη-ενσωμάτωσή των παιδιών σε κατάλληλη ηλικία³³, καθώς και τη σημασία της μετάβασης σε ένα σύστημα συνεκπαίδευσης, με κατάλληλη υποστήριξή τους στο γενικό σχολείο.

Με δεδομένο ότι η κλειστή ιδρυματική περίθαλψη συνεχίζει να υφίσταται, η Αρχή συνέταξε το 2020 Ειδική Έκθεση με θέμα «Από το ίδρυμα στην κοινότητα - εναλλακτική φροντίδα ευάλωτων παιδιών και υποστήριξη οικογενειών»³⁴.

Ο Συνήγορος κατέγραψε τις αναγκαίες θεσμικές μεταρρυθμίσεις και παρεμβάσεις που θα πρέπει να λάβουν χώρα, προκειμένου η χώρα μας να εναρμονιστεί με τις διεθνείς της υποχρεώσεις, το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο για τη προστασία

33. <https://www.synigoros.gr/resources/docs/20180111-synoyh-paidikoi-sta8moi.pdf>

34. https://www.synigoros.gr/resources/eidikh-ek8esh-prostasia-eyalwtwn-paidiwn_teliko.pdf

των δικαιωμάτων των παιδιών, αλλά και τις βέλτιστες πρακτικές που ακολουθούνται στην Ευρώπη και διεθνώς.

Νομοθετικές και οργανωτικές αλλαγές είναι επομένως αναγκαίες προκειμένου να καταστεί δυνατή η υλοποίηση της αποϊδρυματοποίησης και η μεταφορά της αναγκαίας και πολύπλευρης υποστήριξης των παιδιών με αναπηρία και των οικογενειών τους στην κοινότητα. Οι αναγκαίες αυτές θεσμικές παρεμβάσεις θα συνεισφέρουν καθοριστικά στην πρόληψη της παραμέλησης και της εγκατάλειψης, ιδίως των παιδιών με νοητικές ή σύνθετες αναπηρίες. Θα συνεισφέρουν ωστόσο, καθοριστικά και στην επιβαλλόμενη δια βίου υποστηριζόμενη ή ανεξάρτητη διαβίωση των ενηλίκων και την αποϊδρυματοποίηση των ήδη έγκλειστων. Εν προκειμένω ο ρόλος όχι μόνον της κεντρικής διοίκησης, αλλά και ιδίως της περιφερειακής διοίκησης είναι καθοριστικός. **Η σχεδιαζόμενη στρατηγική για την αποϊδρυματοποίηση που επιχειρείται στο παρόν στάδιο από το Υπουργείο Εργασίας αποτελεί επομένως κομβικής σημασίας εγχείρημα για την αντιμετώπιση του σοβαρού και διαχρονικού αυτού προβλήματος.**

Άρθρο 20 - Ατομική κινητικότητα

Σύμφωνα με το άρθρο 20 της ΣΔΑμεΑ, τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν αποτελεσματικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν την ατομική κινητικότητα των ατόμων με αναπηρία με τη μέγιστη δυνατή ανεξαρτησία. Σε αυτά συμπεριλαμβάνεται η διευκόλυνσή τους να μετακινούνται με τον τρόπο και κατά τον χρόνο της επιλογής τους και με προσιτό κόστος, αλλά και η διευκόλυνση της πρόσβασής τους σε ποιοτικά βοηθήματα για την κινητικότητά τους, σε συσκευές, υποστηρικτικές τεχνολογίες και μορφές έμψυχης βοήθειας και μεσαζόντων, διαθέσιμων σε οικονομικά ανεκτό κόστος.

Η έλλειψη ενός διαφανούς συστήματος παροχών στον τομέα των μεταφορών και η απουσία διασφάλισης της κινητικότητας των ατόμων με αναπηρία χωρίς διακρίσεις απασχόλησε και την Επιτροπή των Η.Ε. Η Επιτροπή επισήμανε, μεταξύ άλλων, ότι η Ελλάδα πρέπει να λάβει αποτελεσματικά μέτρα για τη βελτίωση του συστήματος υποστήριξης της προσωπικής κινητικότητας, εξασφαλίζοντας τη διαφάνεια και την ίση πρόσβαση όλων των ατόμων με αναπηρία σε παροχές και μέσα που τη διευκολύνουν.

Ο Συνήγορος, από την πλευρά του, έχει επίσης επισημάνει την ανάγκη αναμόρφωσης του εθνικού πλαισίου που διέπει την ανεξάρτητη μετακίνηση των ατόμων με αναπηρία, τόσο με χρήση των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς όσο και με χρήση

ιδιωτικών μέσων, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος που ορίζεται από το άρθρο 20 αλλά και η συμμόρφωση με τις συστάσεις της Επιτροπής.

1. Προώθηση και διεύρυνση των δυνατοτήτων προσωπικής ανεξάρτητης μετακίνησης των ατόμων με αναπηρία

Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο συνδέει την ατομική μετακίνηση με συγκεκριμένο όχημα και όχι με συγκεκριμένο άτομο με αναπηρία. Η σύνδεση αυτή ωστόσο αντιβαίνει στο σκοπό του άρθρου 20 της ΣΔΑμεΑ και δυσχεραίνει τη μετακίνηση, τόσο για τα ίδια τα άτομα με αναπηρία όσο και για τις οικογένειές τους. Ο Συνήγορος, προκειμένου να εναρμονιστεί εθνική νομοθεσία με τις επιταγές της Σύμβασης, προτείνει:

- Να διευρυνθεί ο κατάλογος των παθήσεων/καταστάσεων που προκαλούν προβλήματα μετακίνησης και πέραν αυτών που συνδέονται με αμιγώς κινητικές δυσκολίες (τετραπληγίες-παραπληγίες) ή αυτών που συνδέονται με ανάγκες μετακίνησης για παροχή ιατρικών υπηρεσιών (αναμιείες ή νεφροπάθειες).
- Να διατηρούνται οι διευκολύνσεις που προβλέπονται για τα άτομα με αναπηρία (π.χ. στάθμευση, ελεύθερη διέλευση) και σε περιπτώσεις μετακίνησής τους με ιδιωτικά μέσα, ακόμη και μη ιδιόκτητα (μισθωμένα οχήματα, ταξί, οχήματα φίλων κλπ).
- Οι φορολογικές ελαφρύνσεις να συνδέονται με το όχημα που είναι προορισμένο κατά κύριο λόγο για την διευκόλυνση της μετακίνησης του ατόμου με αναπηρία, ανεξάρτητα από το εάν το κατέχει καθ' ολοκληρίαν, ή εν μέρει, ή δεν το κατέχει (στις περιπτώσεις ανηλίκων και ατόμων υπό δικαστική συμπαράσταση) και ανεξάρτητα από το εάν το οδηγεί ή δεν το οδηγεί.
- Να εξαιρεθεί κάθε διάκριση ως προς την κατηγορία του οχήματος που δικαιούται τις ελαφρύνσεις (λ.χ. κυβισμός).
- Να μην περιορίζονται οι φορολογικές ελαφρύνσεις και απαλλαγές που προβλέπονται για την απόκτηση αναπηρικού επιβατικού οχήματος (π.χ. τέλος ταξινόμησης) από την προϋπόθεση πιστοποίησης δια βίου αναπηρίας, αλλά να αρκεί η ίδια η πάθηση και η σοβαρότητά της.

Ο Συνήγορος προτείνει τη θέσπιση Κάρτας Προσωπικής Μετακίνησης (Personal Mobility Card) η οποία θα καλύπτει κάθε πτυχή της μετακίνησης των ατόμων με αναπηρία με ιδιωτικά μέσα ή Μέσα Μαζικής Μεταφοράς στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Θα επιλυθεί με τον τρόπο αυτό σειρά θεμάτων όπως το μειωμένο κόμιστρο, η κατά προτεραιότητα εξυπηρέτηση, η υποστήριξη της μετακίνησης από και προς το μεταφορικό μέσο κ.α.

2. Ατελής διέλευση των ατόμων με αναπηρία από τους σταθμούς διοδίων των οδικών αξόνων με ΣΔΙΤ

Τον Συνήγορο απασχόλησε ιδιαίτερα το θέμα της ατελούς διέλευσης των ατόμων με αναπηρία από τους σταθμούς διοδίων των οδικών αξόνων με ΣΔΙΤ³⁵. Από την επικοινωνία της Αρχής με τις παραχωρησιούχους εταιρίες, διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

- Στις συμβάσεις παραχώρησης, οι οποίες αποτελούν νόμους του κράτους, δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη για ατελή διέλευση των ατόμων με αναπηρία από τους σταθμούς διοδίων. Οι περισσότερες παραχωρησιούχοι επιτρέπουν την ατελή διέλευσή τους στα πλαίσια της εταιρικής κοινωνικής τους ευθύνης και με διαδικασία που έγκειται στην απόλυτη διακριτική τους ευχέρεια.
- Ως αποτέλεσμα της πλήρους απουσίας νομοθετικού πλαισίου απαντάται κάθε πρακτική: διέλευση με πλήρες τέλος, διέλευση με μειωμένο τέλος, ατελής διέλευση με έκδοση ειδικής ηλεκτρονικής κάρτας της συγκεκριμένης εταιρίας, ατελής διέλευση με δικαιολογητικό το υφιστάμενο Δελτίο Στάθμευσης ΑμεΑ κ.α.
- Η Διοίκηση υποστηρίζει ότι από το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο δεν συνάγεται η υποχρέωση της ατελούς διέλευσης των ατόμων με αναπηρία από το οδικό δίκτυο των αυτοκινητοδρόμων, παρά μόνον η κατά προτεραιότητα εξυπηρέτηση αυτών. Ως εκ τούτου, η μέχρι σήμερα ατελής διέλευση, όπου υφίσταται, αποτελεί επιπρόσθετη παροχή των παραχωρησιούχων εταιριών και όχι υποχρέωσή τους.

Στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με αναπηρία³⁶, αναφέρεται η πρόθεση εφαρμογής της ηλεκτρονικής κάρτας για την δωρεάν διέλευση των δικαιούχων από τους σταθμούς διοδίων.

Τούτου δοθέντος, ο Συνήγορος επισήμανε προς το Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών ότι απαιτείται:

- Η θέσπιση του σχετικού νομοθετικού πλαισίου, δηλαδή η τροποποίηση των συμβάσεων παραχώρησης
- Η υλοποίηση αυτού του νομοθετικού πλαισίου με κανονιστικές πράξεις των συναρμόδιων Υπουργείων που θα διευκρινίζουν τον τρόπο με τον οποίο αποδεικνύεται το δικαίωμα της ατελούς ή μειωμένου τέλους διέλευσης αλλά και τι ακριβώς αυτή θα αφορά (άτομα, οχήματα κλπ).

Η ανταπόκριση της Διοίκησης αναμένεται.

35. Συμπράξεις Δημοσίου-Ιδιωτικού Τομέα

36. Στόχος 21, Προσβασιμότητα στις Μεταφορές και Κινητικότητα του Ατόμου, Δράση 3

3. Επίδομα κίνησης για παιδιά με βαριά κινητική και νοητική αναπηρία

Το επίδομα κίνησης, σύμφωνα με την ισχύουσα υπουργική απόφαση³⁷ αποδίδεται σε άτομα με ακρωτηριασμό των δύο κάτω άκρων και σε άτομα με παράλυση των δύο κάτω άκρων με ποσοστό αναπηρίας 80% και άνω με αποκλειστικό σκοπό «να καλύψει τις αυξημένες δαπάνες μετακίνησης των δικαιούχων».

Ο Συνήγορος, διερεύνησε τη δυνατότητα χορήγησης του επιδόματος σε ανήλικο με βαριά νοητική και κινητική αναπηρία, στην περίπτωση του οποίου ο συνδυασμός των παθήσεων επέφερε παρόμοια αποτελέσματα με την παραπληγία. Επέφερε δηλαδή πλήρη ή σχεδόν πλήρη κατάργηση της κινητικής λειτουργίας των κάτω άκρων και αδυναμία αυτόνομης βάδισης με ποσοστό 80% σε τέτοιο σοβαρό βαθμό, ώστε για τη συνολική του κατάσταση να αποδίδεται ισόβια αναπηρία με ποσοστό 96%.

Με αφορμή την ανωτέρω περίπτωση, ο Συνήγορος επισήμανε ότι αυτή και οι όμοιες περιπτώσεις, παρότι δεν αναφέρονται ρητά στην υπουργική απόφαση, εμπίπτουν στην πράξη στο σκοπό της διάταξης για τη χορήγηση επιδόματος κίνησης.

Πρότεινε ως εκ τούτου στο Υπουργείο Εργασίας και τον ΟΠΕΚΑ να χορηγείται επίδομα κίνησης και σε περιπτώσεις παιδιών με σοβαρή κινητική αναπηρία 80% παράλληλα με σοβαρή νοητική αναπηρία 80%, ή με σοβαρή κινητική αναπηρία 80% μαζί με άλλες παθήσεις που δημιουργούν συνολικό ποσοστό αναπηρίας 90%. Έως σήμερα δεν υπήρξε ανταπόκριση.

Άρθρο 23 - Σεβασμός για την κατοικία και την οικογένεια

Το άρθρο 23 της ΣΔΑμεΑ προβλέπει ότι τα κράτη-μέρη λαμβάνουν αποτελεσματικά και κατάλληλα μέτρα για να εξαλείψουν τη διάκριση κατά των ατόμων με αναπηρία σε όλα τα θέματα σχετικά με το γάμο, την οικογένεια, την πατρότητα/ μητρότητα και τις συναναστροφές, σε ίση βάση με τους άλλους. Επίσης, διασφαλίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ατόμων με αναπηρία όσον αφορά την κηδεμονία, τη δικαστική συμπαράσταση, την υιοθεσία παιδιών ή συναφείς θεσμούς,

37. ΥΑ Π3α/Φ.15/Γ.Π.οικ.88483 (ΦΕΚ Β 1313/2008)

με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού να υπερτερεί και το κράτος να τους παρέχει βοήθεια για την ανατροφή των παιδιών τους. Από το ίδιο άρθρο προβλέπεται και η υποχρέωση των κρατών-μερών να παρέχουν έγκαιρη και περιεκτική πληροφόρηση, υπηρεσίες και υποστήριξη στα παιδιά με αναπηρία και στις οικογένειες τους, με σκοπό την πρόληψη της καταπίεσης, της εγκατάλειψης, της παραμέλησης και της περιθωριοποίησής τους.

Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσονται και οι παρεμβάσεις του Συνηγόρου σχετικά με τη δικαστική συμπαράσταση αλλά και τη λειτουργία των ΚΔΑΠ παιδιών και ατόμων με αναπηρία.

1. Μη χορήγηση της ειδικής άδειας των 22 ημερών σε γονείς δημοσίου υπαλλήλους που έχουν οριστεί δικαστικοί συμπαραστάτες ατόμων με αναπηρία χωρίς να τους έχει ανατεθεί και η επιμέλεια αυτών

Η ειδική άδεια των 22 ημερών χορηγούνταν και σε υπαλλήλους του Δημοσίου, των ΝΠΔΔ και των ΟΤΑ που είχαν οριστεί δικαστικοί συμπαραστάτες με αναλογική εφαρμογή σχετικών διατάξεων των Ν. 3528/2007 άρθρο 50 και Ν. 3584/2007 (άρθρο 57) ήδη πριν τη ρητή πρόβλεψη που επήλθε μετά την αντικατάσταση αυτών με την παρ. 1α' του άρθρου 47 του Ν. 4674/2020³⁸. Σε περίπτωση απόρριψης τέτοιου αιτήματος με την αιτιολογία ότι δεν πληρούνταν η προϋπόθεση ρητής ανάθεσης της επιμέλειας του συμπαραστατούμενου στη δικαστική απόφαση, ο **Συνήγορος επιχειρηματολόγησε προς το αρμόδιο Υπουργείο, βασιζόμενος σε ερμηνεία της νομοθεσίας και της νομολογίας, υπέρ της άποψης ότι η απαίτηση για ρητή αναφορά της επιμέλειας στην απόφαση ορισμού δικαστικού συμπαραστάτη, δημιουργεί πρακτικές δυσχέρειες στους δικαιούχους.** Αυτό συμβαίνει γιατί συνήθως, η ανάθεση της επιμέλειας του συμπαραστατούμενου δεν ορίζεται ρητά στο διατακτικό των σχετικών δικαστικών αποφάσεων, τεκμαίρεται όμως από το σκεπτικό αυτών³⁹. Το ζήτημα τελικά παραπέμφθηκε για γνωμοδότηση στο Ε' Τμήμα του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, το οποίο επίσης κατέληξε ομόφωνα στο συμπέρασμα ότι: *«επί πλήρους στερητικής δικαστικής συμπαράστασης, η επιμέλεια του συμπαραστατούμενου ασκείται ολικώς ή μερικώς από τον δικαστικό*

38. Βλ. μεταξύ άλλων τα υπ' αρ. πρωτ. ΔΙΔΑΔ/Φ.53α/2011/27499/23-12-2014 και ΔΙΔΑΔ/Φ.53β/513/16351/5-8-2016 έγγραφα της Διεύθυνσης Διαχείρισης Ανθρώπινου Δυναμικού του Υπουργείου Διοικητικής Ανασυγκρότησης

39. Υπ.αριθμ. πρωτ. 225192/54981/11-12-2017 έγγραφο ΣτΠ

συμπαράστατη, μόνο όταν αυτή του ανατίθεται ρητά από το δικαστήριο ή αυτό προκύπτει σαφώς από το αιτιολογικό της δικαστικής απόφασης, ως πόρισμα σχετικού δικανικού συλλογισμού⁴⁰. Η συγκεκριμένη γνωμοδότηση παραμένει επίκαιρη, καθώς παραπέμπει ρητά σε αυτή η πρόσφατη υπ' αριθμ. πρωτ. ΔΙΔΑΔ/Φ.69/117/οικ.11102/28-5-2020 εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών που αναφέρεται στην εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 47 του Ν. 4674/2020.

2. Δικαστική συμπαράσταση σε ηλικιωμένους με επίκτητη νοητική αναπηρία λόγω ηλικίας

Μεγάλη επιβάρυνση των ασφαλισμένων συνταξιούχων και των οικογενειών τους δημιουργεί η εκ του νόμου απαίτηση να τίθενται σε δικαστική συμπαράσταση ηλικιωμένοι με επίκτητη νοητική αναπηρία λόγω ηλικίας, συνήθως στη βάση γεροντικής άνοιας ή άλλης πάθησης, προκειμένου να ασκηθούν ασφαλιστικά δικαιώματα επ' ονόματί τους. Αυτό σημαίνει υψηλό κόστος, κατά χρόνο απώλεια δικαιώματος και κάποιες φορές αδυναμία να ασκηθεί το δικαίωμα. Ο Συνήγορος έχει αποστείλει σχετική πρόταση στον ΕΦΚΑ για επικαιροποίηση και γενίκευση του θεσμού του προσωρινού διαχειριστή ασφαλιστικών δικαιωμάτων που προβλέπεται στο άρθρο 40 του Α.Ν. 1846/1951, παρ. 9, όπως συμπληρώθηκε με τον Ν. 4476/1965, άρθρο 15, παρ. 3 και αναμένει την απάντηση ώστε να μελετηθεί συναφής πρόταση και για τον ΟΠΕΚΑ.

3. Κέντρα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών και ατόμων με αναπηρία

Πρόσφατα ρυθμίστηκε νομοθετικά (άρ. 1 και 2 του ν. 4756/2020) η λειτουργία των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ) και των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών και Ατόμων με Αναπηρία (ΚΔΑΠΑΜΕΑ). Ο θεσμός των ΚΔΑΠ είχε προβλεφθεί και ήδη λειτουργούσε βάσει της υπ' αριθ. Π2β/Γ.Π.οικ. 14957 Υ.Α. (ΦΕΚ 1397), συμβάλλοντας θετικά στην υποστήριξη του παιδιού και της οικογένειας στην κοινότητα, χρειαζόταν, ωστόσο, αναθεώρηση.

Επομένως, η σχετική νομοθετική πρωτοβουλία κατ' αρχήν, αποτιμάται θετικά, ο Συνήγορος είχε, ωστόσο θέσει στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων τους προβληματισμούς του για συγκεκριμένες ρυθμίσεις, ήδη κατά το στάδιο επεξεργασίας του σχεδίου νόμου.

40. Γνωμοδότηση 77/2018

Ως προς το περιεχόμενο των ρυθμίσεων, θετικά αποτιμάται η συμπερίληψη της απασχόλησης παιδιών με «ελαφριάς μορφής κινητικές ή αισθητηριακές αναπηρίες» σε ΚΔΑΠ. Ομοίως θετική κρίνεται και η προϋπόθεση προσβασιμότητας για άτομα με αναπηρία της παρ. 4, η οποία βέβαια μπορεί να αφορά σε παιδιά, γονείς ή εργαζόμενους.

Ωστόσο, τα παιδιά με σοβαρότερης μορφής κινητική ή αισθητηριακή αναπηρία ή νοητική αναπηρία ή αυτισμό, εξακολουθούν να αποκλείονται από δραστηριότητες με συνομηλίκους τους σε ΚΔΑΠ. Σύμφωνα με το άρθρο 2 (παρ.1) του νόμου τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών και Ατόμων με Αναπηρία (ΚΔΑΠΑ-ΜΕΑ) «είναι δομές κοινωνικής πρόνοιας, στις οποίες απασχολούνται δημιουργικά παιδιά και ενήλικοι με αναπηρία, κατά το διάστημα της ημέρας και για τις ώρες που καλύπτουν τις ανάγκες των ατόμων αυτών και των οικογενειών τους». Στο νέο αυτό κανονιστικό πλαίσιο, ωστόσο, όχι απλά διατηρείται αλλά προσλαμβάνει πλέον θεσμικό χαρακτήρα ο διαχωρισμός των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών και των αντίστοιχων κέντρων των παιδιών με αναπηρία. Μάλιστα φαίνεται να εκτιμάται ως προσφορότερη η ένταξη της υποστήριξης των παιδιών με αναπηρία στην υποστήριξη που παρέχεται σε ενήλικους με αναπηρία.

Ωστόσο, τα παιδιά με αναπηρία (ηλικία 0-18 έτη), δεν μπορούν να διαχωρίζονται θεσμικά και ουσιαστικά από τα άλλα παιδιά με κριτήριο την αναπηρία.

Θα ήταν επομένως συνεπέστερο τα ΚΔΑΠΑΜΕΑ να παραμείνουν για ενήλικους με σοβαρές, σύνθετες, ιδίως νοητικές αναπηρίες στην κοινότητα και να ενισχυθεί η λειτουργία και οι υπηρεσίες τους και τα παιδιά με αναπηρία να ενταχθούν σε ενιαία ΚΔΑΠ για παιδιά και να τύχουν εξειδικευμένων υπηρεσιών και προσαρμοσμένων προγραμμάτων που θα διασφαλίζουν την ανάπτυξη και τις δεξιότητές τους σε ένα πλαίσιο συμπερίληψης και συμμετοχής (inclusive context). Σε αυτό το πλαίσιο όλα τα παιδιά αποκτούν βιωματική εμπειρία σε σχέση με τη διαφορετικότητα στην κατάλληλη ηλικία ενώ η συμμετοχή όλων οδηγεί σε μία κοινωνία συμπερίληψης (inclusive society) και όχι διαχωρισμών.

Πρόσθετο προβληματισμό δημιουργεί το ζήτημα της χωροθέτησης των ΚΔΑΠ. Στο νόμο προβλέπεται ότι «...δύνανται να ιδρύονται και να λειτουργούν σε περιοχές όπου στον οικείο πολεοδομικό σχεδιασμό είναι επιτρεπτή η χρήση κοινωνικής πρόνοιας...» (άρθρο 2 παρ.3). Η πρόβλεψη αυτή φαίνεται να αποκλείει τη δυνατότητα λειτουργίας ΚΔΑΠ πχ σε περιοχές αμιγούς κατοικίας, γεγονός που σαφώς περιορίζει τη δυνατότητα αξιοποίησης της παρεχόμενης υπηρεσίας στα παιδιά και τις οικογένειες που διαβιούν εκεί. Με δεδομένο ότι στο αμέσως επόμενο εδάφιο παρέχεται η δυνατότητα στέγασης των ΚΔΑΠ σε δημόσια σχολεία, θα πρέπει τουλάχιστον σε περιοχές που δεν καθίσταται δυνατή η λειτουργία τους να αξιοποιείται η σχετική ευχέρεια.

Ιδιαίτερη σημασία για την αποτελεσματική λειτουργία των Κέντρων αποτελούν οι όροι και προϋποθέσεις για την παροχή των υπηρεσιών τους, η επαρκής στελέχωση τους, η άσκηση της αναγκαίας εποπτείας και της επιστημονικής αξιολόγησης του έργου τους και η διασφάλιση του καταρχήν δημόσιου χαρακτήρα τους, δεδομένου ότι αποτελούν φορείς παροχής υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας και υποστήριξης.

Άρθρο 24 - Εκπαίδευση

Το άρθρο 24 της ΣΔΑμεΑ δεσμεύει τα κράτη μέλη να αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην εκπαίδευση και να διασφαλίζουν την άσκησή του, χωρίς διάκριση και βάσει των ίσων ευκαιριών, σε ένα σύστημα συνεκπαίδευσης (inclusive education) σε όλα τα επίπεδα και με δια βίου μάθηση. Σκοπός είναι η πλήρης ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και των ικανοτήτων τους, η αίσθηση αξιοπρέπειας και αυτοαξίας, η ενδυνάμωση του σεβασμού στα ανθρώπινα δικαιώματα και τη διαφορετικότητα και η πλήρης συμμετοχή τους σε μία ελεύθερη κοινωνία. Τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίσουν, μεταξύ άλλων, ότι τα παιδιά με αναπηρία δεν αποκλείονται από το γενικό εκπαιδευτικό σύστημα λόγω της αναπηρίας τους, ότι υφίσταται προσβάσιμη, ποιοτική και δωρεάν πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σε ίση βάση με τους άλλους, στις κοινότητες όπου ζουν, με εύλογες προσαρμογές, υποστήριξη για αποτελεσματική εκπαίδευση, κατάλληλες διδακτικές μεθόδους και εκπαιδευτικό υλικό, καθώς και εξατομικευμένα υποστηρικτικά εκπαιδευτικά ή άλλα μέτρα για την ακαδημαϊκή και την κοινωνική τους ανάπτυξη.

Κατά την εξέταση της Ελλάδας, η Επιτροπή των Η.Ε. εξέφρασε την ανησυχία της για την έλλειψη συνεκτικής σαφούς νομοθεσίας, στρατηγικής και διασφάλισης πόρων για τη συνεκπαίδευση, ιδίως, για τη δια βίου μάθηση, αλλά και την έλλειψη περιβάλλοντος συνεκπαίδευσης και προσβασιμότητας σε σχολεία και πανεπιστήμια από άποψη κτιριακή, εκπαιδευτικού υλικού, υπηρεσιών, εξοπλισμού, τεχνολογιών επικοινωνίας και εξατομικευμένων μέτρων υποστήριξης. Επίσης, έθιξε τη μειωμένη πρόσβαση παιδιών με αναπηρία Ρομά και προσφύγων στο σχολείο, καθώς και την έλλειψη στοιχείων για τους διατιθέμενους δημόσιους πόρους για τη συνεκπαίδευση και την έλλειψη διαφανών πρωτοκόλλων για τα εξατομικευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα.

Στις καταληκτικές παρατηρήσεις της η Επιτροπή συστήνει στη χώρα να αυξήσει τις προσπάθειές της για να διασφαλιστεί η συνεκπαίδευση τονίζοντας ότι πρέπει ιδίως:

- Να υιοθετηθεί και να εφαρμοστεί μια συνεκτική στρατηγική για τη συνεκπαίδευση στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα.
- Να διασφαλιστεί η προσβασιμότητα στο σχολικό και πανεπιστημιακό περιβάλλον, σύμφωνα με τη ΣΔΑμεΑ, με προώθηση του καθολικού σχεδιασμού, παροχή εξειδικευμένων και εξατομικευμένων μέτρων υποστήριξης, με προσβάσιμα και προσαρμοσμένα υλικά, προγράμματα συνεκπαίδευσης, τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας για μαθητές και φοιτητές με αναπηρία, καθώς και ψηφιακές παιδαγωγικές μέθοδοι.
- Να διασφαλιστεί άμεση πρόσβαση στην τυπική εκπαίδευση για όλα τα παιδιά με αναπηρία πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο, μετανάστες και παιδιά Ρομά.
- Να διατεθούν αποτελεσματικοί και επαρκείς οικονομικοί και υλικοί πόροι και επαρκές και τακτικά εκπαιδευμένο προσωπικό, συμπεριλαμβανομένων ατόμων με αναπηρία, ώστε να διασφαλίζεται αποτελεσματικά η συνεκπαίδευση.
- Να ενσωματωθεί η εκπαίδευση για τη συνεκπαίδευση στα προγράμματα σπουδών των ΑΕΙ για τους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς και στα προγράμματα επιμόρφωσης του υφιστάμενου διδακτικού προσωπικού, με επαρκείς πόρους.

Αντίστοιχα, ο Συνήγορος έχει επισημάνει επί μακρόν τα χρόνια προβλήματα σε σχέση με την οργάνωση, τους πόρους, το ανθρώπινο δυναμικό, τα προγράμματα και τις μεθόδους διδασκαλίας, το εκπαιδευτικό υλικό, τις αντιλήψεις και τις πρακτικές, ιδίως, την έλλειψη αποτελεσματικών προσαρμοσμένων εξατομικευμένων μέτρων υποστήριξης στο σχολείο που παρεμποδίζουν την πρόσβαση στην εκπαίδευση και το δικαίωμα παιδιών με αναπηρία σε συνεκπαίδευση χωρίς διάκριση.

1. Δικαίωμα παιδιών με αναπηρία σε συνεκπαίδευση

Παρά τις σημαντικές προσπάθειες βελτίωσης των συνθηκών στην εκπαίδευση μαθητών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, η ειδική αγωγή και εκπαίδευση (ΕΑΕ) παρουσιάζει χρόνια προβλήματα, τα οποία ο Συνήγορος έχει επανειλημμένα επισημάνει σε παρεμβάσεις του⁴¹ προς το Υπουργείο Παιδείας και στις Ετήσιες Εκθέσεις του. Συμπληρωματικά με τα ζητήματα που αναλυτικά επισημάνθηκαν στην Έκθεση της Αρχής για την εφαρμογή της ΣΔΑμεΑ⁴² ενόψει της

41. <https://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el.anaphries>

42. Βλ. Έκθεση για την εφαρμογή της ΣΔΑμεΑ σελ. 23 -24
<https://www.synigoros.gr/?i=equality.el.nea.587484>

εξέτασης της χώρας από την αρμόδια επιτροπή του ΟΗΕ, αναφέρουμε ως συστηματικά επαναλαμβανόμενα προβλήματα τα ακόλουθα:

- Οι προσλήψεις εκπαιδευτικών καθυστερούν σε σχέση με την έναρξη του σχολικού έτους και συχνά δεν καλύπτονται επαρκώς μαθητές στην περιφέρεια. Σε περίπτωση απουσίας αναπληρωτή εκπαιδευτικού (π.χ λόγω μακροχρόνιας ασθένειας, κύησης, κλπ) δεν γίνεται αντικατάσταση και δεν καλύπτεται το σύνολο των σχολικών δραστηριοτήτων από αναπληρωτές (π.χ εκδρομές). Παράλληλα, το εκπαιδευτικό προσωπικό εναλλάσσεται, γεγονός που δυσκολεύει ορισμένους μαθητές λόγω της φύσης των δυσκολιών (αυτισμός) να συνδεθούν σταθερά με συγκεκριμένο πρόσωπο.
- Διαπιστώνεται ελλιπής υποστήριξη μαθητών με σοβαρή αναπηρία που χρήζουν παράλληλης στήριξης από εκπαιδευτικό συγχρόνως με υποστήριξη από ειδικό βοηθητικό προσωπικό ή σχολικό νοσηλεύτη.
- Υπάρχουν δυσκολίες στην εκπαιδευτική αξιολόγηση μαθητών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.
- Δεν διασφαλίζεται η παροχή πρώτων βοηθειών για παιδιά με χρόνια πάθηση (π.χ διαβήτη, επιληψία) και δεν καλύπτεται το ολόημερο πρόγραμμα από σχολικό νοσηλεύτη.

Η Αρχή έχει πολλαπλώς τονίσει προς το αρμόδιο Υπουργείο ότι η υλοποίηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση παιδιών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, με τρόπο ώστε να ζουν, να συμμετέχουν και να αναπτύσσουν το δυναμικό τους στο μέγιστο δυνατό στην κοινότητά τους, ανάμεσα σε συνομηλίκους τους, απαιτεί την υλοποίηση τουλάχιστον των θεσμοθετημένων ειδικών εκπαιδευτικών μέτρων. Ο σχεδιασμός ικανών πόρων και ανθρώπινου δυναμικού, η προσαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων, βάσει αναλυτικών αριθμητικών δεδομένων για τις ανάγκες των μαθητών, η υλοποίηση προγραμμάτων συνεκπαίδευσης, ο σχηματισμός μίας κοινής αντίληψης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ενδυνάμωση των εμπλεκομένων, αποτελούν προϋποθέσεις για τη σταδιακή μετάβαση σε ένα λειτουργικό σύστημα «συνεκπαίδευσης».

Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σοβαρές προσπάθειες για επίλυση των υφιστάμενων προβλημάτων, ωστόσο, απαιτούνται περαιτέρω θεσμικές και ουσιαστικές αλλαγές για την υλοποίηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία μέσα σε ένα σύστημα συνεκπαίδευσης και δια βίου εκπαίδευσης με απώτερο στόχο τη διαμόρφωση μίας συμμετοχικής κοινωνίας που αποδέχεται τη διαφορετικότητα και σέβεται τα ατομικά δικαιώματα.

2. Εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και έναρξη μαθημάτων για φοιτητές με αναπηρία

Στο πλαίσιο λήψης θετικών μέτρων για την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στη δημόσια, δωρεάν παιδεία, προβλέπεται η εισαγωγή χωρίς εξετάσεις, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ατόμων που πάσχουν από συγκεκριμένες σοβαρές παθήσεις, καθ' υπέρβαση του αριθμού εισακτέων σε ποσοστό 5%⁴³. Ωστόσο η διαδικασία καθυστερεί σημαντικά και η εγγραφή των επιτυχόντων στα τμήματα πραγματοποιείται σε χρόνο μεταγενέστερο σε σχέση με την εγγραφή των φοιτητών που εισάγονται με εξετάσεις και πάντως, μετά την έναρξη του εξαμήνου. Η καθυστέρηση αυτή, δημιουργεί προβλήματα τόσο στην έγκαιρη προετοιμασία και οργάνωση των φοιτητών, όσο και στην παρακολούθηση των μαθημάτων.

Το πρόβλημα φαίνεται πως επανέρχεται κάθε έτος και εγείρει ζητήματα ίσης μεταχείρισης των φοιτητών που πάσχουν από σοβαρές χρόνιες ασθένειες, σε σχέση με τους υπόλοιπους νεοεισαχθέντες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η διαχρονική αυτή δυσλειτουργία αλλοιώνει τα χαρακτηριστικά και τον επιδιωκόμενο σκοπό του συγκεκριμένου θετικού μέτρου, δηλαδή τη διευκόλυνση πρόσβασης των ατόμων αυτών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, χωρίς διακρίσεις και βάσει ίσων ευκαιριών.

Ο Συνήγορος ζήτησε από το Υπουργείο Παιδείας την έκδοση απόφασης για τη συμπλήρωση των μηχανογραφικών δελτίων κατά τον ίδιο χρόνο που συμπληρώνονται για τους υποψηφίους των πανελλαδικών εξετάσεων. Εκτιμάται ότι με τον τρόπο αυτόν θα υπάρχει ικανός χρόνος για την εκτέλεση όλων των απαιτούμενων ενεργειών και την έγκαιρη ολοκλήρωση της διαδικασίας επιλογής των υποψηφίων.

Άρθρο 25 - Υγεία

Το άρθρο 25 της ΣΔΑμεΑ επιβάλλει στα κράτη να αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην απόλαυση του υψηλότερου δυνατού επιπέδου υγείας χωρίς διακρίσεις στη βάση της αναπηρίας και να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν την πρόσβαση τους σε υπηρεσίες υγείας προσαρμοσμένες σε σχέση με το φύλο και τα προς αποκατάσταση ζητήματα της υγείας τους.

43. άρθρ. 35 του ν. 3794/2009, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει

Τα κράτη μέλη οφείλουν να τους παρέχουν ποιοτικές υπηρεσίες υγείας, όπως για όλους, καθώς και υπηρεσίες εξειδικευμένες για τις αναπηρίες, συμπεριλαμβανομένης της έγκαιρης διάγνωσης και πρώιμης παρέμβασης σε παιδιά, καθώς και υπηρεσίες πρόληψης, όσο πιο κοντά στις κοινότητες όπου ζουν, με επιμόρφωση των επαγγελματιών, διασφάλιση ηθικών προτύπων για τη δημόσια και την ιδιωτική υγεία και απαγόρευση διακρίσεων σε σχέση με την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Η Επιτροπή των Η.Ε αναφέρει στις καταληκτικές της παρατηρήσεις για τη χώρα την ανησυχία της για την ανεπαρκή πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε υπηρεσίες υγείας και ιατρικό εξοπλισμό και τα ανεπαρκή μέτρα για τη διασφάλιση αποτελεσματικής πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία σε συνεκτικές υπηρεσίες υγείας, σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας σε ίση βάση με τους άλλους. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή των Η.Ε. επισήμανε στην Ελλάδα ότι είναι αναγκαίο:

- να εφαρμόσει μία σταθερή, συνεχιζόμενη, μακροπρόθεσμη στρατηγική που θα περιλαμβάνει αποτελεσματικά μέτρα τα οποία θα εγγυώνται την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στις υπηρεσίες υγείας
- να παρακολουθεί αποτελεσματικά ότι η υλοποίηση της παροχής υπηρεσιών υγείας από τους παρόχους υπηρεσιών υγείας προς τα άτομα με αναπηρία γίνεται σε ίση βάση με τους άλλους
- να καταστήσει τις εγκαταστάσεις υγείας, τον εξοπλισμό και τα εργαλεία προσβάσιμα, με έμφαση στη διασφάλιση πρόσβασης γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία σε υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, στις αστικές και αγροτικές περιοχές.

Εκτός των ανωτέρω συστάσεων της Επιτροπής και ειδικά σε ό,τι αφορά τα παιδιά με αναπηρία, ο Συνήγορος έχει επισημάνει ότι διαπιστώνεται έλλειψη ολοκληρωμένων ποιοτικών υπηρεσιών υγείας, ιδίως, πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας, ψυχικής υγείας και θεραπευτικής αποκατάστασης στη βάση των αναγκών και των παθήσεων των παιδιών με αναπηρία στην κοινότητα με διεπιστημονική προσέγγιση, έγκαιρη διάγνωση και πρώιμη παρέμβαση. Η διασφάλιση της φροντίδας αυτής είναι απαραίτητη ώστε να επιτευχθεί η βέλτιστη ανάπτυξη του παιδιού στην κατάλληλη ηλικία, η μέγιστη δυνατή σωματική και νοητική ανεξαρτησία, και η πλήρης κοινωνική ένταξη, επαγγελματική ικανότητα και συμμετοχή σε όλα τα πεδία της ζωής με ελαχιστοποίηση περαιτέρω αναπηρίας.

1. Παροχή υπηρεσιών υγείας σε παιδιά με αναπηρία⁴⁴

Στο πεδίο της παροχής υπηρεσιών υγείας ο Συνήγορος, διαπιστώνει προβλήματα που σχετίζονται με την πιστοποίηση της αναπηρίας, τις διαγνώσεις και τις ειδικές θεραπείες. Συγκεκριμένα:

- η διαδικασία εξέτασης ανηλίκων από τις υγειονομικές επιτροπές των ΚΕΠΑ γίνεται σε χώρους και με διαδικασία μη φιλικά προς το παιδί. Επιπλέον υπάρχει έλλειψη ιατρών εξειδικευμένων για παιδιά ενώ δεν γνωστοποιούνται τα ονόματα και οι ειδικότητες αυτών που εμπλέκονται
- δεν αποδίδεται ποσοστό αναπηρίας αόριστης χρονικής διάρκειας σε ανήλικους με μη αναστρέψιμες παθήσεις, οι οποίες ως τέτοιες προσδίδουν ποσοστό αναπηρίας αόριστης χρονικής διάρκειας σε ενήλικους, με συνέπεια την ταλαιπωρία παιδιών και γονέων λόγω της απαίτησης επαναξιολογήσεων αλλά και τη στέρηση ορισμένων κοινωνικών παροχών
- καθυστερεί η εκκαθάριση και καταβολή δαπανών ειδικών θεραπειών από τον Εθνικό Οργανισμό Παροχής Υπηρεσιών Υγείας (ΕΟΠΥΥ) και η διαδικασία είναι γραφειοκρατική και αδιαφανής
- οι τροποποιήσεις στο σχετικό νομικό πλαίσιο του ΕΟΠΥΥ⁴⁵ οδήγησαν σε περαιτέρω συρρίκνωση των αναγκαίων ειδικών θεραπειών, σε είδος και αριθμό αλλά και της χρονικής διάρκειας ισχύος των γνωματεύσεων. Αυτά παρά τη σοβαρότητα της αναπηρίας και την ηλικία των παιδιών, στην οποία η δυνατότητα εξέλιξης είναι αυξημένη. Σημειώνεται ότι δεν παρέχονται αντίστοιχες υπηρεσίες από δημόσιους φορείς υγείας και οι γονείς αδυνατούν να διασφαλίσουν τις δαπάνες για την κάλυψη του συνόλου των αναγκαίων ειδικών θεραπειών του παιδιού από ιδιώτες παρόχους
- δεν θεσπίζονται κατάλληλοι όροι και προδιαγραφές για την παροχή ειδικών θεραπειών από ιδιώτες παρόχους υπηρεσιών υγείας, ιδίως σε σύνθετες καταστάσεις που χρήζουν διεπιστημονικής προσέγγισης (π.χ αυτισμός) και δεν διασφαλίζονται ουσιαστικές προϋποθέσεις για καταλληλότητα και επάρκεια των παρεχόμενων θεραπειών.

Επισημαίνεται ότι οι ειδικές θεραπείες αποτελούν ένα ειδικό μέτρο, στο πλαίσιο της εφαρμογής του δικαιώματος του παιδιού με αναπηρία σε ειδική φροντίδα και

44. ΣΔΑμεΑ άρθρο 25 - Υγεία, άρθρο 26 - Αποκατάσταση και Επαναποκατάσταση και ΔΣΔΠ αρ. 24, 26

45. ΦΕΚ Β' 5571/12.12.2018

πρέπει να διαφυλαχτεί και να πραγματοποιηθεί με όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέσα⁴⁶. Η μη διασφάλιση της εφαρμογής του συνιστά διάκριση στη βάση της αναπηρίας και της ειδικής κατάστασης των παιδιών.

Ο Συνήγορος θεωρεί αναγκαία την αναθεώρηση του νομοθετικού πλαισίου σε σχέση με τον μέγιστο αριθμό των ειδικών θεραπειών για άτομα με σοβαρές και δια βίου αναπηρίες καθώς και την απλούστευση των διαδικασιών, ωστόσο η σχετική παρέμβασή του δεν έχει τύχει μέχρι στιγμής θετικής ανταπόκρισης.

2. Αντιμετώπιση και προσβασιμότητα παιδιών με διαταραχές αυτιστικού φάσματος σε υπηρεσίες υγείας

Με την υπ' αριθμ. 11 Απόφαση της 251ης /10-11-2015 Ολομέλειας του ΚΕΣΥ «Παρουσία των γονέων κατά τη διενέργεια ιατρικών πράξεων σε ανήλικα τέκνα» και σε συνέχεια ενεργειών του Συνηγόρου, προβλέφθηκε η δυνατότητα σε δημόσια νοσοκομεία να αποδέχονται, με τη σύμφωνη γνώμη του ιατρού, την παραμονή του γονέα «δίπλα στο παιδί, με στόχο το παιδί να ηρεμεί και να καθίσταται (πιο) συνεργάσιμο για τη διευκόλυνση του έργου του ιατρού».

Η συγκεκριμένη ευχέρεια προσλαμβάνει ιδιαίτερη σημασία κατά την παροχή υπηρεσιών υγείας σε παιδιά με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ). Αντικείμενο εξέτασης από το Συνήγορο αποτέλεσε η βίαιη απομάκρυνση παιδιού με ΔΑΦ από τη μητέρα του σε ιδιωτική κλινική.

Με αφορμή την εξέταση της υπόθεσης αυτής, ο Συνήγορος απευθύνθηκε στην Επιτροπή Ελέγχου Προστασίας Δικαιωμάτων Ληπτών Υπηρεσιών Υγείας⁴⁷ του Υπουργείου Υγείας και ζήτησε ενημέρωση για την αντιμετώπιση των παιδιών με ΔΑΦ σε μονάδες παροχής υπηρεσιών υγείας.

Ειδικότερα ζήτησε να ενημερωθεί για το εάν υφίστανται θεσμικά διασφαλισμένες διαδικασίες, καλές πρακτικές ή οδηγίες, εκ μέρους του Υπουργείου, για την αντιμετώπιση από το ιατρικό και το νοσηλευτικό προσωπικό δημόσιων νοσοκομείων ή ιδιωτικών κλινικών, κυρίως παιδιών, εφήβων -αλλά και ενηλίκων- με ΔΑΦ ή άλλες παρόμοιες διαταραχές συμπεριφοράς και αναπηρίες, που χρήζουν ιατρικής περίθαλψης.

Στην παρέμβαση αυτή τονίστηκε η ανάγκη εξατομικευμένης προσέγγισης και αντιμετώπισης, αλλά και συνεργασίας με τους γονείς προκειμένου να παρασχεθεί

46. Ν..2101/1992 αρ. 3 παρ.2, αρ. 4. ΣΔΑμεΑ αρ. 4, 7, 26.

47. ν. 4368/2016, αρ. 59

στους ασθενείς με ΔΑΦ κατάλληλη ενημέρωση για την υγεία τους, τη διαδικασία και την ιατρική πράξη που θα υποστούν, στο βαθμό που μπορούν να κατανοήσουν και να συνεργαστούν, βάσει και του άρθρου 12 του Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας (ΚΙΔ), ν. 3418/2005 «*συναίνεση του ενημερωμένου ασθενή*». Στο πλαίσιο αυτό τονίστηκε επίσης η ανάγκη αλλά και η υποχρέωση λήψης μέτρων εύλογων προσαρμογών που εν προκειμένω θα μπορούσαν να είναι:

- η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού για τους τρόπους προσέγγισης και αντιμετώπισης του παιδιού και την κατανόηση των συμπεριφορών του
- η αποδοχή της παρουσίας των γονέων στις απλές ιατρικές πράξεις
- η εξυπηρέτηση από εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό για τη διευκόλυνση των διαδικασιών και της συνεργασίας του παιδιού
- η σύμπραξη με τους ειδικούς θεραπευτές που παρακολουθούν και εκπαιδεύουν το παιδί ή τυχόν άλλο μέτρο πρόσφορο μέτρο που θα προκριθεί από ειδικούς θεραπευτές ή παιδοψυχιάτρους.

Άρθρο 27 - Εργασία και Απασχόληση

Το άρθρο 27 της ΣΔΑμεΑ αναφέρεται στη δυνατότητα των ατόμων με αναπηρία να επιλέγουν ελεύθερα και σε ίση βάση με τους άλλους πολίτες την εργασία που επιθυμούν να ασκήσουν, στη δυνατότητα τους να συμμετέχουν σε ένα εργασιακό περιβάλλον ανοιχτό χωρίς περιορισμούς και προσβάσιμο, καθώς και στη δυνατότητα να εξασφαλίζουν από την εργασία τους τα απαραίτητα για τον βιοπορισμό τους. Οι επιταγές του άρθρου αφορούν όλα τα άτομα με αναπηρία, ανεξαρτήτως κατηγορίας και βαρύτητας της αναπηρίας, όλα τα είδη, τις μορφές και τους τομείς απασχόλησης, το σύνολο των όρων πρόσβασης στην εργασία και την απασχόληση, το σύνολο των όρων και συνθηκών εργασίας, όλες τις φάσεις του εργασιακού βίου, την επαγγελματική και συνδικαλιστική δράση, όλα τα είδη και όλα τα επίπεδα επαγγελματικού προσανατολισμού, όλα τα είδη επαγγελματικής κατάρτισης και όλες τις υπηρεσίες απασχόλησης.

Κατά την εξέταση της χώρας μας, η αρμόδια Επιτροπή των Η.Ε διατύπωσε τους προβληματισμούς της σχετικά με:

- το υψηλό ποσοστό ανεργίας μεταξύ των ατόμων με αναπηρία και τις ανεπαρκείς προσπάθειες για να διασφαλιστεί η ένταξή τους στην ανοιχτή αγορά εργασίας, ειδικότερα των γυναικών με αναπηρία

- την έλλειψη αποτελεσματικών μέτρων για τη βελτίωση και τη διευκόλυνση της παροχής βοηθημάτων και εξατομικευμένης στήριξης στο χώρο εργασίας, και για πιο αποτελεσματικές και προσβάσιμες υπηρεσίες στα άτομα με αναπηρία που αναζητούν εργασία.

Η Επιτροπή πρότεινε τη λήψη αποτελεσματικών μέτρων για να διασφαλιστεί η ένταξη των ατόμων με αναπηρία, και ειδικά των γυναικών με αναπηρία, στην ανοιχτή αγορά εργασίας. Επίσης, πρότεινε την πρόβλεψη μέτρων εξατομικευμένης στήριξης στο χώρο εργασίας, την προώθηση, μεταξύ των εργοδοτών, του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία να εργάζονται σε ίση βάση με τους άλλους και την ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές, τα μέτρα και τα προγράμματα για την απασχόληση, συμπεριλαμβανομένου του σχεδιασμού πολιτικής του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ).

Ειδικό κεφάλαιο σχετιζόμενο με τις διακρίσεις των ατόμων με αναπηρία στην απασχόληση και την εργασία περιλαμβάνεται στην Ειδική Ετήσια Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για την Ίση Μεταχείριση⁴⁸. Στο παρόν παρατίθενται ορισμένες γενικές διαπιστώσεις σχετικά με τα αναγκαία μέτρα για τη διασφάλιση της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στην εργασία και την απασχόληση, ιδίως για τη διασφάλιση πρόσβασης στις διαγωνιστικές διαδικασίες και στις διαδικασίες προσλήψεων.

1. Διαπιστώσεις σχετικά με την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην εργασία και την απασχόληση

Η απασχόληση, σε συνδυασμό με την εκπαίδευση, αποτελούν τους κύριους μοχλούς για την πλήρη ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία, ενώ, ταυτόχρονα, η έλλειψη ολοκληρωμένων πολιτικών παρέμβασης στους συγκεκριμένους τομείς αποτελεί μία από τις κύριες αιτίες του κοινωνικού και εργασιακού τους αποκλεισμού.

Στο πλαίσιο αυτό, συγκεκριμένες παραλείψεις ή ελλείμματα, έχουν καθοριστική επίπτωση στο εγχείρημα διασφάλισης ισότιμης πρόσβασης στην απασχόληση και την εργασία. Συνοψίζοντας τις συναφείς διαπιστώσεις, επισημαίνεται ότι:

- Η εκπαίδευση δεν εμπίπτει στο ρυθμιστικό πεδίο του ν.4443/2016. Το γεγονός αυτό οδηγεί στην παραδοξότητα να κατοχυρώνεται για τα άτομα με αναπηρία η αρχή της ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση και την εργασία, χωρίς να διασφαλίζεται η απουσία διακρίσεων στον νευραλγικό και ευθέως συνδεδεμένο

48. Βλ. Ειδική έκθεση για την Ίση Μεταχείριση 2020 <https://www.synigoros.gr/?i=equality.el>

με την απασχόληση τομέα της εκπαίδευσης.

- Απουσιάζει ειδική πρόβλεψη για τον επαγγελματικό προσανατολισμό των ατόμων με αναπηρία και η Δια Βίου συμβουλευτική σε ζητήματα απασχόλησης και επαγγελματικής σταδιοδρομίας.
- Πρόσθετη δυσχέρεια στον σχεδιασμό και την υλοποίηση μέτρων και πολιτικών που θα μπορούσαν να συμβάλουν αποτελεσματικά στην υποστήριξη προγραμμάτων κατάρτισης και ουσιαστικής αξιοποίησης επαγγελματικών δεξιοτήτων, αποτελεί η απουσία αξιόπιστων στοιχείων για τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και στην απασχόληση.
- Η οπτική της ίσης μεταχείρισης και της μη διάκρισης θα πρέπει να διατρέχει όλες τις σχεδιαζόμενες πολιτικές για την επαγγελματική κατάρτιση και την απασχόληση, προκειμένου ήδη από τον σχεδιασμό των πολιτών αυτών να αποφεύγονται αθέμιτοι αποκλεισμοί για τους εργαζόμενους με αναπηρία.
- Υποστηρικτικές υπηρεσίες για την τοποθέτηση, την υποστήριξη στο χώρο απασχόλησης και την διατήρηση της εργασίας, είναι βέβαιο ότι θα αποδειχθούν πολλαπλά επωφελείς.
- Η λήψη μέτρων εύλογων προσαρμογών δεν εμπίπτει στην ευχέρεια ή τη βούληση του εργοδότη. Οι εύλογες προσαρμογές αποτελούν δικαίωμα κάθε εργαζόμενου με αναπηρία, το οποίο δημιουργεί αντίστοιχη υποχρέωση στον εργοδότη. Η μη ανταπόκριση του εργοδότη στην υποχρέωση αυτή, συνιστά διάκριση λόγω αναπηρίας. Σε κάθε περίπτωση, το εννοιολογικό περιεχόμενο και η πρακτική εφαρμογή των μέτρων εύλογων προσαρμογών εξακολουθεί δημιουργεί ερωτήματα σε εργοδότες και εργαζόμενους.
- Εναλλακτικές μορφές επαγγελματικής εκπαίδευσης και απασχόλησης (π.χ. προστατευόμενη απασχόληση, παραγωγικά εργαστήρια, εργασία στο σπίτι ή στην ελεύθερη αγορά με συνοδεία, η κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση κ.ά.), θα μπορούσαν να ενισχύσουν καθοριστικά την απασχόληση των ατόμων με αναπηρία και εν προκειμένω είναι αξιοποιήσιμες καλές πρακτικές κοινωνικής στήριξης και ανάπτυξης της κοινωνικής καινοτομίας άλλων κρατών.
- Η ενίσχυση της δημόσιας ή της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και η έμπρακτη υποστήριξη επαγγελματικών δραστηριοτήτων όπως οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις ή άλλες επιχειρήσεις με ειδικό σκοπό την προώθηση της εργασίας των ατόμων με αναπηρία, θα μπορούσε να συνεισφέρει καθοριστικά στη βελτίωση των δεδομένων που αφορούν την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην απασχόληση και την εργασία.

- Στο πλαίσιο των ενεργητικών πολιτικών που εφαρμόζει ο ΟΑΕΔ, θα μπορούσε να χαρτογραφηθεί ο άνεργος καταγεγραμμένος πληθυσμός των ατόμων με αναπηρία, προκειμένου να σχεδιαστούν νέα προγράμματα στοχευμένα ανά ηλικία, φύλο, εκπαίδευση, κατηγορία και βαθμό σωματικής και διανοητικής ικανότητας.

2. Ζητήματα προσλήψεων ατόμων με αναπηρία

2.1. Ενεργοποίηση διατάξεων του ν. 2643/1998

Για περισσότερες από δύο δεκαετίες, ο Ν. 2643/1998 αποτέλεσε το κυριότερο μέσο του Έλληνα νομοθέτη για την προώθηση της απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία, προβλέποντας την υποχρεωτική τους τοποθέτηση (μαζί με άλλες κατηγορίες όπως πολύτεκνοι, τέκνα αγωνιστών εθνικής αντίστασης κλπ), με ποσοτώσεις και βάσει μοριοδότησης με αντικειμενικά κριτήρια, σε θέσεις εργασίας τόσο σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα όσο και στο δημόσιο και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

Σε σχέση με τις **τοποθετήσεις σε επιχειρήσεις του αμιγούς ιδιωτικού τομέα**, η τελευταία προκήρυξη του Ν. 2643/1998 πραγματοποιήθηκε το 2008 χωρίς να ολοκληρωθεί ποτέ. Ο Συνήγορος υπέβαλε επανειλημμένα ερώτημα στο Υπουργείο Εργασίας σχετικά με την ενεργοποίηση της εν λόγω ρύθμισης χωρίς ωστόσο να έχει υπάρξει μέχρι στιγμής ανταπόκριση.

Ως προς τις **τοποθετήσεις στο δημόσιο τομέα**, αντικείμενο διερεύνησης για τον Συνήγορο αποτέλεσε, σε συνέχεια σχετικών αναφορών στο τέλος του 2020 η παράλειψη από το 2014 του Υπουργείου Εργασίας να προχωρήσει σε προκήρυξη των θέσεων εργασίας σε δημόσιες υπηρεσίες, ΟΤΑ, ΝΠΔΔ κλπ, οι οποίες είχαν παρακρατηθεί προκειμένου ακριβώς να πληρωθούν με τη διαδικασία του Ν. 2643/1998. Ο Συνήγορος, απευθυνόμενος στο Υπουργείο Εργασίας, επεσήμανε ενδεικτικά τις επίμαχες θέσεις που είχαν προβλεφθεί τα τελευταία τρία (3) χρόνια και ζήτησε να ενημερωθεί για τις ενέργειες στις οποίες αυτό προτίθεται να προχωρήσει στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, για την πλήρωση αυτών όσο και των υπολοίπων που τυχόν έχουν επίσης παρακρατηθεί. Αναμένεται η ανταπόκριση του Υπουργείου Εργασίας.

2.2. Προσλήψεις βάσει της υπ' αριθμ. 3Κ/2018 προκήρυξης του ΑΣΕΠ

Πρόσωπα που προσλήφθηκαν σε θέσεις ΥΕ καθαριότητας ή εργατών γενικών καθηκόντων με βάση την υπ' αριθμ. 3Κ/2018 προκήρυξη του ΑΣΕΠ και σε εφαρμογή της ποσόστωσης 10% υπέρ των ατόμων με αναπηρία του άρθρου 25 του Ν. 4440/2016, αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα στην ανάληψη των καθηκόντων τους εξ αιτίας κινητικής αναπηρίας ή βεβαρυσμένου ιατρικού ιστορικού. Ο Συνήγορος κλήθηκε να παρέμβει σε μεμονωμένες περιπτώσεις, ωστόσο, λόγω της φύσης των καθηκόντων των συγκεκριμένων θέσεων, δεν υπήρχαν σημαντικά περιθώρια για λήψη μέτρων εύλογων προσαρμογών. Περαιτέρω διαπιστώθηκε ότι, αν και στη συγκεκριμένη προκήρυξη του ΑΣΕΠ περιλαμβάνονταν θέσεις ΠΕ και ΤΕ, όλες οι θέσεις που προορίζονταν να καλυφθούν με ποσόστωση για τα άτομα με αναπηρία εντοπίζονταν μόνο στις κατηγορίες ΔΕ και ΥΕ, όπου αντιστοιχούν καθήκοντα κυρίως χειρωνακτικής φύσης και στα οποία εκ των πραγμάτων είναι δύσκολη η ανεύρεση κατάλληλων μέτρων εύλογης προσαρμογής. Διαπιστώθηκε δηλαδή ότι το μέτρο της ποσόστωσης είχε καταστεί άνευ ουσίας για μεγάλες κατηγορίες αναπήρων.

2.3. Προτάσεις του Συνηγόρου πριν από την ψήφιση και στο πλαίσιο της επεξεργασίας του ν. 4765/2021

Ο Συνήγορος του Πολίτη υπέβαλε προς τη Διαρκή Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης της Βουλής υπόμνημα με παρατηρήσεις⁴⁹ σχετικά με διατάξεις του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εσωτερικών με τίτλο «*Εκσυγχρονισμός του συστήματος προσλήψεων στον δημόσιο τομέα και ενίσχυση του Ανώτατου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (Α.Σ.Ε.Π.) – Αξιοκρατία στον δημόσιο τομέα*» (πλέον ν. 4765/2021). Ειδικά σε ό,τι αφορά την ομάδα των ατόμων με αναπηρία, ο Συνήγορος πρότεινε:

- σε σχέση με τα θετικά μέτρα που προβλέπονται στο άρθρο 6 υπέρ των ατόμων με αναπηρία και για τη δικαιότερη εφαρμογή τους, τη λήψη μέριμνας ώστε να σταθμίζεται η διάρκεια και το ποσοστό της αναπηρίας από την οποία έλκεται δικαίωμα σε σύγκριση με την αναπηρία των συνυποψηφίων
- τη συμπλήρωση του νομοσχεδίου ώστε να προβλέπεται λήψη μέτρων προσαρμοστικότητας ή εύλογων προσαρμογών κατά τις πρόσθετες διαγωνιστικές διαδικασίες του άρθρου 10

49. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.740480>

Περαιτέρω, επισημάνθηκε ότι με την § 3 του άρθρου 7 του Υπαλληλικού Κώδικα⁵⁰, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 48 § 1 του Ν. 4674/2020⁵¹, **καθορίστηκε ειδικά για τα άτομα με αναπηρία, διαδικασία πιστοποίησης της φυσικής καταλληλότητας σαφώς πιο δύσκαμπτη και χρονοβόρα συγκριτικά με τον κανόνα που ισχύει γενικά**⁵². Η διαδικασία αυτή δεν δικαιολογείται βάσει της αρχής της αναλογικότητας και δεν κρίνεται αναγκαία. Επιπλέον, με δεδομένο τον ελάχιστο χρόνο που διαθέτουν οι υγειονομικές επιτροπές να εξετάσουν την κάθε περίπτωση και τον εν πολλοίς τυπικό τρόπο διεκπεραίωσης, δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε πρόσφορη. Αντίθετα, με βάση τον γενικό κανόνα, το πιστοποιητικό καταλληλότητας εκδίδεται από τον θεράποντα ιατρό που, κατά τεκμήριο, έχει πληρέστερη εικόνα του/της υποψηφίου/ιας και των ικανοτήτων του/της. Προκύπτει έτσι διακριτική μεταχείριση σε βάρος των ατόμων με αναπηρία, κατά παράβαση της ΔΣΑμεΑ (όπως και της Οδηγίας 2000/78). Για τους παραπάνω λόγους, ο Σύνηγορος πρότεινε τον επανασχεδιασμό της διαδικασίας πιστοποίησης της υγειονομικής καταλληλότητας των υποψηφίων για τις θέσεις που πρόκειται να αναλάβουν, κατά τρόπο ώστε αυτή να καταστεί ομοιόμορφη και ενιαία για το σύνολο των υποψηφίων. Οι παραπάνω προτάσεις, ωστόσο, δεν έγιναν αποδεκτές.

Άρθρο 28 - Ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης και κοινωνική προστασία

Το άρθρο 28 της ΣΔΑμεΑ δεσμεύει τα κράτη μέλη να αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία για ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης, καθώς και το δικαίωμα της συνεχούς βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσής τους. Τα κράτη οφείλουν να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία και την προώθηση αυτού του δικαιώματος, χωρίς διάκριση λόγω της αναπηρίας. Επίσης οφείλουν να

50. Ν. 3528/2007

51. «3. *Ειδικά για τα άτομα με αναπηρία που διορίζονται με γενικές ή ειδικές διατάξεις, η υγεία και η φυσική καταλληλότητα πιστοποιούνται από τις αρμόδιες υγειονομικές επιτροπές, με βάση παραπεμπτικό έγγραφο, στο οποίο περιγράφονται από την Υπηρεσία τα καθήκοντα της θέσης που πρόκειται να αναλάβει οπάλληλος*».

52. Βάσει της § 2 του άρθρου 7 του Υπαλληλικού Κώδικα, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 7 § 1 του Ν. 4210/2013 «*Η υγεία των υποψηφίων υπαλλήλων να ασκήσουν τα καθήκοντα της αντίστοιχης θέσης, πιστοποιείται με γνωματεύσεις (α) παθολόγου ή γενικού ιατρού και (β) ψυχιάτρου, είτε του δημοσίου είτε ιδιωτών, με βάση παραπεμπτικό έγγραφο, στο οποίο περιγράφονται από την υπηρεσία τα καθήκοντα της θέσης που πρόκειται να καταληφθεί*».

αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνική προστασία και στην απόλαυσή του χωρίς διάκριση λόγω της αναπηρίας και να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για να εγγυηθούν και να προωθήσουν το δικαίωμα αυτό.

Ωστόσο, κατά την εξέταση της Ελλάδας από την Επιτροπή των Η.Ε., προβληματισμό δημιουργήσαν οι αλλαγές στην ασφαλιστική νομοθεσία και στο σύστημα πιστοποίησης της αναπηρίας. Επίσης προβλημάτισε η έλλειψη συνοχής στο σχετικό νομοθετικό πλαίσιο σε ότι αφορά την εξαίρεση των επιδομάτων αναπηρίας από το εισόδημα και την προστασία τους από κατάσχεση, καθώς και η άνιση μεταχείριση ως προς την κατανομή τους στα άτομα με αναπηρία.

Για τον λόγο αυτό ζητήθηκε η αναμόρφωση των νομοθετικών διατάξεων και πρακτικών που αφορούν προνοιακά επιδόματα, παροχές, συντάξεις και φοροαπαλλαγές για τα άτομα με αναπηρία, με απαλοιφή των διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένων αυτών που υπάρχουν στο σύστημα πιστοποίησης της αναπηρίας. Ζητήθηκε τέλος η διασφάλιση της εφαρμογής του υπάρχοντος πλαισίου κοινωνικής προστασίας και η προοδευτική ανάπτυξη περαιτέρω μέτρων για τη διασφάλιση επαρκούς βιοτικού επιπέδου για τα άτομα με αναπηρία.

Η πιστοποίηση της αναπηρίας, η χορήγηση των αναπηρικών επιδομάτων και η φορολογική τους αντιμετώπιση, αποτελούν πεδία σημαντικών και επανειλημμένων παρεμβάσεων του Συνηγόρου του Πολίτη, τις οποίες παραθέτουμε αναλυτικά:

1. Πιστοποίηση αναπηρίας

1.1. Μη χορήγηση ονομάτων και ειδικοτήτων ιατρών που συμμετέχουν στις υγειονομικές επιτροπές

Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 20/2019⁵³ απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, ο ΕΦΚΑ θα πρέπει να ενημερώνει τους προσφεύγοντες κατά των αποφάσεων των Υγειονομικών Επιτροπών ΚΕΠΑ για την ταυτότητα των ιατρών μελών των εν λόγω επιτροπών, καθώς και για το δικαίωμα τους να απευθυνθούν στην Αρχή.

Βάσει της εν λόγω απόφασης «[...] το υποκείμενο των δεδομένων δικαιούται να γνωρίζει, μεταξύ άλλων, την ταυτότητα και τα πλήρη στοιχεία επικοινωνίας του υπεύθυνου επεξεργασίας [...]». Επίσης, «το ονοματεπώνυμο των μελών της επιτροπής ή η ιδιότητά τους ως ιατρών δεν συνιστά ευαίσθητο δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα [...]».

53. <https://www.dpa.gr/sites/default/files/2019-09/apofasi202019.pdf>

Το ζήτημα της μη χορήγησης των ονομάτων των ιατρών που συμμετέχουν στις Υγειονομικές Επιτροπές ΚΕΠΑ είχε απασχολήσει επανειλημμένως και τον Συνήγορο. Στο πλαίσιο διερεύνησης σχετικών αναφορών, η Αρχή είχε απευθυνθεί⁵⁴ στον ΕΦΚΑ, ζητώντας να εξεταστούν σχετικά αιτήματα πολιτών, υπό το πρίσμα της ανωτέρω απόφασης της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

Ο Συνήγορος είχε επισημάνει ότι η αναφορά των ονομάτων των ιατρών που συμμετέχουν στις υγειονομικές επιτροπές Α και Β βαθμού και των ιατρικών ειδικοτήτων τους είναι αναγκαία, προκειμένου να ελέγχεται αν στη σύνθεση της εκάστοτε επιτροπής συμμετέχει ιατρός ειδικότητας αντίστοιχης με την πάθηση του εξεταζόμενου και αν η σύνθεση της πρωτοβάθμιας διαφοροποιείται από αυτή της δευτεροβάθμιας, όπως προβλέπεται⁵⁵.

Πρέπει να τονιστεί ότι, σε αντίθεση με τα ΚΕΠΑ, άλλες υγειονομικές επιτροπές, όπως η ΑΣΥΕ, η ΑΝΥΕ, η ΑΑΥΕ, η Ανώτατη Υγειονομική Επιτροπή της Αστυνομίας, η Ανώτατη Υγειονομική Επιτροπή του Πυροσβεστικού Σώματος, οι πρώην υγειονομικές επιτροπές των Νομαρχιών και οι πρώην υγειονομικές επιτροπές του ΙΚΑ, δεν ακολουθούν την πρακτική αυτή της μη δημοσιοποίησης των ονομάτων και των ειδικοτήτων των ιατρών μελών τους.

Για το θέμα υποβλήθηκε ερώτημα στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, το οποίο με την υπ'αρ. 123/2020 Γνωμοδότησή του, **έκρινε ότι ο ΕΦΚΑ οφείλει να γνωστοποιεί στους ενδιαφερόμενους-ασθενείς τα ονόματα ιατρών μελών υγειονομικών επιτροπών ΚΕΠΑ ανεξαρτήτως άσκησης προσφυγής από αυτούς και επίκλησης έννομου συμφέροντος, με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται για την πρόσβαση στα διοικητικά έγγραφα από τον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας**⁵⁶. Ο ΕΦΚΑ έκανε αποδεκτή τη Γνωμοδότηση και εξέδωσε την υπ'αρ. 345925/2020 οδηγία για χορήγηση των σχετικών στοιχείων στους ενδιαφερόμενους από τα ΚΕΠΑ.

Παρά ταύτα ο Συνήγορος συνεχίζει να δέχεται αναφορές πολιτών στους οποίους δεν χορηγείται, κατά τα ανωτέρω, η πλήρης γνωμάτευση των υγειονομικών επιτροπών με τα ονόματα των ιατρών. Ως εκ τούτου συνεχίζει να ερευνά τις συγκεκριμένες αναφορές και εφόσον κριθεί απαραίτητο θα επανέλθει.

54. Έγγραφα υπ'αρ.πρωτ. 266158/49355/2019 και 266158/63032/2019

55. ΦΕΚ Β 33/1938, άρθρο 28 παρ. 5

56. Άρθρο 5 παρ. 1 ν. 2690/1999

1.2. Συμπεριφορά και νοοτροπία ιατρών που συμμετέχουν στις υγειονομικές επιτροπές

Συχνά οι πολίτες διαμαρτύρονται για τη συμπεριφορά ιατρών κατά την εξέτασή τους από υγειονομικές επιτροπές των ΚΕΠΑ, κυρίως δε για αμφισβήτηση της σοβαρότητας της κατάστασης της υγείας τους.

Είναι γνωστός ο φόρτος εργασίας και η ευθύνη των μελών των υγειονομικών επιτροπών να κρίνουν όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικά την κατάσταση της υγείας των εξεταζόμενων, όμως η ενσυναίσθηση παραμένει απαραίτητη σε κάθε στάδιο της ιατρικής εξέτασης. Άλλωστε, από την πλευρά των εξεταζόμενων, η ιατρική αξιολόγηση αποτελεί μία δύσκολη και φορτισμένη συναισθηματικά διαδικασία των ιδίων και της οικογενείας τους.

Η κατανόηση της δυσκολίας της ιατρικής εξέτασης τόσο από τους ιατρούς όσο και από τους εξεταζόμενους, θα συνέβαλλε στη βελτίωση της διαχείρισης των περιπτώσεων εξεταζόμενων που κατά κανόνα έχουν πολύ επιβαρυσμένη υγεία και ανά τακτά χρονικά διαστήματα υποβάλλονται σε εξέταση από υγειονομική επιτροπή για να τύχουν των προβλεπόμενων παροχών.

Η περαιτέρω ευαισθητοποίηση των μελών των υγειονομικών επιτροπών θα συντελούσε στην αναβάθμιση της διαδικασίας εξέτασης, έτσι ώστε κατά τη διάρκεια της αξιολόγησης να συνυπάρχει και ο απαραίτητος βαθμός υποστήριξης και εξατομικευμένης προσέγγισης για μια ολοκληρωμένη εκτίμηση αναγκών.

1.3. Μη αιτιολογημένη άσκηση προσφυγής από ασφαλιστικά όργανα κατά γνωματεύσεων Πρωτοβάθμιων Υγειονομικών Επιτροπών του ΚΕΠΑ

Ασφαλισμένοι διαμαρτύρονται για την άσκηση προσφυγών από τους Διευθυντές των αρμόδιων Υποκαταστημάτων στη Δευτεροβάθμια Υγειονομική Επιτροπή (ΒΥΕ), κατά των γνωματεύσεων της Πρωτοβάθμιας Υγειονομικής Επιτροπής (ΑΥΕ), χωρίς να αναφέρεται ποιοι ιατρικοί λόγοι οδήγησαν στην άσκηση των προσφυγών αυτών. Συνεπώς, οι ασφαλισμένοι δεν μπορούν να προβούν σε τυχόν απαιτούμενες ενέργειες, όπως η συγκέντρωση νέων ιατρικών στοιχείων κατά την επανεξέταση της περίπτωσης από την ΒΥΕ.

Ο Συνήγορος έχει επισημάνει επανειλημμένα ότι η άσκηση προσφυγής για τα ασφαλιστικά όργανα **συνιστά αρμοδιότητα**, ασκούμενη κατά διακριτική ευχέρεια, η οποία οφείλει να στηρίζεται σε επαληθεύσιμους ουσιώδεις συλλογισμούς, ώστε να καθίσταται εκ των υστέρων δυνατός ο έλεγχος νομιμότητας.

Υπ' αυτό το πρίσμα ο Συνήγορος τόνισε⁵⁷ ότι η πρόβλεψη από τον νόμο σχετικής αρμοδιότητας των Διευθυντών δεν αρκεί για να αμφισβητείται άνευ ετέρου η τεχνική ιατρική κρίση, η οποία, ως τέτοια, δεσμεύει τα αρμόδια για τη χορήγηση παροχών ασφαλιστικά όργανα. Επίσης επισήμανε ότι η άκριτη άσκηση ένστασης σε συνδυασμό με τις καθυστερήσεις στη λειτουργία των δευτεροβάθμιων υγειονομικών επιτροπών, οδηγεί σε πολύμηνη στέρση των ασφαλισμένων από κοινωνικές παροχές που δικαιούνται και από παροχές ασθένειας για τους ίδιους και για τα εξαρτημένα μέλη της οικογένειάς τους. Επιπλέον, η άσκηση προσφυγής χωρίς να υπάρχουν συγκεκριμένοι λόγοι, συνεπάγεται μεγαλύτερο φόρτο για το ήδη βεβαρημένο σύστημα εκτίμησης βαθμού αναπηρίας των ΚΕΠΑ.

Για τους ανωτέρω λόγους ο Συνήγορος πρότεινε, εάν δεν υφίστανται συγκεκριμένοι λόγοι για την άσκηση προσφυγής κατά της ιατρικής κρίσης, η ένσταση να ανακαλείται και το αρμόδιο ασφαλιστικό όργανο να προχωρά στην έκδοση πράξης συνταξιοδότησης, σύμφωνα με την εκπεφρασμένη στη γνωμάτευση ιατρική κρίση. Περαιτέρω, ο Συνήγορος ζήτησε να επανεξεταστεί η αρμοδιότητα των ασφαλιστικών οργάνων να ασκούν προσφυγή ενώπιον των ΒΥΕ, με αντιστάθμισμα την εντατικοποίηση και συστηματοποίηση του δειγματοληπτικού ελέγχου.

Μετά από τις ανωτέρω επισημάνσεις, με έγγραφο⁵⁸ του Υποδιοικητή του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ έγινε σύσταση προς τα Υποκαταστήματα να προχωρούν στην άσκηση προσφυγών με ιδιαίτερη φειδώ και εφ' όσον αυτή συνοδεύεται από εμπεριστατωμένα αιτιολογία. Παρά ταύτα δεν έχουν εκλείψει περιπτώσεις ανατιολόγητης προσφυγής Διευθυντών στις ΒΥΕ κατά αποφάσεων των ΑΥΕ.

Ο Συνήγορος ζήτησε επίσης από τον ΕΦΚΑ να τον ενημερώσει εάν συγκεκριμένες κατηγορίες παθήσεων (πχ σχιζοσυναισθηματική διαταραχή) παραπέμπονται από τα ασφαλιστικά όργανα συχνότερα σε δευτεροβάθμια κρίση έναντι των υπολοίπων, καθώς και τους λόγους που υπαγορεύουν την πρακτική αυτή. Ο ΕΦΚΑ δεν ανταποκρίθηκε, γεγονός που κατά την άποψη της Αρχής, ενισχύει τις ανησυχίες για φαινόμενα κακοδιοίκησης και διακριτικής μεταχείρισης.

57. Ειδική Έκθεση με τίτλο «Επισημάνσεις του Συνηγόρου του Πολίτη σχετικά με τη λειτουργία του Κέντρου Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕ.Π.Α)» σελ. 11 (Φεβρουάριος 2013) <https://www.synigoros.gr/?i=health-and-social-welfare.el.files.95729>

58. ΑΠ 182/19.03.2013

1.4. Χαρακτηρισμός των ψυχιατρικών περιστατικών κατ' οίκον

Ο ΕΦΚΑ, με έγγραφό του⁵⁹, απέκλειε μέχρι πρόσφατα την κατ' οίκον εξέταση στα ψυχιατρικά περιστατικά και αυτά εξετάζονταν μόνο σε περίπτωση νοσηλείας σε ψυχιατρική κλινική.

Ο Συνήγορος παρενέβη προς τον ΕΦΚΑ, ζητώντας την ανάκληση αυτής της διάκρισης και την υπαγωγή και του ψυχικά ασθενή στις ίδιες προϋποθέσεις της κατ' οίκον εξέτασης με τους λοιπούς ασθενείς, επαναλαμβάνοντας την πάγια θέση του ότι ο σεβασμός των ατομικών δικαιωμάτων του ψυχικά ασθενή και η ισότιμη συμμετοχή του είτε στη θεραπεία είτε στην πρόσβαση σε υπηρεσίες και αγαθά, αποτελεί πολιτισμική κατάκτηση αναμφισβήτητης σημασίας.

Η Διοίκηση του ΕΦΚΑ ανταποκρίθηκε άμεσα και ανακάλεσε την εν λόγω εξαίρεση, τονίζοντας ότι εφεξής και τα ψυχιατρικά περιστατικά θα εξετάζονται κατ' οίκον, σύμφωνα με τις γενικές οδηγίες για όλους του ασθενείς⁶⁰.

2. Εξάλειψη διακρίσεων μεταξύ κατηγοριών ατόμων με αναπηρία στη χορήγηση φορολογικών απαλλαγών

Ο Συνήγορος, απευθυνόμενος τόσο προς το Υπουργείο Οικονομικών όσο και προς την Φορολογική Διοίκηση, έχει επανειλημμένα τονίσει την ανάγκη διαμόρφωσης ενός συστήματος δίκαιης φορολόγησης και πρόβλεψης φορολογικών απαλλαγών, με κριτήριο το ίδιο γεγονός της αναπηρίας και όχι το είδος της, χωρίς φαινόμενα διακριτικής μεταχείρισης μεταξύ κατηγοριών αναπήρων. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις διακριτικής φορολογικής μεταχείρισης που προκάλεσαν την παρέμβαση του Συνηγόρου, είναι οι ακόλουθες:

2.1. Η εξαίρεση κατηγοριών ατόμων με αναπηρία από την απαλλαγή υποχρέωσης καταβολής της ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης

Το άρθρο 43 Α του ν. 4172/2013 προέβλεπε ότι «*εξαιρούνται και δεν προσμετρώνται τα εισοδήματα των προσώπων που είναι ολικώς τυφλοί καθώς και των προσώπων που παρουσιάζουν βαριές κινητικές αναπηρίες σε ποσοστό από ογδόντα τοις εκατό (80%) και άνω*».

59. Υπ' αρ. πρ. Π51/14 22-5-2013 Γενικό Έγγραφο της Διεύθυνσης Αναπηρίας και Ιατρικής Εργασίας του ΙΚΑ –ΕΤΑΜ, κεφάλαιο «Κατ'οίκον περιστατικά (αδυναμία προσέλευσης)»

60. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.722736>

Ο Συνήγορος, επισήμανε ότι δεν συμπεριλαμβάνονται στην εξαίρεση και άλλες κατηγορίες ατόμων με επίσης βαριές αναπηρίες σε αντίστοιχα υψηλό ποσοστό (πχ αυτισμός, νοητική στέρση, κώφωση, αιματολογικές παθήσεις κλπ). Τόνισε δε ότι έπρεπε να διευρυνθεί το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διάταξης έτσι ώστε να συμπεριληφθούν όλες οι περιπτώσεις βαριάς αναπηρίας, με κριτήριο το ποσοστό αναπηρίας και όχι το είδος αυτής.

Η πρόταση της Αρχής έγινε αποδεκτή⁶¹ με το άρθρο 18 παρ.1 του ν. 4646/2019, σύμφωνα με το οποίο εξαιρούνται από την υποχρέωση καταβολής ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης και δεν προσμετρώνται τα εισοδήματα των προσώπων που παρουσιάζουν αναπηρίες κάθε μορφής σε ποσοστό από ογδόντα τοις εκατό (80%) και άνω.

2.2. Η φορολογική αντιμετώπιση του εξωιδρυματικού επιδόματος

Το άρθρο 81 του ν. ν. 4611/2019 προστατεύει τα προνοιακά αναπηρικά επιδόματα από την κατάσχεση και τον συμψηφισμό με βεβαιωμένα χρέη προς το Δημόσιο και τα εξαιρεί από το εισόδημα. Μεταξύ αυτών των προστατευόμενων επιδομάτων βρίσκεται και η προνοιακή οικονομική ενίσχυση που χορηγείται στους ανασφάλιστους και τους ασφαλισμένους του Δημοσίου που πάσχουν από τετραπληγία-παρπληγία. Σε αντίθεση με αυτή, το εξωιδρυματικό επίδομα⁶², το οποίο χορηγείται σε ασφαλισμένους φορέων κοινωνικής ασφάλισης με την ίδια αναπηρία, δεν τυγχάνει προστασίας. Σύμφωνα με τον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος⁶³ εντάσσεται στις κατηγορίες εισοδήματος από μισθωτή εργασία και συντάξεις και είναι δυνατή η κατάσχεσή του και ο συμψηφισμός του λόγω οφειλών προς το Δημόσιο.

Ο Συνήγορος έχει επανειλημμένα προτείνει την επέκταση της προστασίας που προβλέπεται για τα προνοιακά αναπηρικά επιδόματα και στο εξωιδρυματικό επίδομα. Η Α.Α.Δ.Ε., υιοθετώντας την άποψη της Αρχής, εισηγήθηκε πρόσφατα⁶⁴ τροποποίηση του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος, ώστε να εξαιρείται το εξωιδρυματικό επίδομα από την κατηγορία του εισοδήματος από μισθωτή εργασία και συντάξεις. Αναμένεται συνεπώς η υλοποίηση της πρότασης μέσω της ανάληψης σχετικής νομοθετικής πρωτοβουλίας.

61. <https://www.synigoros.gr/?i=state-citizen-relations.el.skpnews.635748>

62. Άρθρο 42 του ν. 1140/1981

63. Άρθρο 14 του ν. 4172/2013

64. Υπ'αρ.πρωτ. ΔΕΑΦ Α 1116350 ΕΞ2020

2.3. Η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής των διατάξεων περί απαλλαγής από το τέλος ταξινόμησης και τα τέλη κυκλοφορίας

Κατόπιν παρέμβασής του Συνηγόρου, τροποποιήθηκε το άρθρο 16 του ν. 1798/1988, το οποίο προέβλεπε απαλλαγή από το τέλος ταξινόμησης και τα τέλη κυκλοφορίας για δικαιούχους με συγκεκριμένες μόνο παθήσεις, εισάγοντας έτσι μη αναλογικές διακρίσεις σε σχέση με άλλα άτομα με αντίστοιχα βαριές αναπηρίες.

Με το άρθρο 72 του νόμου 4758/2020 (ΦΕΚ Α 242/4.12.2020), διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής των σχετικών διατάξεων και εντάσσονται πλέον στους δικαιούχους απαλλαγής και άτομα που πάσχουν από ηπατική ή πνευμονική ανεπάρκεια τελικού σταδίου ή είναι ηπατοπαθείς ή καρδιοπαθείς μεταμοσχευμένοι⁶⁵.

2.4. Παρέμβαση του Συνηγόρου προς την Α.Α.Δ.Ε.

Εκτός των ανωτέρω ειδικότερων παρεμβάσεων, ο Συνήγορος απευθύνθηκε στην Α.Α.Δ.Ε.⁶⁶ εξετάζοντας συνολικά το ζήτημα των διακρίσεων μεταξύ κατηγοριών αναπήρων στις φοροαπαλλαγές. Η Αρχή τόνισε ότι το κυρίαρχο κριτήριο πρέπει να είναι ο βαθμός ευαλωτότητας του ατόμου εν γένει, που αποτελεί την συνισταμένη πολλών παραγόντων, ιατρικών, κοινωνικών, οικονομικών, αλλά και αμιγώς προσωπικών. Πέραν αυτού, κάθε διαφορετική μεταχείριση στην φορολόγηση, θα πρέπει: α) να πληροί τα κριτήρια της αρχής της αναλογικότητας, β) να μην εισάγει διακρίσεις είτε μεταξύ ατόμων με αναπηρία και των ατόμων χωρίς αναπηρία είτε μεταξύ διαφορετικών κατηγοριών ατόμων με αναπηρία γ) να αίρει κάθε εμπόδιο στην ισότιμη και πλήρη συμμετοχή του ατόμου με αναπηρία στην κοινωνία.

3. Χορήγηση επιδομάτων αναπηρίας

3.1. Αναζήτηση αχρεωστήτως εισπραχθέντων επιδομάτων αναπηρίας

Ο Συνήγορος διερεύνησε το θέμα της αναζήτησης, από τις αρμόδιες υπηρεσίες των Δήμων, προνοιακών αναπηρικών επιδομάτων τα οποία αχρεωστήτως κατεβλήθησαν σε πολίτες.

65. <https://www.synigoros.gr/?i=state-citizen-relations.el.ix.755984>

66. Έγγραφο υπ'αρ.πρωτ. 253673/60957/2019

Στις συγκεκριμένες περιπτώσεις ούτε δόλος ούτε υπαιτιότητα υπήρχε από την πλευρά των δικαιούχων των προνοιακών παροχών. Αντίθετα, συχνά διαπιστώθηκε πλημμελής έλεγχος εκ μέρους των αρμοδίων υπηρεσιών.

Οι δικαιούχοι προνοιακών επιδομάτων ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού που έχουν ανάγκη αυξημένης κοινωνικής φροντίδας, πέραν της ένταξής τους σε κάποιο προνοιακό πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης. Ο καταλογισμός ποσού σε βάρος τους αποτελεί ιδιαίτερα δυσμενές διοικητικό μέτρο και γι' αυτό θα πρέπει να προλαμβάνεται.

Βάσει της νομολογίας για την αναζήτηση παροχών, κρίσιμες παραμέτρους αποτελούν το γεγονός ότι κάποιος τελεί σε καλή πίστη κατά την είσπραξη μιας παροχής καθώς και οι απρόβλεπτες και δυσμενείς οικονομικές συνέπειες που συνεπάγεται το μέτρο εις βάρος του.

Κατά την άποψη της Αρχής, με εξαίρεση τις οφειλές που προέκυψαν λόγω ύπαρξης δόλου, οι λοιπές οφειλές θα ήταν ορθό να διαγραφούν για τους εξής λόγους: αφενός, επειδή προκλήθηκαν από αντιφατικές ρυθμίσεις, αλλαγές στη νομοθεσία, λάθη της Διοίκησης και περιορισμένη ενημέρωση των δικαιούχων. Αφετέρου επειδή στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είναι εφικτό να αναζητηθούν χωρίς να πληγεί ο σκοπός για τον οποίο οι παροχές αυτές υφίστανται. Σημειώνεται ότι οι παροχές εισπράττονταν και αναλίσκονταν νόμιμα, καλόπιστα και χωρίς ένδειξη ότι θα αποτελούσαν αντικείμενο μεταγενέστερης αναθεώρησης.

Η Αρχή θεωρεί ότι η μηχανοργάνωση και διασύνδεση των δημοσίων υπηρεσιών μεταξύ τους, σε συνδυασμό και με άλλες προσαρμογές, θα συντελούσε στην αποτελεσματική διευθέτηση διαδικασιών για πολίτες που ενδεχομένως δεν γνωρίζουν ή δεν δύνανται να φέρουν εις πέρας τις υποθέσεις τους. Θα συνέβαλε επίσης στην πρόληψη και αποφυγή φαινομένων καταβολής και είσπραξης αχρεωστήτων ποσών που οδηγούν τους πολίτες σε οικονομικά αδιέξοδα.

3.2. Αποκλεισμός επί μακρόν διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών εν γένει από τα επιδόματα αναπηρίας

Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει ασχοληθεί με το ζήτημα της μη χορήγησης επιδομάτων σε κατόχους αδειών μακράς διάρκειας, ιδίως δε σε όσους έχουν λάβει το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος αλλοδαπού⁶⁷.

Από τη μέχρι τώρα διερεύνηση τίθεται επιτακτικά το ζήτημα του αποκλεισμού των

67. Βλ. Οδηγία 2003/109/ΕΚ και ν. 4251/2014

πολιτών τρίτων χωρών, οι οποίοι είναι άτομα με αναπηρία ή χρόνια πάθηση, από τη χορήγηση των σχετικών προνοιακών επιδομάτων (π.χ. βαριάς αναπηρίας, τετραπληγίας, νοητικής υστέρησης, τυφλότητας κλπ) λόγω του είδους της άδειας διαμονής τους ή/και της ιθαγένειάς τους.

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία και την μέχρι τώρα πρακτική εφαρμογής της από τις αρμόδιες υπηρεσίες, οι περισσότερες από τις εν λόγω προνοιακές παροχές χορηγούνται κατ' αρχήν σε Έλληνες πολίτες και πολίτες της Ε.Ε. Πέραν αυτών, χορηγούνται μόνον στις κατηγορίες αλλοδαπών για τις οποίες θεωρείται ότι υπάρχει υποχρέωση χορήγησης από το διεθνές ή από το ενωσιακό δίκαιο, δηλαδή στους αναγνωρισμένους πρόσφυγες και δικαιούχους επικουρικής προστασίας και σε όσους έχει χορηγηθεί καθεστώς παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους⁶⁸.

Ωστόσο, ειδικά για τους κατόχους άδειας επί μακρόν διαμένοντος, τίθεται ζήτημα μη συμμόρφωσης με το σχετικό νομικό πλαίσιο, συγκεκριμένα το παλαιότερο άρθρο 11 παρ. 1 περ. δ της Οδηγίας 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου («*Ο επί μακρόν διαμένων απολαύει ίσης μεταχείρισης με τους ημεδαπούς όσον αφορά [...] την κοινωνική ασφάλιση, την κοινωνική αρωγή και την κοινωνική προστασία, όπως ορίζονται από το εθνικό δίκαιο*») και ιδίως το άρθρο 97 παρ. 1 περ. δ του Ν. 4251/2014 («*Ο επί μακρόν διαμένων απολαύει ίσης μεταχείρισης με τους ημεδαπούς όσον αφορά [...] την κοινωνική ασφάλεια και τα βασικά πλεονεκτήματα της κοινωνικής αρωγής και προστασίας [...]*»)

Ο Συνήγορος έχει ήδη επισημάνει ότι η προνοιακού χαρακτήρα εισοδηματική ενίσχυση του Προγράμματος «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης» (ΚΕΑ) χορηγείται χωρίς διακρίσεις ιθαγένειας και με μόνη συναφή προϋπόθεση την ύπαρξη άδειας διαμονής σε ισχύ ή βεβαίωση κατάθεσης αιτήματος ανανέωσης της προϋπάρχουσας άδειας. **Επομένως, εφόσον επιβάλλεται η χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών της εν λόγω προνοιακής ενίσχυσης για την ακραία φτώχεια, επιβάλλεται επίσης η χορήγηση στους ίδιους και των αναπηρικών προνοιακών επιδομάτων.** Άλλωστε και αυτά στοχεύουν στην κάλυψη στοιχειωδών αναγκών και μάλιστα σε πρόσωπα που εμποδίζονται ως προς την πρόσβασή τους σε βασικά αγαθά εξαιτίας αρμοδίων αναγνωρισμένων σοβαρότατων σωματικών ή ψυχικών προβλημάτων. Αξίζει να αναφερθεί ότι και σε άλλου τύπου παροχές (π.χ. οικογενειακό επίδομα) τυπική προϋπόθεση για την χορήγηση του επιδόματος σε αλλοδαπούς τρίτης χώρας είναι η μόνιμη διαμονή στην χώρα⁶⁹.

68. Άρθρο 28 του ΠΔ 114/2010

69. <https://www.synigoros.gr/?i=health-and-social-welfare.el.oikogeneiaka-epidomata.483975>

3.3. Δυσμενής και μη νόμιμη μεταχείριση των συνταξιούχων του Δημοσίου που λαμβάνουν το ήμισυ του εξωιδρυματικού επιδόματος, παρότι δεν λαμβάνουν το επίδομα ειδικών παθήσεων λόγω παραπληγίας

Ήδη έχει τεθεί από τον Συνήγορο με πορισματικό έγγραφο⁷⁰ η τρώση της καθολικότητας του επιδόματος παραπληγίας με τη χορήγηση του μισού ποσού από αυτό που προβλέπεται σε τυπικούς νόμους (22 ημερομίσθια του ανειδίκευτου εργάτη) στους συνταξιούχους του Δημοσίου, οι οποίοι λαμβάνουν το επίδομα ανικανότητας που αντιστοιχεί σε αμελητέο ποσό και όχι το επίδομα ειδικών παθήσεων που είναι λίγο μεγαλύτερο από το μισό του εξωιδρυματικού επιδόματος.

3.4. Χορήγηση επιδόματος απόλυτης αναπηρίας σε συνταξιούχους γήρατος

Το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη χορήγηση του επιδόματος απόλυτης αναπηρίας⁷¹, προβλέπει τη χορήγησή του μόνο σε συνταξιούχους αναπηρίας και θανάτου, αποκλείοντας, χωρίς συγκεκριμένη αιτιολογία, τους συνταξιούχους γήρατος, (με εξαίρεση τους τυφλούς) ακόμη και εάν αυτοί πληρούν, από άποψη υγείας, τις προϋποθέσεις της «*απόλυτης αναπηρίας*». Επομένως, με βάση το ισχύον νομοθετικό καθεστώς, η αιτία συνταξιοδότησεως αποτελεί αποφασιστικό κριτήριο για την χορήγηση του επιδόματος. Το κριτήριο όμως αυτό είναι αδόκιμο από κάθε άποψη και η εφαρμογή του οδηγεί σε διακριτική μεταχείριση συνταξιούχων, που αντιμετωπίζουν ίδιας βαρύτητας προβλήματα υγείας.

Ο Συνήγορος έχει διατυπώσει ήδη από το 2008 τον προβληματισμό του για το θέμα, σε πόρισμα με τίτλο «Χορήγηση Επιδόματος Απολύτου Αναπηρίας σε συνταξιούχους γήρατος»⁷² στο οποίο δεν υπήρξε ανταπόκριση. Ωστόσο η πρόταση της Αρχής σχετικά με την επέκταση της χορήγησης του επιδόματος απόλυτης αναπηρίας και στους συνταξιούχους γήρατος συνολικά, και όχι μόνο σε αυτούς που είναι τυφλοί, παραμένει επίκαιρη.

Ο Συνήγορος συνεχίζει να μελετά το θέμα, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις έκτοτε εξελίξεις όσο και το γεγονός ότι συνεχίζει να δέχεται σχετικές αναφορές πολιτών που θέτουν το παραπάνω εύλογο αίτημα και εξετάζει το ενδεχόμενο να επανέλθει άμεσα με νεότερο επικαιροποιημένο πόρισμά του.

70. Υπ'αρ.πρωτ. 239837/56815/2018 και 239837/2631/2020

71. Ν. 1140/1981, άρθρο 42, παρ.3

72. <https://www.synigoros.gr/?i=health-and-social-welfare.el.epidomata.12758>

Άρθρο 29 - Συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο

Το άρθρο 29 της ΣΔΑμεΑ προβλέπει ότι το κράτος εγγυάται στα άτομα με αναπηρία την άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων τους, εξασφαλίζοντας, μεταξύ άλλων, ότι οι εκλογικές διαδικασίες, οι εγκαταστάσεις και τα υλικά είναι κατάλληλα, προσβάσιμα, ευκολονόητα και εύχρηστα.

Η αρμόδια Επιτροπή των Η.Ε., σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, διαπίστωσε την ανάγκη αναμόρφωσης του σχετικού εκλογικού πλαισίου προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα άτομα με αναπηρία μπορούν να συμμετέχουν αποτελεσματικά και πλήρως στην πολιτική και δημόσια ζωή και να ασκούν το δικαίωμά τους να ψηφίζουν. Ειδικότερα επισήμανε την ανάγκη να διασφαλιστεί, μεταξύ άλλων, η απρόσκοπτη φυσική προσβασιμότητα στην ψηφοφορία, το απόρρητο της ψήφου και η διαθεσιμότητα εκλογικού υλικού και πληροφόρησης σε προσβάσιμες μορφές.

Ο Συνήγορος πραγματοποίησε παρέμβαση προς το Υπουργείο Εσωτερικών σχετικά με την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος από πολίτες με αναπηρία, με στόχο τη βελτίωση της εθνικής νομοθεσίας, παραπέμποντας σε μέτρα που έχουν ληφθεί από άλλες ευρωπαϊκές χώρες και αποδείχτηκαν αποτελεσματικά.

Άσκηση του εκλογικού δικαιώματος από πολίτες με αναπηρία

Ενεργώντας στο πλαίσιο εφαρμογής της Σύμβασης, ενόψει των εκλογών του Μαΐου και Ιουνίου 2019, το Υπουργείο Εσωτερικών εξέδωσε την με αριθμό 27782/12.05.2019 εγκύκλιο με θέμα τις «Διευκολύνσεις για την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος από πολίτες με αναπηρία». Η εν λόγω εγκύκλιος αποτέλεσε ένα χρήσιμο εργαλείο για τους δικαστικούς αντιπροσώπους που καλούνται να εφαρμόσουν την γενικού χαρακτήρα ρύθμιση της εκλογικής νομοθεσίας⁷³, με την οποία ορίζεται ότι παρέχεται το δικαίωμα, σε κάθε εκλογέα με σωματική αδυναμία, να απευθύνεται για βοήθεια κατά την ψηφοφορία στον αντιπρόσωπο της δικαστικής αρχής ή στα μέλη της εφορευτικής επιτροπής.

Όμως, η ανάγκη προστασίας και εξασφάλισης του δικαιώματος της ψήφου των ατόμων με αναπηρία κατά τα ως άνω πρότυπα της Σύμβασης δεν είναι δυνατό και πρόσφορο να καλυφθεί με την έκδοση διευκρινιστικών εγκυκλίων.

73. αρ. 83 παρ. 3 του Π.Δ. 26/2012

Ο Συνήγορος επεσήμανε προς το Υπουργείο Εσωτερικών⁷⁴ ότι ανάλογες προσπάθειες υπό το πρίσμα της ΣΔΑμεΑ πραγματοποιούν και άλλες ευρωπαϊκές χώρες, από τις οποίες μπορούν να αντληθούν χρήσιμα παραδείγματα⁷⁵. Ενδεικτικά, αναφέρθηκε ότι στις Κάτω Χώρες κάθε ψηφοφόρος μπορεί να επιλέξει το προσαρμοσμένο στις ανάγκες του εκλογικό κέντρο για να ασκήσει το δικαίωμα του να ψηφίσει, ενώ στο Βέλγιο ο/η ψηφοφόρος μπορεί να χρησιμοποιήσει ειδικά διαμορφωμένο χώρο στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία, τοποθετημένο ακόμα και έξω από το εκλογικό κέντρο για να είναι προσιτός. Επίσης, στη Σουηδία και την Ισπανία διατίθενται ψηφοδέλτια σε γραφή Braille και στην Πολωνία τα άτομα με αναπηρία μπορούν να ψηφίζουν δια αντιπροσώπου. Στη Λιθουανία, πολίτες που είναι κληήρεις ή τρόφιμοι νοσοκομείων και ιδρυμάτων ψηφίζουν σε φορητές κάλπες και στο Λουξεμβούργο προβλέπεται η επιστολική ψήφος. Τέλος, η Εσθονία έχει εφαρμόσει ηλεκτρονικό σύστημα ψηφοφορίας, το οποίο αποτελεί και την ευχερέστερη λύση, καθώς δύναται να εξυπηρετεί άτομα με διαφορετικά είδη αναπηρίας.

Το Υπουργείο Εσωτερικών ισχυρίστηκε ότι οι ανάγκες των ατόμων με αναπηρία καλύπτονταν ήδη μέσω των εγκυκλίων που το ίδιο εξέδιδε πριν από κάθε εκλογική διαδικασία. Ωστόσο, στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Αναπηρία, στο Στόχο 26 που αφορά τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στον πολιτικό βίο, εξαγγέλλονται δράσεις στην κατεύθυνση των όσων είχε προτείνει ο Συνήγορος, η υλοποίηση των οποίων αναμένεται⁷⁶.

Άρθρο 30 - Συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή, την ψυχαγωγία, τον ελεύθερο χρόνο και τον αθλητισμό

Το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να συμμετέχουν, σε ίση βάση με τους άλλους, στην πολιτιστική ζωή, προβλέπεται στο άρθρο 30 της ΣΔΑμεΑ, όπως προβλέπεται και η υποχρέωση των κρατών να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσουν το δικαίωμα αυτό.

74. Έγγραφο υπ' αριθμ. πρωτ. 260094/60106/6-12-2019

75. Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, 2019, Τα πραγματικά δικαιώματα ψήφου στις ευρωεκλογές των ατόμων με αναπηρία, στο <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-02-19-153-el-n.pdf>

76. Βλ. Κεφ. Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, σελ. 91

Η Επιτροπή των Η.Ε. συνέστησε στη χώρα μας να προβλέψει συμπεριληπτικές και προσβάσιμες εγκαταστάσεις για αναψυχή και αθλητικές δραστηριότητες για τα άτομα με αναπηρία και ειδικά για τα παιδιά.

Ειδικά σε σχέση με την πρόσβαση σε ιστορικούς χώρους και χώρους πολιτισμού, τον Συνήγορο απασχόλησε ιδιαίτερα το ζήτημα της παροχής υπηρεσιών ξενάγησης στη νοηματική γλώσσα.

Παροχή υπηρεσιών ξενάγησης στη νοηματική γλώσσα

Στον Κανονισμό Λειτουργίας των Σχολών Ξεναγών του Υπουργείου Τουρισμού δεν περιλαμβάνεται πρόβλεψη για παροχή υπηρεσιών ξενάγησης στη νοηματική. Ωστόσο η αποφοίτηση από τις Σχολές Ξεναγών είναι βασική προϋπόθεση για την άσκηση της συγκεκριμένης επαγγελματικής δραστηριότητας⁷⁷. Προκύπτει επομένως έλλειψη μέριμνας ώστε άτομα που χρησιμοποιούν τη νοηματική γλώσσα, όταν περιηγούνται ή επισκέπτονται μουσεία, μνημεία κλπ, να μπορούν να απολαμβάνουν υπηρεσιών ξενάγησης σε ίση βάση με τους άλλους επισκέπτες, όπως επιβάλλει η ΣΔΑμεΑ.

Ο Συνήγορος επεσήμανε την έλλειψη στο Υπουργείο Τουρισμού με έγγραφό του τον Φεβρουάριο του 2020 και πρότεινε τη λήψη των κατάλληλων κατά την κρίση του μέτρων, στην κατεύθυνση που ορίζει η Σύμβαση.

Το Υπουργείο Τουρισμού αρνήθηκε ότι είναι αναγκαία οποιαδήποτε παρέμβαση σε κανονιστικό επίπεδο για την επίτευξη των στόχων της Σύμβασης, καθώς, ακόμα και υπό το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο⁷⁸, δεν αποκλείονται από την εισαγωγή στις σχολές ξεναγών άτομα που γνωρίζουν νοηματική γλώσσα εφόσον συγκεκριμένων τα τυπικά προσόντα και τον απαραίτητο αριθμό μορίων. Επίσης, μπορεί να γίνει ξενάγηση από διπλωματούχο ξεναγό με τη συνδρομή διερμηνέα που γνωρίζει τη γλώσσα των επισκεπτών ή, έπειτα από άδεια του Γενικού Γραμματέα Τουρισμού, από πρόσωπο που δεν διαθέτει άδεια άσκησης του επαγγέλματος του ξεναγού αλλά είναι κάτοχος Πιστοποιητικού Ελληνομάθειας και απόφοιτος Τμημάτων Αρχαιολογίας, Ιστορίας και Διαχείρισης πολιτισμικών αγαθών πανεπιστημίων της ημεδαπής ή αναγνωρισμένων αντίστοιχων τμημάτων της αλλοδαπής.

77. Βλ. άρθρο 2 Ν. 710/1977 όπως ισχύει

78. ΠΔ 710/1977 άρθρο 11 παρ. 2 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 47 του Ν. 4582/2018

Άρθρο 31 - Στατιστικά δεδομένα και συλλογή στοιχείων

Σύμφωνα με το άρθρο 31 της Σύμβασης, τα κράτη αναλαμβάνουν να συλλέξουν κατάλληλες πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων στατιστικών και ερευνητικών στοιχείων, ώστε να διευκολυνθούν στη διαμόρφωση και εφαρμογή πολιτικών προκειμένου η ΣΔΑμεΑ να τεθεί σε εφαρμογή.

Η Επιτροπή των Η.Ε., κατά την εξέταση της χώρας μας, διαπίστωσε ότι η συλλογή στοιχείων για τα άτομα με αναπηρία στηρίζεται κυρίως στο ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας και είναι κατακερματισμένη, μη συστηματική και ελλιπής, με αποτέλεσμα να μην επαρκεί προκειμένου κατανοηθεί η κατάστασή τους και να αναπτυχθούν αποτελεσματικές δημόσιες πολιτικές.

Ως εκ τούτου, κάλεσε την Ελλάδα αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο σύστημα συλλογής και αναφοράς δεδομένων, σύμφωνα με όσα ορίζει η ΣΔΑμεΑ. Την κάλεσε να συλλέγει, να αναλύει και να διαχέει στοιχεία για τα άτομα με αναπηρία, διαχωρισμένα ανά φύλο, ηλικία, εθνικότητα, είδος αναπηρίας, κοινωνικοοικονομική κατάσταση, απασχόληση και τόπο διαμονής, καθώς και στοιχεία για τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν, με βάση τη μεθοδολογία του Σύντομου Ερωτηματολογίου για την Αναπηρία της Ομάδας Ουάσιγκτον.

Στατιστικά δεδομένα και συλλογή στοιχείων για παιδιά με αναπηρία⁷⁹

Ειδικά σε ό,τι αφορά τα παιδιά με αναπηρία, υφίσταται έλλειψη στατιστικών και αναλυτικών αριθμητικών δεδομένων για τον αριθμό τους. Αυτό έχει ως συνέπεια τη μη εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για τις ετερογενείς ομάδες στις οποίες ανήκουν, τα είδη αναπηρίας και τα αριθμητικά δεδομένα σε κάθε περιοχή όπου υφίσταται ανάγκη προγραμμάτων και υπηρεσιών τόσο για τα ίδια τα παιδιά όσο και τους ενήλικους με αναπηρία. Η συγκέντρωση αριθμητικών δεδομένων αποτελεί υποχρέωση της Πολιτείας⁸⁰ και είναι απαραίτητη για τον προγραμματισμό δομών, υπηρεσιών, πόρων και ανθρώπινου δυναμικού σε όλα τα πεδία.

79. ΣΔΑμεΑ άρθρο 31

80. ΣΔΑμεΑ άρθρο 31 και Καταληκτικές Παρατηρήσεις Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC/C/GRC/CO/2-3) σε συνέχεια εξέτασης έκθεσης Ελλάδας (ΔΣΔΠ άρθρο 44), εδάφιο 49 επ.

Η συλλογή στοιχείων παρουσιάζεται περισσότερο επίκαιρη από ποτέ με δεδομένη την πρόσφατη κατάρτιση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Άτομα με αναπηρία, το οποίο προκειμένου να υλοποιηθεί απαιτεί αναλυτικά αριθμητικά δεδομένα όχι μόνο σε σχέση με τα παιδιά, αλλά και σε όλους τους τομείς αναπηρίας.

II. Επιπτώσεις της πανδημίας και των μέτρων για τον περιορισμό της στα άτομα με αναπηρία

Επιπτώσεις της πανδημίας και των μέτρων για τον περιορισμό της στα άτομα με αναπηρία

Η πανδημία του COVID-19 επηρέασε κάθε πλευρά της κοινωνίας και τα μέτρα που χρειάστηκε να ληφθούν για τον περιορισμό της άλλαξαν τις συνθήκες ζωής όλων με πρωτόγνωρο τρόπο.

Οι ευπαθείς και οι ευάλωτες ομάδες και ειδικότερα τα άτομα με αναπηρία, τα οποία ακόμα και σε κανονικές συνθήκες αντιμετωπίζουν δυσκολίες και περιορισμούς σε πολλούς τομείς της καθημερινότητας, έχουν επιπλέον να αντιμετωπίσουν τον αυξημένο υγειονομικό κίνδυνο αλλά και τα πρόσθετα προβλήματα που αναγκαστικά δημιουργούν τα απαραίτητα μέτρα κατά της διασποράς του ιού.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, ήδη από το πρώτο διάστημα εφαρμογής των μέτρων, διαπιστώνοντας την ανάγκη για έγκυρη ενημέρωση και κωδικοποίηση των νέων διατάξεων, συγκέντρωσε και παρουσίασε μια συνοπτική καταγραφή των βασικότερων από αυτές που προβλέφθηκαν για την κοινωνική προστασία, ιδίως για τους τομείς αιχμής της κοινωνικής ασφάλισης, της υγείας και της κοινωνικής αλληλεγγύης, **με ειδική κατηγορία για την αναπηρία**⁸¹. Η Αρχή επικαιροποιεί τακτικά την καταγραφή αυτή, ευελπιστώντας ότι θα αποτελέσει ένα ευσύνοπτο και χρήσιμο εργαλείο για τους πολίτες για όσο διάστημα διαρκέσει η πανδημία.

Ο Συνήγορος προχώρησε επίσης από πολύ νωρίς σε σειρά προτάσεων **για ενδυνάμωση των εφαρμοζόμενων μέτρων για την ανακούφιση κυρίως των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού που πλήττονται από τις συνέπειες του κορωνοϊού COVID-19**⁸². Παράλληλα, στο πλαίσιο διαχείρισης των αναφορών πολιτών με αναπηρία που σχετίζονταν με την εφαρμογή των ειδικών έκτακτων μέτρων, πραγματοποίησε παρεμβάσεις προς τα αρμόδια Υπουργεία προκειμένου να βελτιωθεί ή να συμπληρωθεί το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο, αλλά και με σκοπό την επίλυση ατομικών προβλημάτων που προέκυψαν λόγω πλημμελούς εφαρμογής του από τα αρμόδια όργανα της Διοίκησης.

Ενδεικτικά, στο παρόν κεφάλαιο, παραθέτουμε χαρακτηριστικά θέματα σχετικά με τις επιπτώσεις της πανδημίας και των μέτρων για τον περιορισμό της στα άτομα με αναπηρία που χειρίστηκε ο Συνήγορος το διάστημα αυτό, καθώς και τις αντίστοιχες παρεμβάσεις τις Αρχής. Ο Συνήγορος παρακολουθεί στενά τις εξελίξεις και θα εξακολουθήσει να παρεμβαίνει προς τους αρμόδιους φορείς με γνώμονα την προ-

81. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.649564>

82. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.654496>

στασία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και τη βέλτιστη αντιμετώπιση των δυσχερειών που αντιμετωπίζουν στη δύσκολη αυτή συγκυρία.

Κοινωνική Ασφάλιση-υγεία⁸³

1. Παράταση ισχύος γνωματεύσεων ΚΕ.Π.Α.

Με το άρθρο 6ο της ΠΝΠ της 11ης.03.2020⁸⁴, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 10 της ΠΝΠ της 13ης.04.2020⁸⁵, αναβλήθηκαν μέχρι 31.05.2020 οι συνεδριάσεις των υγειονομικών επιτροπών ΚΕ.Π.Α. για την εξέταση αιτήσεων παράτασης αναπηρικών παροχών σύνταξης και παρατάθηκε η καταβολή των παροχών αναπηρίας, οι οποίες εν τω μεταξύ έληγαν, για τρεις μήνες⁸⁶. Σύμφωνα με τις ανωτέρω διατάξεις, *«σε περίπτωση που μετά την επανεξέταση από τις υγειονομικές επιτροπές των ΚΕ.Π.Α. και σύμφωνα με τις σχετικώς εκδιδόμενες αποφάσεις, οι ενδιαφερόμενοι δεν κρίνονται ως δικαιούχοι των κατά περίπτωση αναπηρικών παροχών, τα ποσά που καταβλήθηκαν σ' αυτούς αχρεωστήτως, κατ' εφαρμογή του παρόντος, επιστρέφονται στους αρμόδιους φορείς, σύμφωνα με την οικεία νομοθεσία»*.

Ο Συνήγορος εξέφρασε την άποψη ότι η επιστροφή των παροχών αναπηρίας που αντιστοιχούσαν στο χρονικό διάστημα της παράτασης λόγω αναβολής των συνεδριάσεων των υγειονομικών επιτροπών, αποτελούσε ιδιαίτερως ανεπιεική ρύθμιση για τους δικαιούχους, με επαχθείς συνέπειες.

Για τον λόγο αυτό, πρότεινε την εισαγωγή ρύθμισης σύμφωνα με την οποία να παρατείνεται, αυτοδίκαια, για όσους έχουν υποβάλει αίτημα παράτασης των αναπηρικών παροχών, η ισχύς των υφιστάμενων γνωματεύσεων των υγειονομικών επιτροπών των Κέντρων Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕ.Π.Α.), μέχρι την εκ νέου συνεδρίασή τους και την έκδοση των νέων αποφάσεων.

83. Οι προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη που περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο αυτό, υποβλήθηκαν στα συναρμόδια Υπουργεία Εσωτερικών, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και Υγείας με το υπ'αρ.πρωτ. 70/27.04.2020 έγγραφο της Αρχής <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.654496>

84. ΦΕΚ Α/55/11.03.2020

85. ΦΕΚ Α/84/13.04.2020

86. Σχετ. το υπ' αρ. Φ.80020/οικ.15243/587/14.04.2020 έγγραφο της Γ.Γ.Κ.Α

2. Διαδικασία αποστολής φαρμάκων σε ευπαθείς ομάδες και ασθενείς που βρίσκονται σε περιορισμό

Λόγω του υψηλού κινδύνου που συνεπάγεται σε συνθήκες πανδημίας η προσέλευση των χρονίως πασχόντων, υπό ανοσοκαταστολή, και η αναμονή με μεγάλο αριθμό άλλων ατόμων στα φαρμακεία του ΕΟΠΥΥ για να παραλάβουν τα φάρμακά τους, λήφθηκε σειρά μέτρων, για τη διευκόλυνσή τους. Για ορισμένες κατηγορίες σκευασμάτων προβλέφθηκε και υλοποιήθηκε με επιτυχία η δυνατότητα παραλαβής τους από ιδιωτικά φαρμακεία χωρίς καθυστερήσεις και ταλαιπωρία. Για τις λοιπές κατηγορίες φαρμάκων υψηλού κόστους είναι δυνατή η παραλαβή μέσω τρίτου προσώπου, η οποία ωστόσο συνεπάγεται την έκθεση αυτού του προσώπου, συνήθως οικείου φροντιστή, σε συνθήκες που μπορεί να εγκυμονούν κινδύνους για τους ασθενείς που κάνουν χρήση των σκευασμάτων. Άλλη δυνατότητα που παρέχεται στους ασφαλισμένους είναι η αποστολή υπηρεσίας ταχυμεταφοράς με δική τους οικονομική επιβάρυνση.

Στο άρθρο πεντηκοστό πρώτο της από 20.3.2020 ΠΝΠ⁸⁷, προβλέφθηκε η δυνατότητα αποστολής των φαρμάκων από τα φαρμακεία του Ε.Ο.Π.Υ.Υ. αυθημερόν, μέσω πιστοποιημένης εταιρείας ταχυμεταφοράς, με κρατική επιβάρυνση.

Ο Συνήγορος επισήμανε την ανάγκη υλοποίησης της συγκεκριμένης ρύθμισης όσο το δυνατόν πιο άμεσα, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνέχιση της φαρμακευτικής αγωγής ασθενών που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες σε συνθήκες ασφάλειας για τους ίδιους και τους οικείους τους και μάλιστα χωρίς οικονομική επιβάρυνση.

Επίσης πρότεινε η ρύθμιση να εξακολουθήσει να εφαρμόζεται και μετά την παρέλευση του κινδύνου διασποράς του κορωνοϊού, προκειμένου να αποτρέπεται ο συνωστισμός που συχνά παρατηρείται στα φαρμακεία του ΕΟΠΥΥ και να διευκολύνεται η εξυπηρέτηση των ασφαλισμένων που προσέρχονται σε αυτά και συνήθως αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υγείας.

87. ΦΕΚ Α' 68/20.03.2020

3. Αναστολή προθεσμιών και παραγραφή αξιώσεων

Παρά την ανάπτυξη ψηφιακών εφαρμογών για την υποβολή αιτήσεων και την χορήγηση δικαιολογητικών, η οποία διευκολύνει την ηλεκτρονική επικοινωνία των πολιτών με το Δημόσιο, συχνά οι ευάλωτες ομάδες πληθυσμού δεν έχουν πρόσβαση στις ψηφιακές υπηρεσίες. Ο Συνήγορος πρότεινε ως εκ τούτου να προβλεφθεί ρητά η αναστολή προθεσμιών για την υποβολή αιτήσεων και την άσκηση δικαιωμάτων των ασφαλισμένων του ΕΦΚΑ, των δικαιούχων προνοιακών παροχών και των αιτούντων αυτών, καθώς και των κληρονόμων αυτών.

Περαιτέρω ο Συνήγορος πρότεινε να υπάρξει πρόβλεψη περί αναστολής παραγραφής των απαιτήσεων των ασφαλισμένων του ΕΦΚΑ, των δικαιούχων προνοιακών παροχών και των αιτούντων αυτών, καθώς και των κληρονόμων αυτών, κατά του ΕΦΚΑ και του ΟΠΕΚΑ. Κατά τον χρόνο υποβολής της πρότασης (Απρίλιος 2020), ο Συνήγορος ζήτησε την αναστολή μέχρι τις 31.05.2020, τόνισε ωστόσο ότι η προτεινόμενη προθεσμία θα μπορούσε να παραταθεί έτι περαιτέρω, με νεότερες διατάξεις, ανάλογα με την πορεία εξέλιξης των υφιστάμενων έκτακτων συνθηκών.

4. Μέτρα για ευπαθείς ομάδες που διαβιούν σε κλειστές δομές

Τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις που ζουν σε δομές κλειστής φροντίδας τόσο του δημόσιου, όσο και του ιδιωτικού τομέα (π.χ. γηροκομεία, μονάδες φροντίδας ηλικιωμένων, οικότροφεία, ιδρύματα ασυλίας τύπου, ξενώνες ψυχικής υγείας, εκκλησιαστικά ιδρύματα κ.α.), είναι πλέον πιο ευάλωτα από ποτέ, αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο μόλυνσης από τον COVID-19 καθώς και κίνδυνο σωματικής και ψυχολογικής παραμέλησης.

Ο Συνήγορος, προβλέποντας τους κινδύνους που δυστυχώς στη συνέχεια έγιναν σε πολλά ιδρύματα κλειστής περίθαλψης πραγματικότητα, ειδικά σε γηροκομεία, είχε τονίσει εξ αρχής ότι η Πολιτεία όφειλε να θωρακίσει τις δομές αυτές με κάθε δυνατό τρόπο. Ειδικότερα είχε προτείνει:

Α) Για τις Μονάδες Φιλοξενίας Ηλικιωμένων (ΜΦΗ) και άλλα Προνοιακά Ιδρύματα

- Αυστηρό έλεγχο από τον ΕΟΔΥ και τακτικές επισκέψεις κλιμακίων ελέγχου στα δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα κλειστής φροντίδας, περίθαλψης και φιλοξενίας, ώστε να διασφαλίζεται ότι οι φιλοξενούμενοι σε αυτά δεν παραμελούνται, ούτε τίθενται σε κίνδυνο λόγω έλλειψης προσωπικού, καθώς και ότι δεν

χρησιμοποιείται κατά τη διάρκεια της κρίσης η καταναγκαστική απομόνωση, ο περιορισμός και η φαρμακευτική αγωγή καταστολής.

- Ολοκλήρωση της πρόσληψης έκτακτου επικουρικού προσωπικού – 500 εργαζόμενων, με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου, έως 30/09/2020 - στους δημόσιους προνοιακούς φορείς⁸⁸, καθώς επίσης και παράταση των συμβάσεων των 340 επικουρικών που ήδη εργάζονται στα Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας ώστε με τον τρόπο αυτό να θωρακιστεί στο μέγιστο βαθμό η λειτουργία τους και η φροντίδα των φιλοξενούμενων ατόμων.
- Σε όλες τις δημόσιες δομές, να διασφαλιστεί η κάλυψη του αυξημένου κόστους που συνδέεται με την υφιστάμενη πανδημία, συμπεριλαμβανομένων των φαρμάκων, του προστατευτικού υλικού, των υλικών και μέσων απολύμανσης και των υπερωριών του προσωπικού.
- Διασφάλιση ίσης πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις που διαβιούν στα ιδρύματα, στη θεραπεία στα νοσοκομεία.
- Διευκόλυνση της επικοινωνίας των φιλοξενούμενων με τα συγγενικά και φιλικά τους πρόσωπα μέσω της χρήσης σύγχρονης τεχνολογίας (π.χ. κινητό τηλέφωνο ή βιντεοκλήσεις) προκειμένου να μειωθεί κατά το δυνατόν το αίτημα απομόνωσής τους στη Μονάδα⁸⁹.

B) Για τις Μονάδες Ψυχικής Υγείας

Για τις Μονάδες Ψυχικής Υγείας της χώρας εκδόθηκε η υπ' αρ. πρωτ. Γ3α, βΠ'.Π.οικ 19678/19-3-2020 εγκύκλιος της Δ/σης Ψυχικής Υγείας του Υπουργείου Υγείας προς τις Μονάδες Υγείας των ΥΠΕ και τα ΝΠΙΔ μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα Ψυχικής Υγείας με θέμα: «*Μέτρα Πρόληψης για την προστασία της δημόσιας υγείας και αντιμετώπισης κρουσμάτων ασθενών με κοροναϊό στις Μονάδες Ψυχικής Υγείας της χώρας*⁹⁰». Στην παράγραφο Β του ως άνω εγγράφου που αφορά στις Στεγαστικές Δομές (Οικοτροφεία, Ξενώνες, Προστατευμένα Διαμερίσματα), αναφέρεται μεταξύ άλλων «3. *Αναστολή των εξωτερικών δραστηριοτήτων ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης όλων των στεγαστικών δομών, 4. Διακοπή των επισκέψεων των συγγενών των*

88. σύμφωνα με την αριθμ. οικ.12549/4426/16.03.2020 Κ.Υ.Α. (Φ.Ε.Κ. 868, τ.Β'/16.03.2020)

89. Βλ. και την από 20-03-2020 Δήλωση Αρχών της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τη μεταχείριση των προσώπων που διαβιούν σε κλειστές δομές κατά τη διάρκεια της πανδημίας της νόσου του κοροναϊού (COVID-19)

90. Βλ. το υπ' αριθμ. πρωτ. Γ3α,β/Γ.Π.οικ19678/19-03-2020 της Δ/σης Ψυχικής Υγείας του ΥΥ με θέμα: «Μέτρα πρόληψης για την προστασία της δημόσιας υγείας και αντιμετώπισης κρουσμάτων ασθενών με κοροναϊό στις Μονάδες Ψυχικής Υγείας της χώρας.»

ενοίκων, 5. Αναστολή χορήγησης αδειών στους ενοίκους των στεγαστικών μονάδων, 6. Αναστολή των επισκέψεων των ενοίκων σε άλλες δομές ψυχικής υγείας ή μονάδες υγείας». Από την αυθαίρετη ερμηνεία της παραγράφου Β, 5 του ως άνω εγγράφου ενισχύθηκε εκ των υστέρων από ορισμένες διοικήσεις το μέτρο των «κλειδωμένων πορτών» και της απαγόρευσης εξόδων για τους ψυχικά ασθενείς.

Οι εξαιρέσεις μετακίνησης που προβλέφθηκαν στις περιπτώσεις γ' και ζ' της παρ. 2 του άρθρου 1, της υπ' αριθμ. Δ1α/Γ.Π.οικ20036/22-03-2020 ΚΥΑ⁹¹, δηλαδή οι εξαιρέσεις που αφορούν τη: «γ) μετάβαση σε εν λειτουργία κατάσταση προμηθειών ειδών πρώτης ανάγκης, όπου δεν είναι δυνατή η έγκαιρη αποστολή τους» και τη «ζ) σωματική άσκηση σε εξωτερικό χώρο ή κίνηση με κατοικίδιο ζώο, ατομικά ή ανά δύο άτομα, υπό την προϋπόθεση τήρησης, στην τελευταία αυτή περίπτωση, της αναγκαίας απόστασης 1,5 μέτρου», δεν ήταν δυνατόν να αξιοποιηθούν από τους ψυχικά πάσχοντες, νοσηλευόμενους στα Ψυχιατρικά τμήματα και ενοίκους των Στεγαστικών δομών, εξ αιτίας του αυθαίρετου ως άνω μέτρου των «κλειδωμένων θυρών». Συγκεκριμένα, ενώ οι ανωτέρω ψυχικά πάσχοντες είχαν την εκ του νόμου δυνατότητα να κάνουν χρήση της εξαίρεσης λ.χ. για σωματική άσκηση σε εξωτερικό χώρο, εν τούτοις, παρατηρήθηκαν περιπτώσεις εγκλεισμού και πλήρους απομόνωσης των ψυχικά ασθενών.

Ο Συνήγορος ζήτησε από τη Δ/ση Ψυχικής Υγείας του Υπουργείου Υγείας, να εκδώσει Εγκύκλιο σχετικά με τα δικαιώματα των ψυχικά ασθενών που διαβιούν σε Μονάδες Ψυχικής Υγείας, διευκρινίζοντας τους όρους εφαρμογής της παραγράφου Β της εκδοθείσας από 19.03.2020 εγκυκλίου.

Παιδιά με αναπηρία και πανδημία

1. Παιδιά με αναπηρίες ή/και χρόνιες παθήσεις που διαβιούν σε ιδρύματα

Οι χώροι ιδρυματικής φροντίδας και η αποτελεσματική προστασία της υγείας των ήδη ευάλωτων παιδιών με χρόνιες παθήσεις και αναπηρίες στους χώρους αυτούς, αποτέλεσε αντικείμενο ειδικής παρέμβασης της Αρχής σε συνέντευξη των έκτακτων μέτρων που λήφθηκαν για τον περιορισμό διάδοσης του Covid-19.

91. ΦΕΚ Β' 986/22-03-2020

Με εστίαση στην αυξημένη διακινδύνευση που εμφανίζει η διασφάλιση της υγείας των φιλοξενούμενων σε ιδρύματα, λόγω του αναπόφευκτου συγχρωτισμού μεγάλου αριθμού παιδιών -αλλά και ενηλίκων- με αναπηρία σε αυτά, αλλά και των πάγιων ελλειμμάτων στην ποιότητα της παρεχόμενης φροντίδας, ο Συνήγορος απευθύνθηκε στη Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών υποθέσεων επισημαίνοντας την ανάγκη λήψης κατάλληλων μέτρων ώστε αποτραπεί κατά το δυνατό η έκθεση σε κίνδυνο της ήδη βεβαρημένης υγείας του πληθυσμού αυτού.

Επισημάνθηκε η ψυχολογική επιβάρυνση των παιδιών που διαβιούν σε ιδρύματα λόγω της εύλογης αγωνίας για την κατάσταση, της διακοπής φοίτησης στο σχολείο αλλά και της διακοπής κάθε είδους άλλης κοινωνικής συμμετοχής εκτός ή εντός του ιδρύματος. Τονίστηκε η αναγκαιότητα να δοθούν οδηγίες για την επαρκέστερη κατανόηση από την πλευρά των παιδιών της κατάστασης που έχει προκαλέσει η πανδημία, καθώς και η ανάγκη ενίσχυσης δραστηριοτήτων δημιουργικής απασχόλησης που θα τα βοηθήσουν να διανύσουν ανώδυνα αυτή τη χρονική περίοδο.

Επίσης, η Αρχή, ενδεικτικά, ζήτησε να ενημερωθεί αν στα ιδρύματα της χώρας: α) έχουν διαμορφωθεί ειδικά πρωτόκολλα για την προστασία των ομάδων που χρήζουν επιπρόσθετων μέτρων λόγω της επικινδυνότητας της πάθησής τους σε σχέση με τον ιό ή για την περίπτωση νόσησης παιδιού, β) προβλέπονται χώροι απομόνωσης ή ενεργοποίηση εναλλακτικών χώρων για λόγους προστασίας, γ) υπάρχει εποπτεία από την πολιτεία για την τήρηση των μέτρων και των σχετικών πρωτοκόλλων εντός των ιδρυματικών χώρων (δημόσιων ή ιδιωτικών), δ) υπάρχει μέριμνα για υποστήριξη των φιλοξενούμενων μέσω κατάλληλα εκπαιδευμένου προσωπικού και ευαισθητοποίηση του προσωπικού για την τήρηση των αυξημένων κανόνων υγιεινής, ε) έχει διασφαλιστεί η παροχή αναγκαίου υγειονομικού υλικού (π.χ αντισηπτικά, μάσκες, υλικά καθαρισμού).

2. Πανδημία και εκπαίδευση παιδιών με αναπηρία

Η έκτακτη κατάσταση που δημιουργήθηκε και τα έκτακτα μέτρα που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας επηρέασαν ευθέως την εκπαιδευτική διαδικασία και είχαν επιπτώσεις ιδίως σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού μεταξύ των οποίων και οι μαθητές με αναπηρία. Με στόχο τη διασφάλιση της εκπαίδευσης των παιδιών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην περίοδο της υγειονομικής κρίσης, ο Συνήγορος απευθύνθηκε στην Επιτροπή Αντιμετώπισης Εκτάκτων Συμβάντων Δημόσιας Υγείας από Λοιμογόνους Παράγοντες και στη Γενική Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Στην πρώτη φάση της πανδημίας τον Μάρτιο του 2020, η Αρχή έθεσε το ζήτημα της αναστολής λειτουργίας των ειδικών σχολείων, χωρίς να παρασχεθεί ή να προβλεφθεί καμία άλλη εναλλακτική δυνατότητα. Στη συνέχεια και παρά την επανέναρξη λειτουργίας των γενικών σχολείων, δεν υπήρξε αντίστοιχη πρόβλεψη για την παράλληλη λειτουργία των ειδικών σχολείων, μολονότι είναι αποδεκτό ότι η διακοπή εκπαιδευτικών και θεραπευτικών παρεμβάσεων προς τα παιδιά σε ειδικά σχολεία, μπορεί να επιφέρει αρνητικές συνέπειες σε πολλά επίπεδα, για την αποκατάσταση των οποίων θα χρειαστεί σημαντικός χρόνος με εκπαιδευτικά και θεραπευτικά προγράμματα.

Ο Συνήγορος τόνισε την ανάγκη να ληφθούν μέτρα ώστε να διασφαλιστεί η εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία για το σχολικό έτος 2020-2021, κατ' αρχήν, μέσα στο σχολείο, με παράλληλη λήψη μέτρων για την προστασία της υγείας τους, λαμβανομένης υπόψη της ιδιαίτερης κατάστασης κάθε παιδιού. Σε περίπτωση που αυτό δεν καθίσταται δυνατό θα πρέπει να λαμβάνονται τα κατάλληλα εναλλακτικά μέτρα εκπαίδευσης.

Με την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς τον Σεπτέμβριο, τα ειδικά σχολεία λειτούργησαν και παράλληλα εκδόθηκαν υπουργικές αποφάσεις για τους μαθητές με σοβαρές χρόνιες παθήσεις σε γενικά σχολεία, με πρόβλεψη δυνατότητας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και με απαλλαγή απουσιών.

Εξακολουθούν, ωστόσο, κατηγορίες παιδιών με αναπηρίες ή χρόνιες παθήσεις να υπόκεινται δυσανάλογα επαχθείς επιπτώσεις από τα έκτακτα μέτρα και τη διατάραξη της ομαλής εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Εργασία

Πανδημία και εργαζόμενοι με αναπηρία ή εργαζόμενοι φροντιστές ατόμων με αναπηρία

Ο Συνήγορος, σε συνδυασμό και με την ειδική αρμοδιότητά του ως φορέας πρόωθησης και εποπτείας της αρχής της ίσης μεταχείρισης, εξέτασε σημαντικό αριθμό υποθέσεων σχετικά με ζητήματα που προέκυψαν από τα έκτακτα μέτρα που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού (COVID-19) στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας.

Πέρα όμως από τη διαμεσολάβηση για την επίλυση ατομικών και μεμονωμένων υποθέσεων, η Αρχή αναλύοντας και συνθέτοντας τα προβλήματα που αναδείκνυαν οι ατομικές αναφορές προέβη και σε σειρά γενικών παρεμβάσεων

για τη στήριξη των εργαζόμενων με αναπηρία ή των φροντιστών ατόμων με αναπηρία που εργάζονται που επλήγησαν δυσανάλογα από τη λήψη των έκτακτων μέτρων.

Παρακάτω παρουσιάζονται δύο ενδεικτικές τέτοιες παρεμβάσεις.

1. Χορήγηση άδειας ειδικού σκοπού στην περίπτωση που ο σύζυγος που δεν εργάζεται έχει αναπηρία χωρίς να είναι δικαιούχος επιδόματος του ΟΠΕΚΑ

Στο πλαίσιο διερεύνησης σχετικών αναφορών, ο Συνήγορος εξέτασε τις προϋποθέσεις χορήγησης της άδειας ειδικού σκοπού σε δημοσίους υπαλλήλους, γονείς ανήλικων τέκνων που φοιτούν μέχρι και την Γ' γυμνασίου. Διαπίστωσε ότι σύμφωνα με το άρθρο 5 της από 11.03.2020 ΠΝΠ, στην περίπτωση που ο/η σύζυγος δεν εργαζόταν και είχε αναπηρία, η άδεια ειδικού σκοπού χορηγούνταν στον/στην υπάλληλο **μόνο εάν συγχρόνως ο /η σύζυγος εκτός από την αναπηρία λάμβανε και το επίδομα του ΟΠΕΚΑ.**

Ο Συνήγορος έκρινε ότι η ανωτέρω πρόβλεψη αποστερούσε τη δυνατότητα από γονείς υπαλλήλους που ο/η σύζυγος είναι άτομο με αναπηρία και αδυνατεί να παρέχει την απαραίτητη φροντίδα, να κάνουν χρήση του μέτρου για τον σκοπό για τον οποίον προβλέφθηκε. Μολονότι πράγματι, η πιστοποίηση της αναπηρίας αποτελεί προϋπόθεση για τη χορήγηση του επιδόματος του ΟΠΕΚΑ, η μη συνδρομή της ιδιότητας του δικαιούχου του επιδόματος, δεν σημαίνει ότι αποκλείεται η αναπηρία του γονέα που δεν εργάζεται. Ο Συνήγορος, διαπιστώνοντας ότι αντίστοιχος περιορισμός είχε τεθεί και για τη χορήγηση της άδειας ειδικού σκοπού στους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα (άρθρο 4 της ίδιας ΠΝΠ), απύθυνε την παρέμβαση του, τόσο στο Υπουργείο Εσωτερικών, όσο και στο Υπουργείο Εργασίας.

Τελικά το ζήτημα επιλύθηκε και απαλείφθηκε η προϋπόθεση της επιδότησης από τον ΟΠΕΚΑ.

2. Αίτημα εκπαιδευτικών για ειδική άδεια ή εργασία εξ αποστάσεως

Τον Μάιο του 2020 και εν όψει της σχεδιαζόμενης τότε επαναλειτουργίας των μονάδων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, υποβλήθηκαν αναφορές από εκπαιδευτικούς που ζητούσαν να λάβουν ειδική άδεια ή να εργαστούν εξ αποστάσεως για το λόγο ότι συνοικούσαν και φρόντιζαν άτομα (τέκνα ή γονείς) που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες.

Αρχικά, ο Συνήγορος απευθύνθηκε στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων⁹² και πρότεινε την αναλογική εφαρμογή της ρύθμισης που προβλέπει η υπ' αριθμ. ΔΙΔΑΔ/Φ.69/115/9670/18-5-2020 εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών γι' αυτού του είδους τις περιπτώσεις. Κατ' εκτίμηση δηλαδή των εκάστοτε δεδομένων και στο πλαίσιο της αποτελεσματικής διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού του κάθε φορέα, το αρμόδιο όργανο διοίκησης να διαθέτει την ευχέρεια να αξιολογήσει αν καθίσταται αντικειμενικά δυνατή η ένταξη των περιπτώσεων αυτών στην εξ αποστάσεως παροχή εργασίας, χωρίς υπέρμετρη επιβάρυνση των συναδέλφων τους που θα κληθούν να παρίστανται στην υπηρεσία.

Ακολούθησε η υπ' αριθμ. πρωτ. ΔΙΔΑΔ/Φ.69/116/10486 εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών με ημερομηνία 26-5-2020, με την οποία το Υπουργείο, στοχεύοντας τη σταδιακή επαναφορά της κανονικότητας, εξέδωσε νέες οδηγίες, αναφέροντας, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Σε ό, τι αφορά τους υπαλλήλους, στους οποίους δεν χορηγείται η ειδική άδεια απουσίας που προβλέπεται για τις ομάδες αυξημένου κινδύνου, και οι οποίοι, είτε οι ίδιοι είτε λόγω ατόμων που συνοικούν μαζί τους, είναι δυνατόν να θεωρηθούν ευπαθείς ομάδες, εξακολουθεί να πρέπει να λαμβάνεται μέριμνα για την απασχόλησή τους σε υπηρεσίες backoffice ή σε σταθμούς εργασίας που θα καθιστούν κατά το δυνατόν ασφαλή την αυτοπροσώπη παρουσία τους στην Υπηρεσία. Διευκρινίζεται εν προκειμένω ότι οι υπάλληλοι αυτοί βάσει της διαμορφωθείσας κατάστασης σήμερα δεν δύνανται να παρέχουν πλέον εργασία εξ αποστάσεως και δεδομένου ότι δεν πραγματοποιείται εξυπηρέτηση κοινού αυτοπροσώπως, διασφαλίζεται με τον τρόπο αυτό η προστασία της υγείας, για την οποία μέριμνα θα πρέπει να λαμβάνουν τόσο οι ίδιοι όσο και οι αρμόδιες υπηρεσίες προσωπικού».

Κατόπιν αυτού, ο Συνήγορος επανήλθε στο Υπουργείο Παιδείας⁹³ και επεσήμανε

92. Έγγραφο υπ' αριθμ. πρωτ. 278484/20395/20-5-2020

93. Έγγραφο υπ' αριθμ. πρωτ. 278484/23368/4-6-2020

ότι η παροχή εργασίας μακριά από το κοινό (back office) και σε σταθμούς εργασίας που καθιστούν ασφαλή για τους εργαζόμενους την αυτοπρόσωπη παρουσία, είναι διευθετήσεις που προφανώς δεν μπορούν να εφαρμοστούν στο πλαίσιο της παροχής εκπαιδευτικού έργου στις μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα πρακτικά το διδακτικό προσωπικό – και τα πρόσωπα που φροντίζουν – να μην εντάσσονται, υπό προϋποθέσεις, σε κάποια ειδική προστασία. Εν όψει τούτου, ο Συνήγορος περαιτέρω επεσήμανε ότι, κατά την άποψή του, αναγκαία θα πρέπει να θεωρείται η αντιμετώπιση των περιπτώσεων αυτών με τη λήψη μέτρων τα οποία: α) προσιδιάζουν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της παροχής διδακτικού έργου στις σχολικές μονάδες, β) επηρεάζουν το έργο αυτό στον ελάχιστο δυνατό βαθμό και γ) παρέχουν αντίστοιχη προστασία με αυτή που αναγνωρίζει το Υπουργείο Εσωτερικών στους λοιπούς εργαζόμενους στο δημόσιο τομέα εν γένει. Ο Συνήγορος εκτίμησε ότι η συγκεκριμενοποίηση των μέτρων αυτών θα πρέπει να επαφίεται στη Διοίκηση της εκάστοτε σχολικής μονάδας με βάση τα ξεχωριστά δεδομένα λειτουργίας της μονάδας αυτής, όπως ο αριθμός των μαθητών που προσέρχονται στα σχολεία και ο αριθμός των διδασκόντων και οι εκάστοτε ανάγκες που διαμορφώνονται.

Περιορισμός κυκλοφορίας και χρήση μάσκας

1. Σωματική άσκηση

Πολίτες με αναπηρία προσέφυγαν στον Συνήγορο κατά τη διάρκεια των έκτακτων μέτρων περιορισμού της κυκλοφορίας των πολιτών, τα οποία ίσχυσαν από τις 23 Μαρτίου μέχρι τις 4 Μαΐου 2020⁹⁴ κυρίως σχετικά με την απαγόρευση λήψης θαλάσσιου λουτρού, το οποίο για πολλές κατηγορίες παθήσεων αποτελεί το πλέον και ενδεχομένως το μοναδικό ενδεδειγμένο είδος σωματικής άσκησης. Η απαγόρευση ανακοινώθηκε από το Αρχηγείο Λιμενικού Σώματος, καθώς θεωρήθηκε ότι η συγκεκριμένη δραστηριότητα δεν περιλαμβανόταν στις εξαιρέσεις που προέβλεπε η Κ.Υ.Α. για νόμιμη μετακίνηση. Στις 04.04.2020, διευκρινίστηκε από τον Υφυπουργό Πολιτικής Προστασίας και Διαχείρισης Κρίσεων ότι **το κολύμπι για θεραπευτικούς λόγους δεν απαγορευόταν, με την προϋπόθεση ότι ο/η ενδιαφερόμενος διέθετε σχετική ιατρική γνωμάτευση**. Στη συνέχεια ωστόσο, προέκυψαν περιπτώσεις επιβολής προστίμου επειδή ο/η ενδιαφερόμενος/η πολίτης δεν είχε επιλέξει την κοντινότερη στην οικία του παραλία, επιλογή που μπορεί

94. Κ.Υ.Α. υπ'αρ. Δ1α/Γ.Π οικ 20036/22-3-2020, ΦΕΚ Β' 986

να οφειλόταν σε περιορισμένη προσβασιμότητα αυτής για άτομα με αναπηρία σε σύγκριση με άλλη πιο απομακρυσμένη. Δυστυχώς, τα ζητήματα αυτά ουδέποτε διευκρινίστηκαν επαρκώς από τα αρμόδια Υπουργεία ούτως ώστε οι πολίτες να αισθάνονται ασφαλείς και προστατευμένοι στην επιλογή τους, όπως δεν διευκρινίστηκε και το ζήτημα της επιτρεπόμενης απόστασης από την οικία κατά την άσκηση άλλων ειδών σωματικής άσκησης, όπως η ποδηλασία ή το περπάτημα. Η ίδια ασάφεια υπήρξε και κατά τη δεύτερη περίοδο περιορισμού κυκλοφορίας η οποία ξεκίνησε στις 07.11.2020.

2. Χρήση μάσκας

Ο Συνήγορος δέχτηκε και κάποιες, μεμονωμένες αναφορές για επιβολή προστίμου σε άτομα με αναπηρία λόγω μη χρήσης προστατευτικής μάσκας. Ωστόσο, από το δείγμα που τέθηκε υπόψη της Αρχής, διαπιστώθηκε ότι τα αρμόδια για την επιβολή του προστίμου όργανα έλαβαν υπόψη τους κατά την εξέταση των σχετικών ενστάσεων τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περίπτωσης και διέγραψαν τα πρόστιμα. Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση επιβολής προστίμου σε πολίτη που συνόδευε άτομο με προβλήματα ακοής, επειδή έβγαλε τη μάσκα του ώστε να είναι δυνατή από την συνοδό του η χειλοανάγνωση. Το πρόστιμο διαγράφηκε όμως στη συνέχεια, κατά τη διαδικασία υποβολής αντιρρήσεων. Επίσης, το Τμήμα Τροχαίας Πατρών διέγραψε πρόστιμο για μη χρήση μάσκας που είχε επιβληθεί σε άτομο με αναπηρία μέσα σε Μ.Μ.Μ., αναγνωρίζοντας ότι επρόκειτο για άτομο με ήπια νοητική στέρση, το οποίο μετακινούνταν εκείνη τη μέρα ασυνόδευτο και δεν είχε πλήρως κατανοήσει την υποχρέωση εφαρμογής του συγκεκριμένου κανόνα.

III. Εθνικό σχέδιο δράσης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία

Εθνικό σχέδιο δράσης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία

Στις 21.09.2020 αναρτήθηκε και τέθηκε σε διαβούλευση το πρώτο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΔ) στη χώρα μας. Πρόκειται για ένα σημαντικό και αναγκαίο βήμα στην κατεύθυνση της υλοποίησης των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει η χώρα μας με την υπογραφή και την κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Το Σχέδιο υλοποιείται «σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, με ευθύνη του Υπουργού Επικρατείας ως Συντονιστικού Μηχανισμού βάσει του άρθρου 69 του ν. 4488/2017» και φιλοδοξεί να αποτελέσει έναν οδικό χάρτη που «παρέχει ένα σαφές, συνεκτικό και συστηματικό πλαίσιο δράσης κυρίως για την περίοδο 2020-2023. Ταυτόχρονα, καταγράφονται δράσεις με πιο μακροπρόθεσμο ορίζοντα υλοποίησης.»⁹⁵.

Το ΕΣΔ δίνει πράγματι την ευκαιρία για καταγραφή προθέσεων και προτεραιοτήτων σε όλους τους τομείς ενδιαφέροντος των ατόμων με αναπηρία. Αναγνωρίζει σε μεγάλο βαθμό την ανάγκη για αποτελεσματική εφαρμογή του υπάρχοντος νομικού πλαισίου και υπόσχεται ανάληψη νέων δράσεων προς το σκοπό της ουσιαστικής εφαρμογής της Σύμβασης. Στο πλαίσιο αυτό, αναλαμβάνει τη δέσμευση τακτικής συνεργασίας μεταξύ του Συντονιστικού Μηχανισμού για την Αναπηρία με το Συνήγορο του Πολίτη και το αναπηρικό κίνημα. Η υλοποίηση των δράσεων που εξαγγέλλει θα απαιτήσει συνεχή και έντονη δραστηριοποίηση σημαντικού μέρους του στελεχιακού δυναμικού των υπεύθυνων φορέων. Θα απαιτήσει, επίσης, συνεχή συντονισμό, παρακολούθηση και ικανότητα σύνθεσης ή και υπέρβασης των διαφορετικών προσεγγίσεων που θα πρέπει να αναμένεται ότι θα εμφανιστούν ανάμεσα στους συναρμόδιους φορείς για την κάθε δράση. Ενισχυτικός της αξιοπιστίας του ΕΣΔ, είναι ο ορισμός υπεύθυνου φορέα για κάθε δράση και ο καθορισμός χρονοδιαγράμματος για την εκτέλεσή της. Ωστόσο, ο προγραμματισμός της κάθε δράσης θα πρέπει να συνοδεύεται και από την αντίστοιχη πρόβλεψη των αναγκαίων κονδυλίων, δεδομένου ότι πολλά από τα μέτρα που περιλαμβάνει ο σχεδιασμός έχουν οικονομικό κόστος. Η τελευταία αυτή παρατήρηση εν μέρει μόνο αντισταθμίζεται από την αναφορά στην Εισαγωγή του ΕΣΔ για επιδίωξη ένταξης των απαραίτητων έργων και ενεργειών σε χρηματοδοτικά εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

95. <http://www.opengov.gr/yppep/?p=699&cpage=2>

Σε γενικές γραμμές, ο Συνήγορος προσδοκά ότι το ΕΣΔ θα αποτελέσει τη βάση για την ενεργοποίηση συγκεκριμένων πολιτικών και δράσεων για τα άτομα με αναπηρία στην κατεύθυνση που υποδεικνύει η ΣΔΑμεΑ και η αρμόδια για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Επιτροπή των Η.Ε. Αναμένει λοιπόν, σε εκτέλεση του καθολικού σχεδιασμού που αποτυπώνεται στο ΕΣΔ, την λήψη των αναγκαίων, επί μέρους σε κάθε τομέα, συγκεκριμένων μέτρων από τους καθ' ύλην αρμόδιους φορείς της κρατικής εξουσίας.

Στο πλαίσιο δε του ρόλου του ως πλαίσιο προαγωγής της Σύμβασης (αρ. 72 του ν. 4488/2017), ο Συνήγορος θα παρακολουθεί την πορεία εφαρμογής του ΕΣΔ, με σκοπό να αναδείξει τις καλές πρακτικές και να επισημάνει τυχόν αστοχίες που θα προκύψουν.

Ήδη άλλωστε για μια σειρά από θέματα που περιλαμβάνονται στις προβλέψεις του ΕΣΔ, η Αρχή έχει κληθεί να τα εξετάσει στο πλαίσιο της διερεύνησης αναφορών και του διαμεσολαβητικού της ρόλου κι έχει διαμορφώσει άποψη για τα προβλήματα και την ενδεδειγμένη αντιμετώπισή τους.

Ενδεικτική αναφορά σε συγκεκριμένες προβλέψεις του ΕΣΔ για την αναπηρία

- Οι αναφορές του σχεδίου στην πιθανή αξιοποίηση κριτηρίων λειτουργικότητας για την εκτίμηση της αναπηρίας (Πυλώνας Ι, στόχοι 4 και 7), καθώς και στην πρόθεση αναμόρφωσης των προνοιακών παροχών (Πυλώνας ΙΙ, στόχοι 8 και 15), εφόσον οδηγήσουν πράγματι σε παρεμβάσεις, δύνανται να είναι θεμελιώδεις για τον τρόπο που αντιμετωπίζεται η αναπηρία στην Ελλάδα. Αναφορικά με το στόχο 4 που αφορά τη διαδικασία και τα όργανα εκτίμησης της αναπηρίας, υπενθυμίζεται ότι υπάρχει πλούσια ενασχόληση και εμπειρία του Συνηγόρου με τα σχετικά θέματα κι έχει εκφράσει στο παρελθόν πληθώρα θέσεων προς τη Διοίκηση.
- Όσον αφορά την κάρτα αναπηρίας (Πυλώνας Ι, στόχος 5), η οποία υπήρξε και πρόταση του Συνηγόρου του Πολίτη, τονίζεται ότι η πρόβλεψη θα πρέπει να αφορά μία ενιαία ηλεκτρονική κάρτα διασυνδεδεμένη με το Μητρώο Αναπηρίας, που να διασφαλίζει πρόσβαση σε όλο το φάσμα των δικαιωμάτων και παροχών. Συνεπώς, η αναφορά σε δελτίο στάθμευσης ΑμεΑ, ηλεκτρονική κάρτα διοδίων, κάρτα Πολιτισμού και κάρτα Φιλάθλου ΑμεΑ, δεν συνάδει με τον σκοπό που εξυπηρετεί η ενιαία κάρτα αναπηρίας.
- Θετική είναι η πρόβλεψη για σχεδιασμό και υλοποίηση της αναμόρφωσης του φορολογικού πλαισίου που αφορά τα άτομα με αναπηρία (Πυλώνας ΙΙ, στόχος 8). Σε συνέχεια των μέτρων που ήδη έχουν ληφθεί προς την κατεύθυνση της

ίσης φορολογικής μεταχείρισης τους, θα πρέπει να εντοπιστούν και να απαλειφθούν από τη φορολογική νομοθεσία και άλλες περιπτώσεις άνισης φορολογικής μεταχείρισης μεταξύ ατόμων με αναπηρία, όπως η προϋπόθεση της δια βίου αναπηρίας για την απαλλαγή από τα τέλη ταξινόμησης και η διαφορετική φορολογική μεταχείριση του εξωϊδρυματικού επιδόματος σε ασφαλισμένους/συνταξιούχους του ΕΦΚΑ, με την προνοιακή παροχή σε χρήμα που λαμβάνεται από τον ΟΠΕΚΑ⁹⁶.

- Η εξαγγελόμενη στο σχέδιο αποσύνδεση των προνοιακών επιδομάτων από την εργασία (Πυλώνας II, στόχος 11), μπορεί να καταγραφεί ως θετική έκβαση παρέμβασης του Συνηγόρου, η οποία με τη σειρά της βασίστηκε σε σχετική σύσταση της Επιτροπής ΔΣΑμεΑ στα τελικά συμπεράσματά της για την Ελλάδα.
- Για τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στον πολιτικό βίο (Πυλώνας IV, στόχος 26) εκτιμώνται επίσης θετικά οι εξαγγελόμενες δράσεις όπως ο εκσυγχρονισμός της εκλογικής διαδικασίας με μέριμνα για τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία, εξέταση κάθε πρόσφορου μέσου και καλής πρακτικής από χώρες της ΕΕ κ.α.. Αντίστοιχες προτάσεις είχε υποβάλει η Αρχή τον Δεκέμβριο του 2019, προς το Υπουργείο Εσωτερικών με κοινοποίηση στον Συντονιστικό Μηχανισμό⁹⁷.
- Παρατηρείται ο σχεδιασμός πληθώρας δράσεων ενημέρωσης και επιμόρφωσης στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα για θέματα διακρίσεων, εύλογων προσαρμογών και αναπηρίας (Πυλώνας V, στόχοι 27 & 28). Σημειώνεται, ωστόσο η απουσία πρόβλεψης συμμετοχής του Συνηγόρου που αποτελεί τον αρμόδιο εθνικό φορέα προώθησης της αρχής της Ίσης Μεταχείρισης.
- Ως προς την ακούσια νοσηλεία (ν. 2071/1992), το Εθνικό Σχέδιο Δράσης κάνει λόγο (Πυλώνας II, στόχος 13) για βελτίωση της παρακολούθησης του τρόπου εφαρμογής των μέτρων περιορισμού και για τροποποίηση της υφιστάμενης νομοθεσίας. Θυμίζουμε ότι η Επιτροπή των Η.Ε. έκανε ρητή αναφορά στις διαπιστώσεις της έκθεσης του Συνηγόρου του Πολίτη για την εφαρμογή της νομοθεσίας της ακούσιας νοσηλείας και συνέστησε στη χώρα να αποσύρει όλη τη νομοθεσία που επιτρέπει την ακούσια στέρηση της ελευθερίας στη βάση της αναπηρίας και την επιβολή αναγκαστικής θεραπείας καθώς και μέτρων περιορισμού (μηχανική καθήλωση), ενώ πρότεινε τη θέσπιση κατάλληλων έννομων μέσων προστασίας για τα άτομα με αναπηρία που στερούνται την ελευθερία τους.

96. Βλ. Κεφ. «Η φορολογική αντιμετώπιση του εξωϊδρυματικού επιδόματος», σελ. 63

97. Βλ. Κεφ. Άσκηση του εκλογικού δικαιώματος από πολίτες με αναπηρία, σελ 68

- Σχετικά με τη στήριξη των οικογενειών παιδιών με αναπηρία και το κλείσιμο των δομών ιδρυματικής φροντίδας (Πυλώνας II, στόχοι 10 και 11), το ΕΣΔ εξαγγέλλει την αποϊδρυματοποίηση παιδιών και νέων ως κεντρικό άξονα της μεταρρύθμισης του εθνικού συστήματος παιδικής προστασίας. Αποτελούσε άλλωστε σύσταση της Επιτροπής των Η.Ε. στις καταληκτικές παρατηρήσεις της προς τη χώρα (2019)⁹⁸, να μεριμνήσει για την ταχεία αποϊδρυματοποίηση των παιδιών με αναπηρία και να λάβει αποτελεσματικά μέτρα ώστε να διασφαλίσει το δικαίωμά τους να φροντίζονται από τους γονείς τους, την ευρύτερη οικογένεια, την ασφαλή ανάδοχη ή θετή οικογένεια. Ο Συνήγορος έχει ασχοληθεί επί σειρά ετών με το θέμα της ιδρυματοποίησης παιδιών με αναπηρία⁹⁹ με τελευταία παρέμβασή του την Ειδική Έκθεση του 2020 με θέμα «Από το ίδρυμα στην κοινότητα: εναλλακτική φροντίδα ευάλωτων παιδιών και υποστήριξη οικογενειών»¹⁰⁰ με συγκεκριμένες προτάσεις για την υλοποίηση της μετακύλισης της φροντίδας των παιδιών με αναπηρία, από το Ίδρυμα στην κοινότητα.
- Όσον αφορά την ενίσχυση λειτουργίας των ΚΔΑΠ ΑμεΑ (Πυλώνας II, στόχος 10), με τη δέσμευση για υιοθέτηση νέου κανονιστικού πλαισίου μέχρι το Δεκέμβριο του 2020, στα τέλη Νοεμβρίου ψηφίστηκε ο ν. 4756/2020. Η σχετική πρόβλεψη για τα ΚΔΑΠ ΑμεΑ αποτιμάται θετικά, στο μέτρο που ορίζεται ως απολύτως αναγκαία η παροχή ημερήσιων υπηρεσιών δημιουργικών δραστηριοτήτων, δραστηριοτήτων κοινωνικής ένταξης, βελτίωσης ποιότητας ζωής, απόκτησης δεξιοτήτων αυτοεξυπηρέτησης στην κοινότητα για τα άτομα με αναπηρία και στήριξης των οικογενειών τους δια βίου και σε ώρες που καλύπτονται οι ανάγκες τους. Ωστόσο, η διατήρηση του διαχωρισμού των ΚΔΑΠ κέντρων δημιουργικής απασχόλησης των παιδιών και των παιδιών με αναπηρία, έρχεται σε αντίθεση με την αρχή για συμμετοχή των παιδιών χωρίς διάκριση μεταξύ των συνομηλίκων τους στη βάση των Διεθνών Συμβάσεων για τα Δικαιώματα του Παιδιού και των Ατόμων με αναπηρία. Μη συμβατή με το παραπάνω νομικό πλαίσιο θεωρείται και η πρόβλεψη για απασχόληση στα ΚΔΑΠ ΑμεΑ παιδιών και ενηλίκων με αναπηρία¹⁰¹.
- Για τους κρατούμενους με αναπηρία (Πυλώνας II, στόχος 18), το ΕΣΔ επικεντρώνεται στην εφαρμογή Πρωτοκόλλων Διαχείρισης Κρατουμένων με

98. Committee on the Rights of Persons with Disabilities, Concluding observations on the initial report of Greece, CRPD/C/GRC/CO/1/19.09.2019

99. Βλ. Κεφ. Μεταφορά της φροντίδας από το ίδρυμα στην κοινότητα, σελ 35

100. https://www.synigoros.gr/resources/eidikh-ek8esh-prostasia-eyalwtwn-paidiwn_teliko.pdf

101. Βλ. Κεφ. Κέντρα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών και ατόμων με αναπηρία, σελ 43

Αναπηρία και προβλέπει την εξέταση της υφιστάμενης κατάστασης και την ταυτοποίηση του πληθυσμού των φυλακισμένων με σωματική αναπηρία. Η Επιτροπή, ωστόσο, έχει συστήσει προς τη χώρα την υιοθέτηση συγκεκριμένων και αποτελεσματικών μέτρων για τα καταστήματα κράτησης και έχει τονίσει την ανάγκη να ληφθούν εγγυητικά μέτρα ενάντια στην κακομεταχείριση, όπως η ενίσχυση των αρμόδιων ελεγκτικών μηχανισμών και η συστηματική καταγραφή των περιστατικών τραυματισμών. Υπενθυμίζεται ότι ο Συνήγορος, στην έκθεση που υπέβαλε ως Πλαίσιο Προαγωγής για την εφαρμογή της Σύμβασης, αναφέρθηκε διεξοδικά στο ζήτημα της απουσίας κρατικής μέριμνας για την ειδική μεταχείριση των κρατουμένων με αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης και πρότεινε συγκεκριμένα μέτρα για τη διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκών διαβίωσης και περίθαλψης στο σωφρονιστικό κατάστημα (ενδεικτικά, διαμόρφωση ειδικών τουαλετών στα κελιά, ειδικοί όροι επισκεπτηρίου, ευχερής πρόσβαση στο ιατρείο).

Ο Συνήγορος του Πολίτη προσκλήθηκε και συμμετείχε στην κοινή συνεδρίαση της Διαρκούς Επιτροπής Κοινωνικών Υποθέσεων και της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της Βουλής των Ελλήνων, στις 24 Νοεμβρίου, όπου παρουσιάστηκε από τον αρμόδιο Υπουργό Επικρατείας το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.

Ο Συνήγορος παρέθεσε τις αρχικές παρατηρήσεις και προτάσεις της Αρχής ως προς τις βασικές πρόνοιες του ΕΣΔ. Η Αρχή επιφυλάσσεται να εκθέσει περαιτέρω τις απόψεις της για τις προβλέψεις του σχεδίου, στο πλαίσιο άσκησης του ρόλου της ως Πλαίσιο Προαγωγής της Σύμβασης, καθώς και στη βάση της εξαγγελόμενης τακτικής συνεργασίας της με το Συντονιστικό Μηχανισμό και το Αναπηρικό Κίνημα.

ISSN: 2732-8368

Χαλκοκονδύλη 17, Τ.Κ. 104 32 Αθήνα, Τηλ.: 213 1306 600
e-mail: press@synigoros.gr • www.synigoros.gr